

Eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpano

Eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpano

ISSN 1798-7105 (verkkojulkaisu)

ISBN 978-952-259-508-9 (verkkojulkaisu)

Helsinki 2016

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Oikeusministeriö Lainvalmisteluosasto	Julkaisu-aika 20.5.2016
Tekijä(t)	Eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanoa valmisteleva työryhmä Puheenjohtaja Katariina Jahkola	
Julkaisun nimi	Eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpano	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 17/2016	
Julkaisun teema	Mietintöjä ja lausuntoja	
Tiivistelmä	<p>Hallituksen esityksen muotoon laaditussa mietinnössä ehdotetaan lainsäädäntöä rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin täytäntöön panemiseksi. Direktiivi sisältää säännöksiä rikosasiassa tarvittavien todisteiden hankkimiseen liittyvästä oikeusapu yhteistyöstä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Direktiivi perustuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle ja pääsääntöisesti korvaa nykyiset jäsenvaltioiden väliset oikeusapuinstrumentit.</p> <p>Direktiivi ehdotetaan pantavaksi täytäntöön niin sanotulla sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla, jossa direktiivin säännökset säädetään täytäntöönpanolaila suoraan lakina noudatettavaksi. Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi tietyt direktiivin asiasisältöä täsmentäviä säännöksiä, kuten säännökset toimivaltaisista viranomaisista, pakkokeinojen käytön edellytyksistä ja tietyistä rajat ylittävistä tutkintatoimenpiteistä. Mietinnössä ehdotetaan myös direktiivistä johtuvia vähäisiä muutoksia eräisiin muihin lakeihin.</p> <p>Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 22 päivänä toukokuuta 2017, johon mennessä direktiivi on pantava kansallisesti täytäntöön.</p>	
Asiasanat	EU-rikosoikeus, kansainvälinen rikosoikeusapu, rikosprosessioikeus	
Asianumerot	OM 13/41/2014, OM021:00/2014	
	ISSN (verkkojulkaisu) 1798-7105	ISBN (verkkojulkaisu) 978-952-259-508-9
	Sivumäärä 134	Kieli suomi
	URN-tunnus http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-508-9	
Julkaisujen myynti/jakelu	www.oikeusministerio.fi	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Justitieministeriet Lagberedningsavdelningen	Utgivningsdatum 20.5.2016
Författare	Arbetsgruppen för beredning av genomförandet av direktivet om en europeisk utredningsorder Ordförande Katariina Jahkola	
Publikationens namn	Genomförande av direktivet om en europeisk utredningsorder	
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 17/2016	
Publikationens tema	Betänkanden och utlåtanden	
Referat	<p>I betänkandet som avfattats i formen av en regeringsproposition föreslås lagstiftning för genomförandet av direktivet om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området. Direktivet innehåller bestämmelser om rättshjälpssamarbete mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen i anslutning till inhämtande av bevis som behövs i straffrättsliga förfaranden. Direktivet grundar sig på principen om ömsesidigt erkännande och ersätter i regel de nuvarande rättshjälpsinstrument som finns mellan medlemsstaterna.</p> <p>Det föreslås att direktivet ska genomföras genom en s.k. blandad genomförandemetod så att det i en genomförandelag föreskrivs att bestämmelserna i direktivet ska iaktas som lag. Det föreslås att vissa bestämmelser som preciserar direktivets sakinhåll ska ingå i genomförandelagen, såsom bestämmelser om de behöriga myndigheterna, förutsättningar för användning av tvångsmedel och vissa gränsöverskridande utredningsåtgärder. I betänkandet föreslås också smärre ändringar i vissa andra lagar på grund av direktivet.</p> <p>De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 22 maj 2017 som är det datum då direktivet senast ska ha genomförts nationellt.</p>	
Nyckelord	EU-straffrätt, internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden, straffprocessrätt	
Ärendenummer	OM 13/41/2014, OM021:00/2014	
	ISSN (webbpublikation) 1798-7105	ISBN (webbpublikation) 978-952-259-508-9
	Sidantal 134	Språk finska
	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-508-9	
Beställningar/ distribution	www.oikeusministerio.fi	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 4 päivänä marraskuuta 2014 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä 3 päivänä huhtikuuta 2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/41/EU kansallista täytäntöönpanoa koskevat lainsäädäntöehdotukset. Työryhmän tuli valmistella ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän toimikaudeksi asetettiin 1.12.2014 – 31.1.2016. Toimikautta on pidennetty 31.5.2016 saakka.

Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Katariina Jahkola (oikeusministeriö) ja jäseninä lainsäädäntöneuvos Tanja Innanen (oikeusministeriö), neuvotteleva virkamies Tuuli Eerolainen (Valtakunnansyyttäjänvirasto), kihlakunnansyyttäjä Sampsa Hakala (Helsingin syyttäjänvirasto), poliisitarkastaja Antti Simanainen (sisäministeriö), poliisitarkastaja Tarmo Lamminaho (Poliisihallitus), valvontapäällikkö Esko Hirvonen (Tulli), käräjätuomari Pirjo Keisu (Helsingin käräjäoikeus) ja asianajaja Jussi Sarvikivi (Suomen Asianajajaliitto).

Työryhmän jäseninä ovat toimineet myös lainsäädäntöneuvos Mikko Monto (oikeusministeriö), erityisasiantuntija Sanna Mikkola (oikeusministeriö) ja poliisiylitarkastaja Markku Ryymin (Poliisihallitus). Antti Simanaisen sijaisena on toiminut poliisiylitarkastaja Pekka Aho (sisäministeriö), Esko Hirvosen sijaisena tulliyli tarkastaja Lassi Salakka (Tulli) ja Pirjo Keisun sijaisena käräjätuomari Peik Spolander (Helsingin käräjäoikeus).

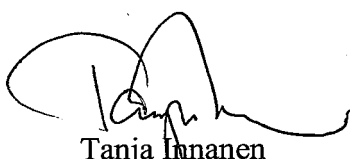
Saatuun työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittaen luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

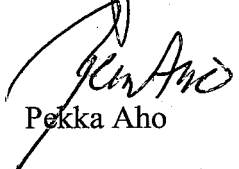
Helsingissä 20 päivänä toukokuuta 2016

Katariina Jahkola

Tuuli Eerolainen

Sampsa Hakala

Tanja Innanen

Pekka Aho

Tarmo Lamminaho

Esko Hirvonen

Antti Simanaisen sijaisena

Pirjo Keisu

Jussi Sarvikivi

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	10
YLEISPERUSTELUT	11
1 Johdanto.....	11
2 Nykytila.....	12
2.1 Suomen Lainsäädäntö	12
2.2 Kansainväliset velvoitteet	12
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	15
4 Esityksen vaikutukset.....	17
5 Asian valmistelu	19
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	20
6 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön	20
7 Lakiehdotusten perustelut	76
7.1 Laki rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta.....	76
7.2 Laki eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain kumoamisesta.....	92
7.3 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	92
7.4 Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta.....	93
7.5 Laki pakkokeinolain muuttamisesta.....	94
7.6 Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	94
8 Direktiivin nojalla tehtävät ilmoitukset.....	95
9 Voimaantulo	95
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	95
LAKIEHDOTUKSET	97
RINNAKKAISTEKSTIT	110
LAGFÖRSLAG	119

**Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi
rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun
Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien
säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta sekä
eräksi siihen liittyviksi laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta. Lailla pantaisiin täytäntöön mainittu direktiivi. Direktiivi sisältää säännökset todisteiden hankkimiseen rikosasioissa liittyvästä oikeusapumenettelystä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Direktiivi on osa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle perustuvaa rikosoikeudellisen yhteistyön sääntelykokonaisuutta ja pääsääntöisesti korvaa muut jäsenvaltioiden väliset oikeusapuinstrumentit. Direktiivi hyväksyttiin huhtikuussa 2014.

Direktiivi esitetään pantavaksi täytäntöön niin sanotulla sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla. Täytäntöönpanotapaa on käytetty valtiosopimusten voimaansaattamisessa sekä eräiden Euroopan unionin puitepäättösten ja direktiivien täytäntöönpanossa. Tässä täytäntöönpanotavassa täytäntöönpanolailla säädetään direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset suoraan Suomessa lakina noudatettaviksi. Täytäntöönpanosäännöksen lisäksi lakiin otettaisiin tiettyjä direktiivin asiasisältöä täsmentäviä säännöksiä.

Esityksessä ehdotetaan myös direktiivistä johtuvia muutoksia kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin, lakiin omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa, pakkokeinolakiin sekä lakiin vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esitys sisältää ehdotuksen rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/41/EU (EUVL L 130, 1.5.2014, jäljempänä direktiivi) kansallisesta täytäntöönpanosta. Direktiivi hyväksyttiin 3 päivänä huhtikuuta 2014.

Direktiivi on osa sääntelyä, joka koskee Euroopan unionin (EU) jäsenvaltioiden välistä oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa. Direktiivin oikeusperustana on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 82 artiklan 1 kohdan a alakohta. Sen mukaan oikeudellinen yhteistyö rikosoikeuden alalla perustuu tuomioistuinten tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen. Kyseistä periaatetta on lokakuussa 1999 pidetystä Eurooppa-neuvostosta lähtien pidetty jäsenvaltioiden välisen rikosoikeudellisen yhteistyön kulmakivenä.

Aloitteen direktiiviksi ovat tehneet Belgian kuningaskunta, Bulgarian tasavalta, Viron tasavalta, Espanjan kuningaskunta, Itävallan tasavalta, Slovenian tasavalta ja Ruotsin kuningaskunta. Direktiivi sisältää säännökset todisteiden hankkimiseen liittyvästä oikeusavusta jäsenvaltioiden välillä. Direktiivi korvaa pääosin nykyiset jäsenvaltioiden välillä sovellettavat oikeusapuinstrumentit. Direktiivi on pantava kansallisesti täytäntöön viimeistään 21 päivänä toukokuuta 2017.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta. Täytäntöönpanotapa vastaisi valtiosopimusten voimaansaattamisessa käytettyä niin sanottua sekamuotoista voimaansaattamistapaa. Tällöin direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset säädettäisiin suoraan lakina noudatettavaksi. Täytäntöönpanolakiin otettaisiin sääntelyä ainoastaan siltä osin kuin direktiivin on katsottava erillistä asiasisältöistä sääntelyä edellyttävän. Vastaavalla tavalla on pantu täytäntöön myös eräitä muita EU:n puitepäätöksiä ja direktiivejä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on tietyin reunaehdoin hyväksynyt tällaisen täytäntöönpanotavan viranomaisten yhteistyötä koskevien EU-instrumenttien täytäntöönpanosäädöksissä. Esityksessä on katsottu, että direktiivi täyttää perustuslakivaliokunnan asettamat edellytykset sekamuotoiselle täytäntöönpanotavalle.

2 Nykytila

2.1 Suomen Lainsäädäntö

Yleiset säännökset kansainvälisestä rikosoikeusavusta sisältyvät kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin (4/1994, jäljempänä oikeusapulaki). Oikeusapulaki on kansainvälistä rikosoikeusapua koskeva yhtenäinen säännöstö, jonka perusteella Suomen viranomaiset voivat antaa ja pyytää oikeusapua. Oikeusapu käsittää valtioiden välisen yhteistyön, jonka pääasiallisena tarkoituksena on rikosasioissa tarvittavien todisteiden hankkiminen. Oikeusapua on myös haasteiden ja kutsujen tiedoksi antaminen sekä rikosrekisteritietojen hankkiminen rikostutkintaa tai -oikeudenkäyntiä varten. Oikeusapulain periaatteena on, että Suomen viranomaiset voivat suoraan mainitun lain nojalla antaa vieraan valtion viranomaisille oikeusapua siitä riippumatta, onko Suomen ja oikeusapua pyytäneen valtion välillä voimassa valtiosopimusta tai muuta kansainvälistä velvoitetta. Oikeusavun antaminen ei välttämättä edellytä, että pyynnön esittänyt valtio antaisi vastaavaa oikeusapua Suomelle. Oikeusapupyynnön täyttämistä voidaan kuitenkin kieltäytyä puuttuvan vastaavuuden perusteella.

Vaikka oikeusapulaki on kansainvälistä oikeusapua koskeva yhtenäinen säännöstö, Suomen ja muiden valtioiden väliset kansainväliset velvoitteet antaa toisilleen oikeusapua perustuvat valtiosopimuksiin tai muihin oikeudellisesti sitoviin instrumentteihin. Oikeusapulain suhteesta kansainvälisiin sopimuksiin säädetään oikeusapulain 30 §:ssä. Sen mukaan lain säännösten estämättä kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa annetaan myös siten kuin oikeusavun antamisesta on erikseen sovittu tai säädetty. Oikeusapulakia ja kansainvälisiä sopimuksia sovelletaan siten nykyisin rinnakkain toistensa kanssa.

2.2 Kansainväliset velvoitteet

Direktiivissä tarkoitettu oikeusapu perustuu nykyisin pääasiassa vuonna 1959 tehtyyn keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 30/1981, jäljempänä vuoden 1959 oikeusapusopimus) ja keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehtyyn yleissopimukseen vuodelta 2000 (SopS 88/2005, jäljempänä vuoden 2000 oikeusapusopimus) sekä siihen vuonna 2001 liitettyyn pöytäkirjaan (SopS 44/2005). Vuoden 2000 oikeusapusopimus ja sen pöytäkirja täydentävät vuoden 1959 oikeusapusopimusta sekä siihen liitettyä, vuonna 1978 tehtyä lisäpöytäkirjaa (SopS 14/1985). Määräyksiä EU:n jäsenvaltioiden välisestä oikeusapuyhteistyöstä sisältyy myös tullihallintojen keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä tehtyyn yleissopimukseen (SopS 147/2004, jäljempänä Napoli II yleissopimus), tarkastusten asteittaisesta lakauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen (SopS 23/2001, jäljempänä Schengenin yleissopimus) sekä useisiin muihin rikosoikeuden alalla tehtyihin kansainvälisiin sopimuksiin.

Oikeusapulain säätämisen yhteydessä Suomi antoi vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 24 artiklaan liittyvän selityksen toimivaltaisista oikeusviranomaisista. Selityksen mukaan sopimuksessa tarkoitettuja oikeusviranomaisia Suomessa ovat oikeusministeriö, käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus sekä viralliset syyttäjät. Oikeusviranomaisiksi on nimetty myös poliisiviranomaiset, tulliviranomaiset sekä rajavartiolaitoksen virkamiehet toimiessaan esitutkintaviranomaisina esitutkintalain (805/2011) nojalla.

Vastavuoroisen tunnustamisen instrumentit

EU:n jäsenvaltioiden välisissä suhteissa kansainvälistä rikosoikeudellista yhteistyötä koskevat sopimukset on vähitellen korvattu vastavuoroisen tunnustamisen instrumenteilla. Niissä lähtökohtana on, että toisen jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen päätös tunnustetaan ja pannaan täytäntöön tutkimatta tarkemmin päätöksen antamisen edellytyksiä. Vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuva yhteistyö on perinteisiä kansainvälisiä sopimuksia velvoittavampaa; täytäntöönpanosta kieltäytyminen on sallittua vain rajoitetusti ja tyhjentävästi luetelluissa tilanteissa. Toimiakseen vastavuoroisen tunnustamisen periaate edellyttää, että jäsenvaltiot luottavat toistensa oikeusjärjestelmiin. Siksi kaikissa jäsenvaltioissa tulee noudattaa muun muassa kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista johtuvia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vähimmäisvaatimuksia. Lisäksi on tuotu esille se, että tunnustettavat päätökset tulisi tehdä eri jäsenvaltioissa samantasoisesti. Myös nyt täytäntöönpantava direktiivi perustuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle.

Ensimmäinen vastavuoroisen tunnustamisen instrumentti on vuonna 2002 hyväksytty neuvoston puitepäättös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS, pidätysmääräystä koskeva puitepäättös). Se on Suomessa pantu täytäntöön rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetulla lailla (1286/2003, EU-luovuttamislaki). Vuonna 2003 hyväksyttiin neuvoston puitepäättös omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa (2003/577/YOS, jäädyttämispuitepäättös). Puitepäättös on Suomessa pantu täytäntöön omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetulla lailla (540/2005, EU-jäädyttämislaki). EU:ssa on myös hyväksytty puitepäättös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin (2005/214/YOS, sakkopuitepäättös) sekä puitepäättös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin 2006/783/YOS, konfiskaatiopuitepäättös). Sakkopuitepäättös on pantu täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin tehdyn puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annetulla lailla (231/2007, sakkopuitepäättöksen täytäntöönpanolaki). Konfiskaatiopuitepäättös on pantu täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin tehdyn puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annetulla lailla (222/2008, konfiskaatiopuitepäättöksen täytäntöönpanolaki).

Suomessa on pantu täytäntöön myös vuonna 2008 hyväksytty neuvoston puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta rikosasioissa annettuihin tuomioihin, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapauden menetyksen käsittevä toimenpide, niiden täytäntöön panemiseksi Euroopan unionissa (2008/909/YOS, tuomittujen siirtoa koskeva puitepäätös). Puitepäätös on pantu täytäntöön lailla tuomittujen siirtoa Euroopan unionissa koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (1169/2011). Vuonna 2008 hyväksyttiin myös neuvoston puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta tuomioihin ja valvontapäätöksiin valvontatoimenpiteiden ja vaihtoehtoisten seuraamusten valvomiseksi (2008/947/YOS, valvontarangaistuksia koskeva puitepäätös). Puitepäätös on pantu täytäntöön lailla valvontatoimenpiteitä ja vaihtoehtoisia seuraamuksia Euroopan unionissa koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (1170/2011).

EU:ssa on tehty myös puitepäätös 2008/978YOS eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten (todisteiden luovuttamista koskeva puitepäätös). Puitepäätös on pantu Suomessa täytäntöön lailla eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (729/2010, todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaki). Suomen lisäksi vain harvat jäsenvaltiot ovat panneet puitepäätöksen kansallisesti täytäntöön. Puitepäätös on kumottu 20 päivänä tammikuuta 2016 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2016/95 tiettyjen poliisiyhteistyötä ja rikosasioissa tehtävää oikeudellista yhteistyötä koskevien säädösten kumoamisesta. Asetus on tullut voimaan 22 päivänä helmikuuta 2016. Sillä on kumottu vanhentuneet tai muutoin tarpeettomiksi käyneet poliisiyhteistyötä ja rikosoikeudellista yhteistyötä koskevat EU:n instrumentit. Perusteena todisteiden luovuttamista koskevan puitepäätöksen kumoamiselle on ollut se, että eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva direktiivi tulee sen korvaamaan 26 jäsenvaltiossa. Irlanti ja Tanska eivät osallistu direktiivissä tarkoitettuun yhteistyöhön, mutta todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäätös on kumottu myös suhteessa mainittuihin jäsenvaltioihin.

Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle rakentuvat myös tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimenpiteitä koskeva puitepäätös (valvontapuitepäätös) ja eurooppalaista suojelumääräystä koskeva direktiivi 2011/99/EU. Näistä ensin mainittu on pantu täytäntöön lailla tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimenpiteitä koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (620/212) ja jälkimmäinen lailla eurooppalaista suojelumääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta (226/2015).

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että direktiivi pantaisiin kansallisesti täytäntöön. Tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta direktiivi korvaa nykyiset EU:n jäsenvaltioiden välillä sovellettavat oikeusapuinstrumentit siltä osin kuin kyse on todisteiden hankkimisesta. Kokonaan tai osittain korvattavia instrumentteja ovat edellä mainitut vuoden 1959 oikeusapusopimus ja siihen tehdyt lisäpöytäkirjat, vuoden 2000 oikeusapusopimus ja sen pöytäkirja, Schengenin yleissopimuksen oikeusapumääräykset sekä jäädyttämispuitepäätös siltä osin kuin se koskee todisteiden hankkimiseen liittyviä jäädyttämispäätöksiä.

Täytäntöönpano voisi teknisesti tapahtua usealla eri tavalla. Lukuun ottamatta pidäytymääräystä koskevaa puitepäätöstä ja jäädyttämispuitepäätöstä muut edellä luetellut EU:n puitepäätökset on pantu täytäntöön valtiosopimusten niin sanottuja sekamuotoisia voimaansaattamislakeja muistuttavalla tavalla. Myös eurooppalaista suojelumääräystä koskeva direktiivi on pantu täytäntöön sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla. Tällöin kansallisella täytäntöönpanolailla säädetään puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset Suomessa lakina noudatettaviksi. Blankettimuotoisen täytäntöönpanosäännöksen lisäksi lakiin yleensä otetaan puitepäätöksen tai direktiivin asiasisältöä täsmentäviä säännöksiä. Pelkkä blankettimuotoinen täytäntöönpanotapa tarkoittaa sitä, että täytäntöönpanolaki sisältäisi ainoastaan täytäntöönpanosäännöksen, mutta ei lainkaan asiasisältöisiä säännöksiä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan PeVL 50/2006 vp ja PeVL 23/2007 ottanut kantaa puitepäätösten blanketti- tai sekamuotoiseen täytäntöönpanotapaan. Jotta tällaista täytäntöönpanotapaa voidaan käyttää, valiokunta on edellyttänyt, että puitepäätöksen säännösten tulee olla riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja. Lisäksi täytäntöönpanolain tulee yhdessä puitepäätöksen kanssa muodostaa kokonaisuus, joka täyttää yleiset vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä hyvästä lainkirjoittamistavasta.

Vaihtoehtona niin sanotulle sekamuotoiselle täytäntöönpanolaille olisi se, että direktiivi pantaisiin täytäntöön säätämällä kattava, asiasisältöinen täytäntöönpanolaki (niin sanottu transformaatio). Asiasisältöinen laki olisi lainsoveltajan näkökulmasta sekamuotoista lakia selkeämpi. Tällaisessa täytäntöönpanotavassa toisaalta on se vaara, että lakiin otetaan direktiivin artiklatekstistä poikkeavia säännöksiä. Blanketti- tai sekamuotoinen täytäntöönpanotapa vastaisi siten transformaatiota yksiselitteisemmin direktiivin sisältöä ja tarkoitusta. Lisäksi direktiivin asiasisällön kirjoittaminen uudelleen olisi tarpeetonta sellaisten säännösten kohdalla, jotka ovat riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja sovellettaviksi sellaisenaan. Blanketti- tai sekamuotoinen täytäntöönpanotekniikka myös voisi helpottaa lain soveltamista sikäli, että niissä tilanteissa, joissa täytäntöönpanolakiin ei ole otettu direktiiviä täsmentäviä säännöksiä, sovellettavana olisi vain direktiivi, eikä transformaatiolaki ja sen rinnalla tulkintaa ohjaava alkuperäinen direktiivi. Vaikka nimittäin täytäntöönpanotavaksi valittaisiin transformaatio, se ei silti vapauttaisi lainsoveltajaa noudattamasta myös direktiiviä. Euroopan unionin tuomioistuin (jäljempänä EU-tuomioistuin) on muun muassa 16 päivänä kesäkuuta 2005 antamassaan tuomiossa asiassa C-105/03 (Pupino) todennut,

että kansallisen tuomioistuimen on kansallista oikeutta soveltaessaan tulkittava sitä mahdollisimman pitkälle puitepäätöksen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta puitepäätöksellä tavoiteltu tulos saavutettaisiin.

Jäljempänä selostetun mukaisesti esityksessä on direktiivin artiklakohtaisen tarkastelun perusteella päädytty siihen, että direktiivi pantaisiin täytäntöön niin sanotulla sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla.

Esityksessä ehdotetaan myös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain kumoamista sekä pääosin direktiivistä johtuvia vähäisiä muutoksia oikeusapulakiin, EU-jäädättämislakiin ja pakkokeinolakiin.

4 Esityksen vaikutukset

Yleistä

Direktiivin täytäntöönpano ei juurikaan laajenna EU:n jäsenvaltioiden välisen rikosoikeusavun alaa. Erona on kuitenkin se, että yhteistyö muuttuu aikaisempaa velvoittavammaksi. Lisäksi oikeusavun pyytäminen vakiolomaketta käyttäen ja direktiivin velvoitteet panna tutkintamääräys määräajassa täytäntöön saattavat jossain määrin tehostaa oikeusapuyhteistyötä. Myös direktiivissä viranomaisille asetetut yhteydenpito- ja konsultointivelvoitteet voivat osaltaan nopeuttaa oikeusapuyhteistyötä. Oikeusapujärjestelmä jäsenvaltioiden välillä myös selkiintyy sikäli, että direktiivi korvaa päällekkäiset oikeusapuinstrumentit, jolloin sovellettavina todisteiden hankkimiseksi tehtävässä oikeusapuyhteistyössä olisivat pääsääntöisesti vain direktiivi ja sen täytäntöönpanolainsäädäntö. Tämä myös helpottaa jäsenvaltioiden välistä oikeusapuyhteistyötä koskevan säännösten hallittavuutta.

Taloudelliset vaikutukset

Direktiivin täytäntöönpanosta aiheutuu lisäkustannuksia syyttäjälaitokselle. Direktiivi tulee etupäässä sovellettavaksi rikosten esitutkintavaiheessa. Nykyisin käytäntönä on, että oikeusapupyynnöt tekee poliisi-, rajavartio- tai tulliviranomainen toimiessaan esitutkintaviranomaisena. Direktiivi edellyttää nykytilan muuttamista siten, että kaikkiin Suomesta lähteviin tutkintamääräyksiin tarvitaan oikeusviranomaisen vahvistus. Tarkoituksena on, että Suomen järjestelmässä vahvistava viranomainen olisi syyttäjä.

Esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä on jo nykyisin velvollisuus toimia yhteistyössä esitutkinnan aikana. Kuitenkin se, että syyttäjät tulevat jatkossa toimimaan direktiivin edellyttämällä tavalla tutkintamääräyksen vahvistavina viranomaisina, aiheuttaa sen, että asiaa käsittelevän syyttäjän panosta ja työaikaan tarvitaan nykyistä enemmän. Syyttäjän on myös pohdittava esitutkintavaiheen toimenpiteitä tutkintataktiselta kannalta ja direktiivin edellyttämin tavoin varmistuttava siitä, että pyydetty toimenpide olisi voitu vastaavassa kansallisessa tapauksessa määrätä.

Taloudellisten kustannusten määrää on mahdotonta tarkkaan arvioida. Tapaukset ja tutkintamääräykset ovat vaativuudeltaan hyvin erilaisia. Valtakunnansyyttäjänvirastossa on arvioitu, että keskimääräinen aika tutkintamääräyksen vahvistamiseen olisi vajaat kolme tuntia ja tutkintamääräyksiä sekä niihin liittyviä lisätoimenpidepyyntöjä vuosittain noin 3000. On arvioitu, että tämä aiheuttaa 5 henkilötyövuoden lisäyksen syyttäjälaitoksen toimintamenoihin.

On myös syytä varautua kiireellisiin toimenpiteisiin edellyttäviin tilanteisiin, jotka edellyttävät ympärivuorokautista päivystysvalmiutta syyttäjälaitoksessa. Siitä on arvioitu aiheutuvan 66.000 euron vuosittainen lisäkustannus syyttäjälaitokselle.

Kaiken kaikkiaan on arvioitu, että direktiivin täytäntöönpano lisää syyttäjälaitokselle aiheutuvia menoja yhteensä 433 000 euroa vuodessa. Tämä arvio käsittää vuosittain tutkintamääräysten vahvistamismenettelystä arvioidut 5 henkilötyövuoden kustannukset (367.000 euroa) ja päivystysjärjestelyistä aiheutuvat 66.000 euron suuriset

kustannukset. Tämänhetkisten tietojen mukaan tarkoituksena on kattaa kustannukset jo olemassa olevista ja sovituisista syyttäjälaitokselle varatuista määrärahoista.

Jäljempänä selostetun mukaisesti Suomen järjestelmässä tutkintamääräykset antaisi virkamies, jolla poliisissa, Tullissa tai rajavartiolaitoksessa on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet. Ratkaisumalli vastaa eduskunnan laki- ja hallintovaliokuntien kantoja. Tästä seuraa, että yllä kuvattu vahvistamismenettely ei juurikaan vähennä esitutkintaviranomaisten työmäärää nykyisestä. Esityksellä ei ole arvioitu olevan merkittäviä kustannusvaikutuksia poliisiin, Tullin tai rajavartiolaitoksen hallinnonalalle.

Direktiivin täytäntöönpanosta tulee aiheutumaan myös jonkin verran kertaluonteisia kustannuksia syyttäjälaitoksen ja esitutkintaviranomaisten sekä tuomioistuinten henkilöstön kouluttamisesta direktiivin täytäntöönpanolainsäädännön edellyttämiin tehtäviin. Niitä ei kuitenkaan ole arvioitu merkittäviksi.

Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Yllä on kuvattu direktiivin edellyttämän vahvistamismenettelyn vaikutusta syyttäjälaitokselle. Sen varmistaminen, että oikeusapuyhteistyö ei vahvistamismenettelyn seurauksena hidastu nykyisestä, saattaa aiheuttaa joitakin muutoksia Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välisten oikeusapuasioiden organisoimiseen syyttäjälaitoksessa sekä esitutkintaviranomaisissa. Lisäksi tuomioistuinkäsittelyä edellyttävien asioiden keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen lisää jossain määrin siellä työskentelevän henkilöstön työmäärää. Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävien asioiden voidaan kuitenkin arvioida olevan harvalukuisia, koska direktiivi koskee etupäässä esitutkintaviranomaisten välisiä oikeusaputilanteita. Muita organisaatio- tai henkilöstövaikutuksia esityksestä ei ole arvioitu aiheutuvan.

5 Asian valmistelu

Direktiivin valmisteluvaiheessa valtioneuvosto on lähettänyt eduskunnalle kirjelmän U 25/2010 vp sekä lisäksi täydentäviä tietoja direktiiviehdotuksen käsittelystä myöhemmin. Eduskunnan lakivaliokunta ja hallintovaliokunta ovat antaneet direktiiviehdotuksesta useita lausuntoja (LaVL 15/2010 vp, [HaVL 22/2010 vp](#), [HaVL 33/2010 vp](#), [LaVL 19/2010 vp](#), [LaVL 5/2011 vp](#), [HaVL 4/2011 vp](#), [LaVL 9/2013 vp](#)).

Oikeusministeriö asetti 4 päivänä marraskuuta 2014 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus direktiivin kansallista täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmässä olivat edustettuina oikeusministeriön lainvalmisteluosasto, Valtakunnansyyttäjänvirasto, sisäministeriö, poliisihallitus, Tulli, Helsingin käräjäoikeus ja Suomen Asianajajaliitto. Työryhmä kuuli valmistelun aikana oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikköä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

6 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

Tässä jaksossa direktiivi käydään artiklakohtaisesti läpi ja arvioidaan, miltä osin yksittäisten artiklojen sisältöä olisi tarpeen täsmentää kansallisessa laissa.

I luku. Eurooppalainen tutkintamääräys

1 artikla. *Eurooppalainen tutkintamääräys ja velvollisuus panna se täytäntöön*

Artiklassa määritellään se, mitä eurooppalaisella tutkintamääräyksellä (jäljempänä tutkintamääräys) tarkoitetaan. Kohdan 1 mukaan kyseessä on oikeusviranomaisen antama tai vahvistama oikeudellinen päätös, jonka tarkoituksena on, että toisessa jäsenvaltiossa suoritetaan yksi tai useampi tutkintatoimenpide todisteiden hankkimiseksi direktiivin mukaisesti. Sitä jäsenvaltiota, jossa tutkintamääräys on annettu, nimitetään direktiivissä määräyksen antavaksi valtioksi ja sitä jäsenvaltiota, jossa määräyksen täytäntöönpano tapahtuu, täytäntöönpanovaltioksi. Tutkintamääräys voidaan antaa myös täytäntöönpanovaltion toimivaltaisen viranomaisen hallussa olevien todisteiden hankkimiseksi.

Kohdassa 2 edellytetään, että jäsenvaltiot panevat tutkintamääräyksen täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen pohjalta ja direktiivin mukaisesti.

Kohdan 3 mukaan myös epäilty tai syytetty tai hänen puolestaan toimiva lakimies voi pyytää tutkintamääräyksen antamista sovellettavien puolustautumista koskevien oikeuksien puitteissa ja kansallisen rikosoikeudellisen menettelyn mukaisesti. Direktiivillä ei 4 kohdan mukaan muuteta velvollisuutta kunnioittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (jäljempänä unionisopimus) 6 artiklassa tarkoitettuja perusoikeuksia ja oikeusperiaatteita.

Edellä selostetun mukaan direktiivissä tarkoitettusta oikeusavusta säädetään nykyisin pääosin oikeusapulaissa sekä vuoden 1959 oikeusapusopimuksessa ja vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa sekä siihen vuonna 2001 liitetyssä pöytäkirjassa ja todisteiden luovuttamista koskevassa puitepäätöksessä. Direktiivin suhde mainittuihin oikeusapuinstrumentteihin on jäljempänä selostetuissa 3 ja 34 artiklassa määriteltä siten, että direktiivi yhteisiä tutkintaryhmiä lukuun ottamatta korvaa mainitut muut instrumentit. Koska direktiiviä sovellettaisiin vain tilanteissa, jossa pyydetyn tutkintatoimenpiteen tarkoituksena on todisteiden hankkiminen, seurauksena on, että muissa oikeusaputilanteissa, kuten esimerkiksi haasteiden tiedoksiantomenettelyssä sovellettaisiin muita oikeusapuinstrumentteja.

Kohdassa 2 tarkoitettun vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitystä on selostettu edellä. Kohdassa 3 tarkoitettu rikoksesta epäillyn tai syytetyn oikeus tutkintamääräyksen pyytämiseen merkitsee, että näihin tilanteisiin sovellettaisiin kansallisia säännöksiä. Kohdasta ei seuraa, että muu kuin direktiivissä tarkoitettu

viranomainen voisi antaa tutkintamääräyksen, mutta rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä olisi oikeus kansallisen lain mukaan pyytää kansallista viranomaista suorittamaan tietty tutkintatoimenpide tarvitsemansa todisteen hankkimiseksi. Vaikka säännöksessä mainitaan ainoastaan rikoksesta epäillyn oikeus tutkintamääräyksen pyytämiseen, selvää on, että myös asianomistaja voisi kansallisen lain mukaan pyytää hankittavaksi todisteita direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa. Esitutkintalain 3 luvun 7 §:ssä säädetään asianosaisten pyytämistä esitutkintatoimenpiteistä. Ne on 1 momentin mukaan suoritettava, jos ne saattavat vaikuttaa asiaan ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Tällaisista toimenpiteistä 2 momentin mukaan päättää esitutkinnan aikana tutkinnanjohtaja tai 5 luvun 2 §:ssä tarkoitettu tilanteessa syyttäjä. Tällöin kyse on tilanteesta, jossa syyttäjä antaa ohjeita tai määräyksiä esitutkinnan tai esitutkintatoimenpiteen suorittamisesta. Syyttäjä päättää tutkintatoimenpiteistä myös kun asia on siirretty syyttäjälle.

Myös tuomioistuinvaiheessa asianosaisten oikeus pyytää tutkintatoimenpiteitä määräytyisi kansallisen lain mukaan. Säännökset todistelusta tuomioistuimessa sisältyvät pääsääntöisesti oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun. Nimenomainen säännös asianosaisten oikeudesta esittää haluamansa näyttö tuomioistuimelle sisältyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:ään (732/2015). Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:ssä edellytetään, että oikeudenkäynnissä asianosaisten on hankittava tarpeelliset todisteet. Pykälän mukaan tuomioistuin saa rikosasiassa hankkia ainoastaan sellaista näyttöä, joka todennäköisesti ei tue syytettä. Käytännössä tilanteet, joissa tuomioistuin omasta aloitteestaan hankkii näyttöä, ovat harvinaisia. Tarvittava näyttö yleensä hankitaan esitutkintavaiheessa, jolloin esitutkintalakiin (805/2011) kirjatun tasapuolisuusperiaatteen mukaan on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (esitutkintalain 4 luvun 1 §). On kuitenkin perusteltua, että direktiivi pannaan täytäntöön siten, että myös tuomioistuin voi tarvittaessa antaa tutkintamääräyksen tilanteessa, jossa tarvittava näyttö on toisessa jäsenvaltiossa. Tutkintamääräyksen antamiseen toimivaltaisia viranomaisia selostetaan tarkemmin jäljempänä.

Artikla 1 ei edellytä sen sisällön täsmentämistä lailla.

2 artikla. Määritelmät

Artiklassa selvennetään direktiivissä käytettyjä määritelmiä. Kohdan a mukaan määräyksen antavalla valtiolla tarkoitetaan jäsenvaltiota, jossa tutkintamääräys annetaan tai on annettu. Kohdan b mukaan täytäntöönpanovaltiolla tarkoitetaan jäsenvaltiota, jossa tutkintatoimenpide on määrä suorittaa. Kohta c sisältää määräyksen antavan viranomaisen määritelmän. Kyseessä voi olla ensinnäkin tuomari, tuomioistuin, tutkintatuomari tai yleinen syyttäjä (i alakohda). Toiseksi alakohdan ii mukaan määräyksen antava viranomainen voi olla muu määräyksen antavan valtion määrittelemä toimivaltainen viranomainen, joka kyseessä olevassa tapauksessa toimii tutkintaviranomaisena rikosoikeudellisessa menettelyssä ja jolla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti toimivalta antaa todisteiden hankkimista koskeva määräys. Tällöin alakohdassa i tarkoitettuna viranomaisen eli määräyksen antavan tuomarin, tuomioistuimen, tutkintatuomarin tai yleisen syyttäjän on vahvistettava tutkintamääräys. Kohdassa edellytetään, että myös vahvistava viranomainen tutkii sen, että määräys vastaa direktiivin mukaisia, erityisesti 6 artiklan 1 kohdassa säädettyjä edellytyksiä. Lisäksi kohdassa todetaan, että jos oikeusviranomainen on vahvistanut tutkintamääräyksen, myös tuota viranomaista voidaan pitää tutkintamääräyksen toimittamista varten määräyksen antaneena viranomaisena. Näin ollen täytäntöönpanoviranomainen voi olla yhteydessä myös tutkintamääräyksen vahvistaneeseen viranomaiseen.

Kohdan d mukaan täytäntöönpanoviranomaisella tarkoitetaan viranomaista, jolla on toimivalta tunnustaa tutkintamääräys ja varmistaa sen täytäntöönpano direktiivin ja vastaavassa kansallisessa tapauksessa sovellettavien menettelyjen mukaisesti. Menettelyt saattavat edellyttää täytäntöönpanovaltion tuomioistuimen lupaa, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään.

Artiklan c ja d kohdat edellyttävät laissa määriteltäväksi sen, mitkä viranomaiset Suomessa olisivat määräyksen antavia viranomaisia ja täytäntöönpanoviranomaisia. Määräyksen antaviin viranomaisiin liittyen edellä on selostettu Suomen vuoden 1959 oikeusapusopimuksen nojalla nimeämiä oikeusviranomaisia. Todisteiden luovuttamista koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanon yhteydessä siirryttiin puitepäätöksessä tarkoitetuissa tilanteissa nykyistä syyttäjakeskeisempään järjestelmään. Puitepäätöksen täytäntöönpanolain (729/2010) 11 §:n mukaan todisteiden luovuttamismääräyksen antamiseen toimivaltaisia viranomaisia ovat viralliset syyttäjät ja kärjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus. Lisäksi tilanteessa, jossa todiste on täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen hallussa, eikä asianomainen jäsenvaltio ole vaatinut määräyksen vahvistuttamista oikeusviranomaisella, määräyksen voi antaa virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai rajavartiolaitoksessa.

Direktiivin eduskuntakäsittelyssä kysymys määräyksen antavasta viranomaisesta oli keskeinen. Direktiiviehdotusta käsitelleet lakivaliokunta ja hallintovaliokunta ottivat siihen kantaa useassa lausunnossaan (LaVL 15/2010 vp, HaVL 22/2010 vp, LaVL 19/2010, HaVL 33/1010 vp, LaVL 5/2011, HaVL 4/2011 vp, LaVL 9/2013 vp). Lakivaliokunnan enemmistö olisi pitänyt parhaimpana vaihtoehtona sitä, että toimivalta antaa tutkintamääräys olisi rajoitettu oikeusviranomaisin eli tuomioistuimeen ja syyttäjään (esim. LaVL 15/2010 vp). Valiokunnan mukaan tätä ratkaisua olisivat puoltaneet niin johdonmukaisuus- ja selkeyssyyt kuin myös jäsenvaltioiden välisen luottamuksen vahvistaminen. Lakivaliokunta myös katsoi, että ratkaisun tulisi koskea vain unionin rikosoikeudellista yhteistyötä, eikä sillä tulisi olla vaikutusta todisteiden hankkimiseen kansallisessa menettelyssä. Kompromissina lakivaliokunta kuitenkin hyväksyi edellä kuvatun vahvistusmenettelyn ja piti tärkeänä, että direktiivin täytäntöönpanovaiheessa vielä arvioidaan, millainen toimivaltaista viranomaista koskeva ratkaisu soveltuu parhaiten Suomen järjestelmään. Syyttäjän ja poliisin yhteistyötä direktiivissä tarkoitetuissa asioissa olisi valiokunnan mukaan jatkossa tiivistettävä.

Hallintovaliokunta puolestaan olisi pitänyt parhaimpana ratkaisuna toimivaltaisen viranomaisen määrittelemistä siten, että jäsenvaltiolla olisi ollut oikeus määrittää toimivaltainen viranomainen kansallisen järjestelmänsä mukaisesti niin tutkintamääräysten antamisen kuin niiden täytäntöönpanonkin osalta. Kompromissiratkaisuna hallintovaliokunta hyväksyi vahvistusmenettelyn (HaVL 22/2010 vp) ja tähdensi myöhemmässä lausunnossaan, että tutkintamääräyksen antaminen kuuluu pääsääntöisesti esitutkinnan johtajalle. Edelleen valiokunta korosti, että vahvistusmenettelystä päätettäessä tulee varmistaa sujuvan ja tehokkaan todisteiden hankinnan edellyttämä hallinnollinen järjestely (HaVL 33/2010 vp).

Sekä lakivaliokunta että hallintovaliokunta ottivat kantaa myös yhteydenpidon järjestämiseen. Lakivaliokunta totesi, että yhteydenpitoa koskevassa sääntelyssä tulee pyrkiä joustavuuteen, jotta kansalliset tarpeet voidaan ottaa huomioon. Valiokunta piti tärkeänä, että sellaisissa tapauksissa, joissa tutkintamääräyksen antaa poliisi ja vahvistaa syyttäjä, direktiiviehdotus sallii sen, että yhteydenpitomahdollisuus voi olla rinnakkaisesti poliisilla ja syyttäjällä. Tällöin voidaan myöhemmin tarkemmin harkita, millainen yhteydenpitoa koskeva ratkaisu on Suomen kannalta mahdollisimman

tarkoituksenmukainen (LaVL 5/2011 vp). Hallintovaliokunta katsoi, että pääsääntönä yhteydenpidossa tulisi olla, että tutkintamääräyksen antava viranomainen lähettää tutkintamääräyksen suoraan täytäntöönpanoviranomaiselle (HaVL 4/2011).

Täytäntöönpanoviranomaisten suhteen artiklan d kohta on joustavampi ja sallii edellä kuvatun mukaan myös muiden kuin oikeusviranomaisten nimeämisen täytäntöönpanoviranomaisiksi. Direktiiviehdotuksen eduskuntakäsittelyssä kysymys täytäntöönpanoviranomaisesta ei erityisemmin noussut esille.

Artikla edellyttää, että laissa määritellään, mitä kohdassa c ja d tarkoitetuilla eli määräyksen antavalla viranomaisella ja täytäntöönpanoviranomaisella Suomen järjestelmässä tarkoitetaan. Edellä selostettuja laki- ja hallintovaliokuntien kompromisseina hyväksymiä kantoja vastaisi se, että määräyksen antaviksi viranomaisiksi nimettäisiin esitutkintalain mukaiset esitutkintaviranomaiset. Kuten todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaissa, määräyksen antavana viranomaisena olisi virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai rajavartiolaitoksessa. Suomen järjestelmässä myös sotilasviranomaiset ovat esitutkintaviranomaisia siten kuin esitutkintatoimivallasta on kyseisten viranomaisten kohdalla erikseen säädetty. Tähänastisessa oikeusapuyhteistyössä ei kuitenkaan ole ilmennyt tarvetta sille, että sotilasviranomaiset tulisi nimetä toimivaltaisiksi viranomaisiksi oikeusapuyhteistyössä.

Laissa olisi tarpeen määritellä myös vahvistava viranomainen. Esitutkintalain 5 luvun mukaista esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvoitetta vastaisi ratkaisu, jonka mukaan tutkintamääräyksen vahvistaisi käsiteltävään rikosasiaan nimetty syyttäjä. Osana yhteistyövelvoitetta syyttäjä myös omalta osaltaan vastaisi siitä, että pyydetty tutkintatoimenpide on välttämätön ja oikeasuhtainen rikostutkinnan tarkoitukseen nähden, kuten 6 artiklan 1 kohdan a alakohdassa edellytetään. Artiklaa 6 täsmentävän johdanto-osan kappaleen 11 mukaan tämä arviointi on suoritettava myös vahvistusmenettelyssä.

Esitystä valmisteltaessa on pohdittu myös sitä vaihtoehtoa, tulisiko määräyksen vahvistavaksi viranomaiseksi nimetä syyttäjän lisäksi tuomioistuin. Tämä voisi tulla kyseeseen erityisesti tilanteessa, jossa pyydetty toimenpide kansallisesti edellyttää tuomioistuimen päätöstä, kuten esimerkiksi telekuuntelutilanteessa. Nykyisin tuomioistuimen päätös tulee tällaisissa tilanteissa hakea oikeusapupyynnön perusteeksi (oikeusapulain 5 §:n 1 momentti).

Tuomioistuin tutkii pyydetyn toimenpiteen lainmukaisuuden harkitessaan luvan myöntämistä telekuunteluun tai muuhun sellaiseen toimenpiteeseen, joka lain mukaan edellyttää tuomioistuimen päätöstä. Siten menettely olisi tältä osin 6 artiklan 1 kohdan b) alakohdassa edellytetyn mukainen. Toisin kuin syyttäjä, tuomioistuin ei kuitenkaan muutoin osallistu rikoksen käsittelyyn sen esitutkintavaiheessa, eikä arvioi tietyn tutkintatoimenpiteen välttämättömyyttä käsillä olevassa rikostutkinnassa, kuten direktiivissä myös edellä olevan mukaisesti edellytetään. Käytännön tilanteissa järjestelmä ei myöskään olisi kovin selkeä, jos syyttäjällä ja tuomioistuimella olisi päällekkäiset roolit tutkintamääräyksen vahvistamisesta edellyttävissä tilanteissa.

Direktiivi olisi mahdollista panna täytäntöön myös siten, että Suomesta lähteviin tutkintamääräyksiin ei olisi haettava tuomioistuimen lupaa, vaan riittävää olisi, että vahvistava syyttäjä varmistaisi, että pyydetty toimenpide on Suomen lain mukainen. Tähän ratkaisuun ei kuitenkaan ole päädytty muun muassa oikeusturvasyistä. Lisäksi kansallisesta järjestelmästä poikkeava menettely voisi direktiivin velvoitteiden kannalta olla kyseenalainen, koska direktiivissä lähtökohtana on, että tutkintamääräys annetaan samoin edellytyksin kuin kansallisessa tilanteessa. Tuomioistuimen luvan hankkiminen ei myöskään käytännössä ole juurikaan hidastanut oikeusapuyhteistyötä, jolloin siitä luopumisen ei myöskään ole arvioitu nopeuttavan menettelyä.

Esityksessä on päädytty ratkaisuun, jonka mukaan tutkintamääräyksen vahvistavana viranomaisena olisi syyttäjä. Pääsääntönä olisi, että tutkintamääräyksen vahvistaa tutkittavana olevaan rikosasiaan nimetty syyttäjä. Jotta vahvistusmenettely ei hidastaisi tutkintaa, vahvistaminen tulisi pyrkiä tekemään samanaikaisesti kun tutkinnanjohtaja ja syyttäjä toimiessaan esitutkintalain 5 luvun yhteistyövelvoitteiden mukaisesti päättävät tutkinnassa tarvittavien todisteiden hankkimisesta. On kuitenkin otettava huomioon, että oikeusapuyhteistyössä tarvittavat toimenpiteet saattavat olla hyvin kiireellisiä ja edellyttää valmiutta vahvistaa tutkintamääräys mihin tahansa vuorokauden aikaan. Rikosasiaan nimetty syyttäjä ei välttämättä ole aina tavoitettavissa. Tällöin tarvittaessa myös muun syyttäjän tulisi voida tutkintamääräys vahvistaa. Tämä edellyttää, että syyttäjälaitoksessa on toimivat päivystysvalmiudet ja riittävät voimavarat kiireellisiä tilanteita varten.

Tuomioistuimia sitä vastoin ei ehdoteta vahvistaviksi viranomaisiksi. Ne kuitenkin määriteltäisiin määräyksen antaviksi viranomaisiksi. Näin on menetelty myös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaissa. Tuomioistuin voisi antaa tutkintamääräyksen lähinnä tilanteessa, jossa rikos on syyteasiana vireillä tuomioistuimessa.

Täytäntöönpanoviranomaisen suhteen todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaissa on syyttäjien osalta päädytty eräiden puitepäätösten täytäntöönpanolakien mukaiseen ratkaisuun, jonka mukaan täytäntöönpanosta vastaavia syyttäjiä ovat Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksien tuomiopiireissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Lisäksi täytäntöönpanosta vastaavia viranomaisia ovat poliisi, Tulli ja rajavartiolaitos, jos määräyksen perusteena on rikos, jonka tutkinta Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä kuuluisi mainitun viranomaisen toimivaltaan (lain 5 §). Koska todisteiden hankkimiseen liittyvä oikeusapuyhteistyö on pääsääntöisesti esitutkintavaiheen yhteistyötä, täytäntöönpanoviranomaisena useimmiten toimii esitutkintaviranomainen. Myös oikeusapulain lähtökohtana on, että oikeusapupyynnö toimitetaan suoraan sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täytäntöönpano kuuluu (4 §).

EU-jäädymislaissa toimivalta jäädymispäätösten tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon on keskitetty Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksien tuomiopiireissä toimiville kihlakunnansyyttäjille (lain 5 §). Erityisestä syystä myös muu syyttäjä on toimivaltainen.

Edellä kuvatut ratkaisut toimivallan keskittämisestä neljän käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiville kihlakunnansyyttäjille perustuvat EU-luovuttamislain säätämisen yhteydessä valittuun toimivaltajärjestelyyn. Vuoden 2016 alussa voimaantulleilla lainmuutoksilla (658/2015 ja 659/2015) EU-luovuttamislakiin sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annettuun

lakiin (1383/2007) perustuvien luovuttamisasioiden käsittely keskitettiin Helsingin käräjäoikeuteen. Toimivaltaisista syyttäjiä ovat Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Erityisestä syystä myös muu syyttäjä on toimivaltainen.

Direktiivin kohdalla olisi ratkaistava se, keskitetäänkö täytäntöönpanotoimivalta samaan tapaan kuin luovuttamisasioissa vai valitaanko EU-jäädättämislain mukainen tai jokin muu ratkaisu. Tutkintamääräykset useimmiten koskisivat esitutkintavaiheen toimenpiteitä, jolloin olisi tarkoituksenmukaista, että esitutkintaviranomainen huolehtii tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta. Tämä vastaisi myös 2 artiklan d alakohdan ja jäljempänä selostetun 9 artiklan 1 kohdan säännöksiä, joissa lähtökohtana on, että tunnustaminen ja täytäntöönpano tapahtuu samalla tavalla kuin vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Tutkintamääräys voisi kuitenkin tulla täytäntöönpanotavaksi myös tuomioistuimessa. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi henkilön kuuleminen videoyhteyden välityksellä. Määräyksen antava viranomainen voisi muutoinkin edellyttää, että esimerkiksi todistajan kuuleminen tapahtuu tuomioistuimessa tai että tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta huolehtii syyttäjä.

Täytäntöönpanotoimivallan keskittämistä Helsingin käräjäoikeuteen ja sen tuomiopiirissä toimiville syyttäjille puoltaa se, että siten turvattaisiin käsiteltävissä asioissa tarvittava erityisasiantuntemus. Muilla paikkakunnilla toimivilla käräjäoikeuksilla ja syyttäjillä ei ole vastaavanlaajuista kokemusta EU:n vastavuoroisen tunnustamisen instrumenteista kuin Helsingin käräjäoikeudella ja Helsingin kihlakunnansyyttäjänviraston syyttäjillä. Toisaalta direktiivissä tarkoitettujen tilanteiden, erityisesti todistajien ja asianosaisten kuulustelut tulisi voida järjestää mahdollisimman lähellä heidän olinpaikkaansa. Edellä todetun mukaisesti direktiivissä tarkoitettujen tutkintatoimenpiteiden useimmiten tulisivat järjestettäväksi rikoksen esitutkintavaiheessa, jolloin täytäntöönpano voitaisiin järjestää esitutkintaviranomaisen luona missä päin tahansa Suomea. Estettä ei myöskään olisi tarvittaessa käyttää videoyhteyttä asianosaisia tai todistajia kuulusteltaessa.

Esityksessä ehdotetaan tuomioistuinten osalta täytäntöönpanotoimivallan keskittämistä Helsingin käräjäoikeuteen. Erityisestä syystä täytäntöönpanotavaksi tuomioistuimena voisi olla myös muu käräjäoikeus. Vastaavaa toimivaltaratkaisua ehdotetaan myös syyttäjien osalta. Siten toimivaltaisista syyttäjistä olisivat Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Erityisestä syystä myös muu syyttäjä olisi toimivaltainen. Samaa toimivaltaratkaisua ehdotetaan myös EU-jäädättämislakiin. Sääntelyn selkeyden ja johdonmukaisuuden vuoksi on tarkoituksenmukaista, että järjestelmät tältä osin ovat yhtenäisiä. Direktiivi myös korvaa jäädättämissuositusten säännökset, jotka koskevat todistelun turvaamiseen liittyviä jäädättämistilanteita.

Yhteydenpidon osalta 2 artiklan c kohdan ii alakohda lähtee siitä, että myös tutkintamääräyksen vahvistavaa viranomaista voidaan pitää määräyksen antaneena viranomaisena tutkintamääräyksen toimittamista varten. Jäljempänä selostetun mukaan yhteydenpitoa sääntelee muutoin 7 artikla, joka perustuu suorien yhteyksien periaatteelle. Yhteydenpitoviranomaisesta ei olisi välttämätöntä ottaa säännöksiä lakiin. On perusteltua, että järjestelmä on joustava ja sallii yhdenpidon järjestämisen kussakin tapauksessa tarkoituksenmukaisella tavalla. Tämä vastaa myös aikaisemmin selostettua lakivaliokunnan kantaa (LaVL 5/2011 vp).

Kohdat a ja b eli määritelmät määräyksen antavasta valtiosta ja täytäntöönpanovaltiosta eivät edellytä täsmentävää lainsäädäntöä.

3 artikla. *Eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisala*

Artiklan mukaan tutkintamääräyksen soveltamisalaan kuuluvat kaikki tutkintatoimenpiteet. Poikkeuksena ovat kuitenkin yhteisen tutkintaryhmän perustaminen ja todisteiden hankkiminen tutkintaryhmässä vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 13 artiklan ja neuvoston puitepäättöksen 2002/465/YOS (jäljempänä tutkintaryhmiä koskeva puitepäättö) mukaisesti. Näihin tilanteisiin, joissa kyse on todisteiden hankkimisesta tutkintaryhmään osallistuvien jäsenvaltioiden välillä, sovellettaisiin siis edelleen mainittuja säännöksiä. Jos kuitenkin yhteisen tutkintaryhmän toiminnassa ilmeni tarve pyytää suoritettavaksi tutkintatoimenpide jossakin muussa kuin tutkintaryhmään osallistuvassa jäsenvaltiossa, direktiiviä sovellettaisiin. Kyseessä olisi tällöin vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 13 artiklan 8 kohdan ja tutkintaryhmiä koskevan puitepäättöksen 1 artiklan 8 kohdan mukainen tilanne.

Suomessa yhteisistä tutkintaryhmistä säädetään laissa yhteisistä tutkintaryhmistä (1313/2002). Lailla on pantu täytäntöön edellä mainittu puitepäättö. Laki sisältää yleiset säännökset muun muassa tutkintaryhmien perustamisesta ja toimintaedellytyksistä sekä tutkintaryhmään kuuluvien henkilöiden toimivaltuuksista. Mainittua lakia sovellettaisiin myös jatkossa yhteisiin tutkintaryhmiin direktiivin 3 artiklan poissulkevan säännöksen johdosta. Yhteisiä tutkintaryhmiä koskevassa laissa ei säännellä tilannetta, jossa tutkintaryhmän jäsen pyytäisi suoritettavaksi tutkintatoimenpiteen jossakin muussa kuin tutkintaryhmään osallistuvassa valtiossa. Toisaalta lain suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin on lain 8 §:n mukaan määritelty siten, että yhteisistä tutkintaryhmistä on lisäksi voimassa, mitä niistä on erikseen sovittu tai säädetty. Näin ollen myös yllä kuvatut, tutkintaryhmään kuuluvan ja siihen kuulumattoman valtion välisiä tilanteita koskevat direktiivin säännökset olisivat voimassa ilman, että kansalliseen lainsäädäntöön tarvittaisiin asiasta erillisiä säännöksiä. Artikla ei edellytä sen asiasisällön täsmentämistä lailla.

4 artikla. *Menettelytyypit, joita varten eurooppalainen tutkintamääräys voidaan antaa*

Artiklan a kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa rikosoikeudellisessa menettelyssä, jonka oikeusviranomainen on pannut vireille tai joka voidaan saattaa oikeusviranomaisessa vireille määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaisen rikoksen johdosta. Kohdan b mukaan tutkintamääräys voidaan antaa myös menettelyssä, jonka hallintoviranomainen on pannut vireille sellaisen teon osalta, joka määräyksen antavan valtion lainsäädännön mukaan voi tulla rangaistavaksi rikkomuksena, mutta jota koskeva päätös voi johtaa menettelyyn erityisesti rikosasioissa toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Kohdan c mukaan tutkintamääräys voidaan antaa b kohdassa kuvattua menettelyä vastaavassa tilanteessa muutoin, mutta rikkomusasian on voinut panna ensimmäisessä asteessa vireille myös oikeusviranomainen. Kohta d mahdollistaa tutkintamääräyksen antamisen a–c kohdassa tarkoitettujen menettelyjen yhteydessä silloin, kun kyse on oikeushenkilön rangaistusvastuusta.

Suomen järjestelmän mukainen rikosoikeudellinen menettely olisi luokiteltavissa lähinnä artiklan a kohdassa tarkoitetuksi menettelyksi. Tutkintamääräys voitaisiin antaa rikosasian käsittelyssä ja missä tahansa käsittelyvaiheessa esitutkinnan aloittamisesta lainvoimaisen tuomion antamiseen asti. Tämä on todettu myös direktiivin johdanto-osan kappaleessa 25, jonka mukaan direktiivi sisältää säännökset tutkinta-toimenpiteen suorittamisesta kaikissa rikosoikeudellisen menettelyn vaiheissa, myös oikeudenkäyntivaiheessa.

Kohtaa b vastaava määräys sisältyy myös vuoden 2000 oikeusapuposopimukseen sekä todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen. Vuoden 2000 oikeusapuposopimuksen voimaansaattamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 31/2003 vp) on todettu, että Suomessa ei ole sellaista hallintoviranomaista, jolle tulisi antaa artiklan edellyttämällä tavalla oikeus pyytää oikeusapua. Myös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain mukaan lain soveltamisala rajoittuu rikosoikeudelliseen menettelyyn. Suomessa hallinnollisia rikkomuksia koskevista ensi asteen päätöksistä haetaan pääsääntöisesti muutosta hallinto-oikeudelta. Hallintoviranomaisten välisestä yhteistyöstä on omat EU-instrumentit, kuten neuvoston asetus (EY) 515/97 jäsenvaltioiden hallintoviranomaisten keskinäisestä avunannosta sekä jäsenvaltioiden hallintoviranomaisten ja komission yhteistyöstä tulli- ja maatalousasioita koskevan lainsäädännön moitteettoman soveltamisen varmistamiseksi. Poikkeuksena oikeusastejärjestykseen on merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvussa tarkoitettu öljypäästömaksu, jonka ensi asteessa määrää hallinnollinen viranomainen (rajavartiolaitos), mutta muutosta haetaan Helsingin käräjäoikeudessa toimivalta merioikeudelta. Mahdollisuutta antaa tutkintamääräys ei ole pidetty tarpeellisena öljypäästömaksujen määräämismenettelyssä, vaan niiden on katsottu tulevan riittävästi katetuiksi rikosoikeudellisten menettelysäännösten puitteissa. Kohdassa c tarkoitettu menettely voisi olla kyseessä tilanteessa, jossa rikosasian on pannut vireille syyttäjät. Kohdan d osalta oikeushenkilöllä on Suomessa rikosoikeudellinen rangaistusvastuu (rikoslain 9 luku). Siten jos tutkittavana on rikos, joka epäillään tehdyksi oikeushenkilön toiminnassa, kyseessä olisi normaali rikosoikeudellinen, direktiivin soveltamisalaan kuuluva menettely.

Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös menettelyistä, joissa tutkintamääräys Suomessa voitaisiin antaa. Kyse olisi rikosasioiden käsittelystä yllä kuvatun mukaisesti. Soveltamisala ei tältä osin muuttuisi nykyisestä.

5 artikla. *Eurooppalaisen tutkintamääräyksen sisältö ja muoto*

Kohdassa 1 edellytetään, että tutkintamääräys annetaan direktiivin liitteessä A olevalla lomakkeella, jonka määräyksen antava viranomainen täyttää ja allekirjoittaa sekä todistaa sen sisällön oikeaksi ja asianmukaiseksi. Lisäksi kohdassa luetellaan tiedot, joita tutkintamääräyksessä on ainakin oltava. Sen tulee sisältää tiedot määräyksen antavasta ja tarvittaessa sen vahvistavasta viranomaisesta (a alakohta) sekä tutkintamääräyksen kohde ja perusteet (b alakohta). Lisäksi tutkintamääräyksessä tulee olla asianomaista henkilöä koskevat tarpeelliset ja saatavilla olevat tiedot (c alakohta) sekä käsiteltävänä olevan rikoksen teonkuvaus ja sovellettavat lainkohdat (d alakohta). Viimeisenä kohtana mainitaan pyydetyn tutkintatoimenpiteen ja hankittavan näytön kuvaus (e alakohta).

Kohdan 2 mukaan jäsenvaltion on ilmoitettava, mitä unionin toimielinten yhtä tai useampaa virallista kieltä voidaan asianomaisen jäsenvaltion virallisen kielen tai virallisten kielten lisäksi käyttää tutkintamääräyksen täyttämässä tai kääntämisessä silloin, kun kyseinen jäsenvaltio on täytäntöönpanovaltio. Kohtaan liittyy direktiivin johdanto-osan kappale 14, jossa jäsenvaltioita rohkaistaan kielijärjestelyjä koskevan ilmoituksen antaessaan sisällyttämään siihen vähintään yksi unionissa yleisesti käytetty muu kuin kyseisen jäsenvaltion virallinen kieli. Kohdassa 3 edellytetään, että tutkintamääräyksen kääntämisestä täytäntöönpanovaltion hyväksymälle kielelle huolehtii tutkintamääräyksen antaneen valtion toimivaltainen viranomainen.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on otettu säännös todisteiden luovuttamismääräyksen antamisesta puitepäätöksen liitteenä olevalla lomakkeella ja lainsoveltamisen helpottamiseksi viittaus Euroopan unionin virallisen lehden numeroon, jossa lomake on julkaistu (3 §). Vastaavanlainen säännös ehdotetaan otettavaksi direktiivin täytäntöönpanolakiin. Viittausta direktiiviin edellytetään myös jäljempänä selostetussa 36 artiklassa.

Artiklan 2 kohdan säännös edellyttää sääntelyä siitä, millä kielillä Suomi täytäntöönpanovaltiona hyväksyy Suomeen toimitetut tutkintamääräykset. Muiden EU:n vastaavuoisen tunnustamisen instrumentteja koskevien täytäntöönpanolakien mukaan Suomi hyväksyy suomen, ruotsin ja englannin kielellä toimitetut määräykset tai pyynnöt. Lisäksi säännöksissä on sallittu joustavuutta hyväksyä myös muilla kielillä toimitettuja asiakirjoja, jos hyväksymiselle ei muutoin ole estettä. Siten Suomessa jo nykyisin sovelletaan joustavia kielijärjestelyjä johdanto-osan kappaleessa 14 suositellun mukaisesti. Vastaavanlainen säännös ehdotetaan otettavaksi direktiivin täytäntöönpanolakiin.

Lisäksi olisi ratkaistava se, mikä viranomainen vastaa Suomessa annettujen tutkintamääräysten kääntämisestä vieraalle kielelle tai tarvittaessa Suomeen toimitettujen määräysten kääntämisestä. Nykyisin käytäntönä EU:n jäsenvaltioiden välisessä oikeusapuyhteistyössä on, että oikeusapua pyytävä viranomainen huolehtii kääntämisestä. Tästä on säännös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain 12 §:ssä. Lisäksi mainitun lain 9 §:n mukaan Suomeen toimitettujen määräysten kääntämisestä tarvittaessa suomen tai ruotsin kielelle huolehtii täytäntöönpanosta vastaava viranomainen. Oikeusministeriöllä on avustava rooli asiakirjojen kääntämisessä (9 ja 12 §). Säännös asiakirjojen kääntämisestä vastaavista viranomaisista tulisi ottaa myös direktiivin täytäntöönpanolakiin. Kääntämisestä vastaavan viranomaisen osalta riittävänä voidaan pitää sitä, että lakiin otetaan säännös viranomaisesta, joka huolehtii Suomessa annetun tutkintamääräyksen kääntämisestä. Sikäli kun kyse on Suomeen toimitetusta tutkintamääräyksestä, sen kääntämisen tulisi direktiivissä edellytetyn mukaan tapahtua määräyksen antaneen viranomaisen toimesta. Säännös tutkintamääräyksen kääntämisestä tarvittaessa suomen tai ruotsin kielelle ei olisi välttämätön, koska kyse tällöin olisi lähinnä toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeudesta kääntämyksiin ja se määräytyisi täytäntöönpanoon muutoinkin sovellettavien kansallisten menettelysäännösten mukaan.

Esityksessä ehdotetaan, että käännösten laatimisesta huolehtisi määräyksen antanut viranomainen. Oikeusministeriön avustavaa roolia käännösten laatimisessa ei ole enää pidetty tarpeellisena.

II luku. Määräyksen antavaa valtiota koskevat menettelyt ja takeet

6 artikla. Eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen ja toimittamisen edellytykset

Kohdan 1 mukaan tutkintamääräys voidaan antaa, jos a ja b alakohdan mukaiset edellytykset ovat täyttyneet. Alakohdassa a edellytetään, että tutkintamääräyksen antaminen on välttämätöntä ja oikeassa suhteessa 4 artiklassa tarkoitettujen menettelyjen tarkoitukseen ottaen huomioon epäillyn tai syytteessä olevan henkilön oikeudet. Alakohdan b mukaan edellytyksenä on lisäksi, että tutkintamääräyksessä mainittu toimenpide olisi voitu määrätä samoin edellytyksin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Määräyksen antavan viranomaisen tulee arvioida kyseisten edellytysten täytyminen kussakin tapauksessa (2 kohta).

Jos täytäntöönpanoviranomainen arvioi, että 1 kohdassa tarkoitetut edellytykset eivät ole täyttyneet, se voi 3 kohdan mukaan kuulla määräyksen antanutta viranomaista tutkintamääräyksen tarpeellisuudesta. Määräyksen antanut viranomainen voi tämän jälkeen päättää peruuttaa tutkintamääräyksen.

Artiklaan liittyvät johdanto-osan kappaleet 10, 11 ja 12. Niissä korostetaan määräyksen antaneen jäsenvaltion vastuuta artiklassa tarkoitettujen edellytysten varmistamisessa. Artikla velvoittaa myös tutkintamääräyksen vahvistavaa viranomaista (11 kappale).

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen sisältyy vastaavanlainen säännös määräyksen antamisen edellytyksistä. Lisäksi oikeusapulain 5 §:n 1 momentissa säädetään oikeusapupyynnön tekemisestä vieraalle valtiolle. Pyyntö voi tehdä oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäväviranomainen tai esitutkintaviranomainen. Momentissa myös edellytetään, että jos pyydetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin pyynnön esittävän viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava Suomessa pyynnön perusteeksi. Viimeksi mainittu säännös tarkoittaa sitä, että jos kyse on esimerkiksi sellaisesta pakkokeinolaik mukaisesta toimenpiteestä, johon tarvitaan tuomioistuimen lupa, se tarvitaan myös, kun toimenpidettä pyydetään vieraalta valtiolta.

Artiklan mukaisia tutkintamääräyksen antamisen edellytyksiä on sinällään pidettävä riittävän selkeinä sovellettaviksi suoraan. Olisi kuitenkin perusteltua ottaa lakiin oikeusapulain 5 §:n 1 momenttia vastaava säännös siitä, että jos tutkintatoimenpiteeseen on Suomessa vastaavissa olosuhteissa saatava muun kuin määräyksen antavan viranomaisen päätös, tämä päätös olisi hankittava myös tutkintamääräyksessä pyydetylle toimenpiteelle. Sääntely olisi siten yhtenevä oikeusapulain kanssa ja myös 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukainen, jossa edellytetään, että pyydettävä toimenpide olisi voitu määrätä antaneen valtion lainsäädännön mukaan määrätä vastaavassa kotimaisessa tilanteessa. Tuomioistuimen luvan edellyttämistä on käsitelty myös edellä 2 artiklaa käsittelevässä jaksossa.

7 artikla. *Eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimittaminen*

Kohdan 1 mukaan tutkintamääräys toimitetaan määräyksen antaneelta viranomaiselta täytäntöönpanoviranomaiselle millä hyvänsä tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste ja sellaisin edellytyksin, joiden nojalla täytäntöönpanovaltio voi todeta määräyksen aitouden.

Kohdassa 2 edellytetään, että kaikki tutkintamääräyksen toimittamista seuraava virallinen yhteydenpito tapahtuu suoraan määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välillä.

Kohdassa 3 sallitaan keskusviranomaisen nimeäminen avustamaan toimivaltaisia viranomaisia. Myös useamman keskusviranomaisen nimeäminen on mahdollista, jos jäsenvaltion oikeusjärjestelmä sitä edellyttää, rajoittamatta kuitenkaan 2 artiklan d kohdan soveltamista. Viimeksi mainitussa kohdassa määritellään direktiivissä tarkoitettu täytäntöönpanoviranomainen. Jäsenvaltio voi antaa keskusviranomaisensa tehtäväksi myös tutkintamääräysten hallinnollisen toimittamisen ja vastaanottamisen sekä kaiken muun siihen liittyvän virallisen kirjeenvaihdon, jos tämä on jäsenvaltion sisäisen oikeusjärjestelmän rakenteen vuoksi välttämätöntä.

Kohdan 4 mukaan määräyksen antanut viranomainen voi toimittaa tutkintamääräykset neuvoston yhteisellä toiminnalla 98/428/YOS perustetun Euroopan oikeudellisen verkoston televiestintäjärjestelmän välityksellä. Kohtaa täsmentää johdanto-osan kappale 13, jonka mukaan määräyksen antanut viranomainen voi käyttää kaikkia mahdollisia tai asiaankuuluvia toimittamiskeinoja, esimerkiksi Euroopan oikeudellisen verkoston suojattua televiestintäjärjestelmää, Eurojustia tai muita oikeus- tai lainvalvontaviranomaisten käyttämiä yhteydenpitokanavia.

Kohta 5 koskee tilannetta, jossa täytäntöönpanoviranomainen ei ole määräyksen antavan viranomaisen tiedossa. Tällöin sen on tehtävä tarvittavat tiedustelut, muun muassa Euroopan oikeudellisen verkoston yhteyspisteiden avulla, hankkiakseen toimivaltaista viranomaista koskevat tiedot.

Kohdan 6 mukaan, jos tutkintamääräyksen vastaanottavalla viranomaisella ei ole toimivaltaa tunnustaa määräystä tai toteuttaa tarvittavia toimenpiteitä sen täytäntöönpanemiseksi, sen on toimitettava tutkintamääräys viran puolesta täytäntöönpanoviranomaiselle ja ilmoitettava tästä määräyksen antaneelle viranomaiselle.

Kohdan 7 mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanon edellyttämien asiakirjojen toimittamiseen tai aitouteen liittyvät ongelmat käsitellään määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen suorilla yhteydenotoilla. Tarvittaessa mukaan voidaan ottaa keskusviranomainen.

Suomen järjestelmässä oikeusapuyhteistyö perustuu suoran yhteydenpidon periaatteelle, jolloin tarvetta ei ole nimetä sellaista 3 kohdassa tarkoitettua keskusviranomaista, jonka kautta tutkintamääräykset pitäisi toimittaa. Sen sijaan on perusteltua nimetä oikeusministeriö keskusviranomaiseksi, jonka tehtävänä on avustaa viranomaisia yhteydenpidossa. Tällöin kyse olisi lähinnä avustamisesta toimivaltaisen viranomaisen löytämiseksi. Näin on tehty myös monien muiden EU:n yhteistyöinstrumenttien kohdalla. Tästä ei kaikkien aikaisempien instrumenttien kohdalla ole katsottu välttämättömäksi ottaa säännöstä lakiin. Todisteiden luovuttamismääräystä

koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain 4 §:ssä on säännös oikeusministeriön roolista toimivaltaisista viranomaisista yhteydenpidossa avustavana viranomaisena. Jotta oikeusministeriön rooli toimivaltaisista viranomaisista avustavana tahona olisi selvä, säännös siitä ehdotetaan sisällytettäväksi myös direktiivin täytäntöönpanolakiin.

8 artikla. *Aiempaan eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvä eurooppalainen tutkintamääräys*

Artikla sisältää säännöksen tilanteesta, jossa tutkintamääräys täydentää aikaisemmin annettua tutkintamääräystä. Tällöin määräyksen antavan viranomaisen on tutkintamääräyksessä mainittava, että se täydentää aikaisempaa määräystä. Näissä tilanteissa tulee käyttää direktiivin liitteenä D olevaa lomaketta.

Kohdan 2 mukaan, jos määräyksen antanut viranomainen avustaa 9 artiklan 4 kohdan mukaisesti tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa, se voi osoittaa aikaisempaa tutkintamääräystä täydentävän tutkintamääräyksen suoraan täytäntöönpanoviranomaiselle. Tällä ei kuitenkaan ole vaikutusta 33 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti annettuihin ilmoituksiin. Viimeksi mainitussa säännöksessä edellytetään, että jäsenvaltio ilmoittaa komissiolle keskusviranomaisista koskevat tiedot, jos se sellaisen haluaa nimetä.

Kohdan 3 mukaan aikaisempaa tutkintamääräystä täydentävä tutkintamääräys on todistettava oikeaksi 5 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti ja se on tarvittaessa vahvistettava 2 artiklan c alakohdan mukaisesti.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen sisältyy vastaava säännös aikaisempaan luovuttamismääräykseen liittyvästä määräyksestä. Sen ei ole katsottu edellyttävän asiasisältöistä sääntelyä. Myöskään direktiivin 8 artikla ei sitä edellytä.

III luku. Täytäntöönpanovaltiota koskevat menettelyt ja takeet

9 artikla. *Tunnustaminen ja täytäntöönpano*

Artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on tunnustettava tutkintamääräys ilman muita muodollisuuksia ja varmistettava sen täytäntöönpano samalla tavalla ja samoja sääntöjä noudattaen kuin jos täytäntöönpanovaltion viranomainen olisi määrännyt kyseessä olevan tutkintatoimenpiteen. Poikkeuksena on tilanne, jossa täytäntöönpanoviranomainen vetoaa johonkin direktiivissä tarkoitettuun kieltäytymis- tai lykkäämisperusteeseen.

Kohdan 2 mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on noudatettava määräyksen antaneen viranomaisen pyytämiä muodollisuuksia ja menettelyjä, jollei direktiivissä ole toisin säädetty. Edellytyksenä on lisäksi, että pyydetty muodollisuudet ja menettelyt eivät ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisia.

Kohdassa 3 edellytetään, että jos täytäntöönpanoviranomainen vastaanottaa tutkintamääräyksen, jota ei ole antanut 2 artiklan c alakohdassa määritelty viranomainen, määräys on palautettava määräyksen antaneeseen valtioon.

Kohdan 4 mukaan määräyksen antanut viranomainen voi pyytää, että yksi tai useampi määräyksen antaneen valtion viranomainen avustaa täytäntöönpanovaltion toimivaltaisista viranomaisista tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Edellytyksenä on, että määräyksen antaneen valtion viranomaiset voisivat vastaavassa kansallisessa tapauksessa avustaa tutkintatoimenpiteiden täytäntöönpanossa. Täytäntöönpanoviranomaisen on suostuttava pyyntöön edellyttäen, että avustaminen ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseräpäätösten vastaista eikä vahingoita sen olennaisia kansallisia turvallisuusasetuksia.

Kohdan 5 mukaan täytäntöönpanovaltion kansallinen lainsäädäntö sitoo määräyksen antaneen valtion täytäntöönpanovaltiossa läsnä olevia viranomaisia tutkintamääräyksen täytäntöönpanon aikana. Viranomaisilla ei ole lainvalvontavaltuuksia täytäntöönpanovaltion alueella, paitsi jos valtuuksien käyttö täytäntöönpanovaltion alueella on täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaista. Lisäksi edellytetään, että valtuuksista on sovittu määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen kesken.

Kohdan 6 mukaan määräyksen antanut viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen voivat kuulla toisiaan millä hyvänsä asianmukaisilla keinoilla helpottaakseen artiklan tehokasta täytäntöönpanoa.

Artiklan 1 kohdan velvoite vastaa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti velvoitetta tunnustaa ja panna täytäntöön määräyksen antaneessa valtiossa annettu päätös, jollei tilanteeseen sovellu mikään sallittu kieltäytymisperuste.

Oikeusapulakiin sisältyy artiklan 2, 4 ja 5 kohtia pääosin vastaavat säännökset oikeusapupyynnössä pyydetyn erityisen menettelyn noudattamisesta ja läsnäolo-oikeudesta pyyntöä täytäntöönpanossa (10 ja 11 §). Vastaavaa sääntelyä on myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa (4 artikla) ja todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä (12 artikla). Artikla ei siten laajenna nykyisestä vieraan valtion viranomaisen toimivaltuuksia oikeusapumenettelyssä. Tiettyjä Schengenin yleissopimukseen sisältyviä, rajat ylittävää tarkkailua ja takaa-ajoa sekä jäljempänä selostettuja erityisiä tutkintatoimenpiteitä lukuun ottamatta lainsäädäntö ei myöskään mahdollista vieraan valtion viranomaisille lainvalvontavaltuuksien käyttöä Suomen alueella. Artikla ei edellytä täydentävää asiasisältöistä lainsäädäntöä. Samaa ratkaisuun on päädytty todisteiden luovuttamismääräystä koskevaa puitepäätöstä täytäntöönpanossa.

10 artikla. *Erityyppiseen tutkintatoimenpiteeseen turvautuminen*

Artiklan 1 kohdassa säännellään tilanne, jolloin tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön muulla kuin pyydetyllä toimenpiteellä. Alakohdan a mukaan täytäntöönpanoviranomainen voi turvautua muuhun kuin tutkintamääräyksessä mainittuun tutkintatoimenpiteeseen ensinnäkin silloin, kun toimenpidettä ei ole sen kansallisessa lainsäädännössä. Esimerkkitalanteena on neuvotteluissa tuotu esiin valheenpaljastuskoneen käyttäminen. Toisena tilanteena mainitaan se, että tutkintatoimenpidettä ei voitaisi käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa (b alakohhta). Direktiivin johdanto-osan kappaleessa 10 selvennetään, että viittaus käytettävyyteen vastaavassa kansallisessa tapauksessa tarkoittaa tilannetta, jossa toimenpide jäsenvaltion lainsäädännössä tunnetaan, mutta sitä voidaan käyttää vain tietyn vakavuusasteen rikoksia tutkittaessa tai sellaisia henkilöitä kohtaan, joiden osalta on jo tietyn tasoisia epäilyjä tai asianomaisen henkilön suostumuksella.

Kohdassa 2 luetellaan toimenpiteet, joihin 1 kohtaa ei sovelleta, rajoittamatta kuitenkaan kieltäytymisperusteita koskevaa 11 artiklaa. Viittaus 11 artiklaan tarkoittaa, että muita kuin 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohdan kieltäytymisperusteita on sallittua soveltaa myös 10 artiklan 2 kohdan tilanteissa. Mahdollisuus soveltaa mainittuja g ja h alakohdan kieltäytymisperusteita sitä vastoin on suljettu pois 11 artiklan 2 kohdassa. Sallittua siten olisi 10 artiklan 2 kohdan tilanteissakin soveltaa muun muassa lainsäädännölliseen koskemattomuuteen, olennaisiin kansallisiin turvallisuusasetuksiin, ne bis in idem -periaatteeseen sekä perusoikeuksiin liittyviä 11 artiklan 1 kohdan kieltäytymisperusteita. Sitä vastoin täytäntöönpanosta ei saisi kieltäytyä niin sanotun kaksoisrangaistavuuden puuttumisen perusteella eli jos tutkintamääräyksessä tarkoitettu teko ei olisi täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan rikos (11 artiklan 1 kohdan g alakohhta). Kieltäytymismahdollisuutta ei myöskään olisi sillä perusteella, että jokin 2 kohdassa lueteltu toimenpide täytäntöönpanovaltion lain mukaan olisi sallittua vain tietyn rikoksen tai rangaistuskyynnyksen ylittävän rikoksen tutkinnassa (11 artiklan 1 kohdan h alakohhta).

Edellä mainittuja 10 artiklan 2 kohdassa lueteltuja toimenpiteitä ovat ensinnäkin sellaisten tietojen tai todisteiden hankkiminen, jotka ovat jo täytäntöönpanoviranomaisen hallussa, ja nämä tiedot ja todisteet olisi voitu täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti hankkia rikosoikeudellisen menettelyn puitteissa tai tutkintamääräystä varten (a alakohhta). Säännös kattaisi esimerkiksi tilanteet, jossa pyydettyä tietoa tai todistetta on tarvittu myös Suomessa vireillä olevassa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä ja tieto tai todiste tästä syystä olisi jo täytäntöönpanoviranomaisena toimivan esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän hallussa.

Toiseksi 2 kohdassa tarkoitettuja tietoja olisivat poliisi- tai oikeusviranomaisten pitämiin tietokantoihin sisältyvien ja rikosoikeudellisten menettelyjen puitteissa suoraan täytäntöönpanoviranomaisen saatavilla olevat tiedot (b alakohhta). Kyseeseen tulisivat esimerkiksi rikosrekisterissä tai muissa kansallisissa rekistereissä olevat tiedot sikäli kun ne ovat esitutkintaviranomaisille sekä syyttäjillä ja tuomioistuimille saatavilla kansallisen lain mukaisesti.

Kolmantena asiaryhmänä 2 kohdassa mainitaan todistajan, asiantuntijan, uhrin, epäillyn tai syytteessä olevan henkilön taikka kolmannen osapuolen kuuleminen täytäntöönpanovaltion alueella (c alakohhta). Säännös ei käytännössä merkitsisi muutosta nykytilaan, koska myös voimassa oleva lainsäädäntö kattaa asianosaisten sekä todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuulemisen oikeusapupyynnön johdosta ilman erityisiä, kaksoisrangaistavuuteen tai teon rangaistavuuteen liittyviä rajoituksia. Erillinen kysymys on se, miten kuuleminen järjestetään. Lähtökohtana edellä selostetun 9 artiklan mukaan on, että määräys pannaan täytäntöön kansallisen lainsäädännön mukaisesti taikka noudattaen määräyksen antaneen valtion erikseen pyytämiä menettelyjä ja muodollisuuksia, elleivät ne ole täytäntöönpanovaltion lain perusperiaatteiden vastaisia. Erityisenä menettelynä voidaan pitää myös kuulemista videoyhteyden tai puhelimen välityksellä. Näistä menettelyistä direktiivissä on omat erityissäännöksensä (24 ja 25 artikla), joista jäljempänä selostetun mukaan ehdotetaan myös otettavaksi säännökset täytäntöönpanolakiin.

Neljänneksi 2 kohta koskee muuta kuin pakkokeinoja käsittävää tutkintatoimenpidettä sellaisena kuin se on määritelty täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä (d alakohhta). Kohtaa selvennetään direktiivin johdanto-osan kappaleessa 16, jonka mukaan muut kuin pakkokeinoja käsittävät toimenpiteet voivat kansallisesta lainsäädännöstä riippuen olla toimenpiteitä, jotka eivät loukkaa oikeutta yksityisyyteen tai omaisuuteen.

Suomessa rajanveto pakkokeinolaissa tarkoitettujen toimenpiteiden ja esimerkiksi tiettyjen poliisilaissa säädettyjen toimenpiteiden välillä ei perusoikeuksien suojan näkökulmasta ole aivan selvä. Kansainvälisessä oikeusapuyhteistyössä lähtökohtana kuitenkin on, että pakkokeinoja ovat pakkokeinolaissa tarkoitettut toimenpiteet. Tämä olisi selkein ratkaisu myös direktiiviä sovellettaessa. Oikeusapulain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettuja rahanpesurikokseen ja datan säilyttämismääräykseen liittyviä tilanteita lukuun ottamatta pakkokeinolaissa (806/2011) tarkoitettuja pakkokeinoja ei oikeusapupyynnön täytäntöönpanossa saa käyttää, jos se ei olisi Suomen lain mukaan sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Lisäksi oikeusapulain 23 §:ssä on nimenomaisesti lueteltu ne pakkokeinot, joita oikeusapupyynnön perusteella voidaan suorittaa, jos sitä on oikeusapupyynnössä pyydetty tai se on välttämätöntä pyynnön toimeenpanemiseksi.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain mukaan täytäntöönpanosta tulee kieltäytyä, jos täytäntöönpano edellyttäisi pakkokeinon käyttöä, eikä se olisi sallittua pakkokeinolain mukaan (7 §). Poikkeuksena ovat etsintää ja takavarikkoa edellyttävissä tilanteissa niin sanotut listarikokset, joista määräyksen antaneen valtion lain mukaan voi seurata vankeutta vähintään kolme vuotta (puitepäätöksen 14 artiklan 2 kohta). Tällöin täytäntöönpanosta ei ole sallittua kieltäytyä puuttuvan kaksoisrangaistavuuden vuoksi. Vastaavankaltainen ratkaisu sisältyy jäljempänä selostetun 11 artiklan 1 kohdan g alakohtaan.

Jäljempänä selostetun mukaan direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös pakkokeinojen käytön edellytyksistä tutkintamääräystä täytäntöönpanossa. Säännöksessä pyritään varmistamaan paitsi direktiivin mukaiset velvoitteet, myös se, ettei EU:n jäsenvaltioiden välinen oikeusapuyhteistyö ei olisi rajoitetumpaa kuin yhteistyö suhteessa EU:n ulkopuolisiin valtioihin. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano liittyy rahanpesurikoksiin tai kyse on datan säilyttämismääräyksestä, täytäntöönpanon edellytyksenä ei olisi kaksoisrangaistavuus 11 artiklan 1 kohdan g alakohdan tilanteissa.

Välttämättömänä ei ole pidetty sallittujen pakkokeinojen luetteloimista oikeusapulain 23 §:n tapaan. Riittävänä voidaan tältä osin pitää direktiivin yleistä velvollisuutta panna tutkintamääräys täytäntöön kansallisen lain mukaisia toimenpiteitä käyttäen.

Viidenneksi 2 kohdassa mainitaan sellaisten henkilöiden tunnistaminen, joilla on jonkin yksilöidyn puhelinnumeron tai IP-osoitteen liittämösopimus (e alakohta). Kyse olisi poliisilain (872/2011) 4 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettusta toimenpiteestä. Mainitun säännöksen mukaan poliisilla on oikeus sille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi saada teleyritykseltä tai yhteisötilaalajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot. Koska kyse ei ole pakkokeinolaissa tarkoitettusta toimenpiteestä, tietojen saamiseen ei oikeusaputilanteissa voimassaolevan oikeusapulain mukaan edellytetä esimerkiksi kaksoisrangaistavuuden vaatimusta.

Kohdassa 3 sallitaan turvautuminen tutkintamääräyksessä mainitun toimenpiteen sijasta muuhun toimenpiteeseen myös siinä tapauksessa, että muulla kuin tutkintamääräyksessä pyydetyllä toimenpiteellä päästäisiin samaan tulokseen vähemmän yksityisyyteen puuttuvilla keinoilla. Täytäntöönpanovaltion mahdollisuutta valita vähemmän kajoava toimenpide korostetaan myös direktiivin johdanto-osan kappaleessa 11.

Kohdan 4 mukaan, kun täytäntöönpanoviranomainen päättää käyttää 1 ja 3 kohdassa tarkoitettua mahdollisuutta, sen on ensin ilmoitettava asiasta määräyksen antaneelle viranomaiselle, joka voi päättää peruuttaa tutkintamääräyksen tai täydentää sitä.

Kohta 5 koskee tilannetta, jossa tutkintamääräyksessä mainittua tutkintatoimenpidettä ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä tai sitä ei voitaisi käyttää vastavassa kansallisessa tapauksessa. Tällöin ja edellyttäen, että ei ole muuta tutkintatoimenpidettä, jolla päästäisiin samaan tulokseen kuin pyydettyllä tutkintatoimenpiteellä, täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle, että pyydettyä apua ei ole ollut mahdollista antaa. Käytännössä tällöin päädyttäisiin samaan lopputulokseen kuin täytäntöönpanosta kieltäytyttäessä. Direktiivin tarkoitusta mahdollisimman laaja-alaiseen yhteistyöhön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti kuitenkin vastaisi se, että tutkintamääräys pyritäisiin aina panemaan täytäntöön, tarvittaessa muuhun kuin pyydettyyn toimenpiteeseen turvautumalla. Täytäntöönpanosta kieltäytyminen tulisi kyseeseen vasta viimesijaisena vaihtoehtona, jos mikään kansallisen lain mukaan käytettävissä oleva toimenpide ei olisi mahdollinen.

11 artikla. *Tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet*

Artiklassa säädetään tutkintamääräyksen täytäntöönpanon kieltäytymisperusteista. Perusoikeuksiin liittyvän 1 artiklan 4 kohdan soveltamista rajoittamatta tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä 1 kohdassa luetelluissa tilanteissa.

Kohdan 1 alakohdassa a kieltäytymisperusteena mainitaan se, että täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan on olemassa koskemattomuus tai erioikeus, joka tekee tutkintamääräyksen täytäntöönpanon mahdottomaksi tai on olemassa rikosoikeudellisen vastuun määrittelyä ja rajoittamista koskevia sääntöjä, jotka liittyvät lehdistön vapauteen ja ilmaisuvapauteen muissa tiedotusvälineissä, ja jotka tekevät tutkintamääräyksen täytäntöönpanon mahdottomaksi.

Direktiivin johdanto-osan kappaleessa 20 täsmennetään koskemattomuutta koskevaa kieltäytymisperustetta. Tältä osin viitataan jäsenvaltion kansalliseen lainsäädäntöön ja todetaan koskemattomuuden voivan sisältää terveydenhuolto- ja oikeusalan ammatteihin sovellettavia sekä lehdistön vapautta ja ilmaisuvapautta koskevia sääntöjä. Kieltäytymisperustetta ei tulisi tulkita vastoin vuoden 2000 oikeusapusopimukseen liitettyä pöytäkirjaa, jossa jäsenvaltiot ovat sitoutuneet olemaan vetoamatta pankkialaisuuteen oikeusavusta kieltäytymisen perusteena.

Suomessa koskemattomuuteen liittyvä kieltäytymisperuste tarkoittaisi muun muassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 ja 14 §:ssä tarkoitettuja tilanteita, joissa kielletään todistamasta oikeudenkäyntiavustajan ja lääkärin vaitiolovelvollisuuden piirin kuuluvista seikoista. Kieltäytymisperuste kattaisi myös tilanteet, joissa määräystä ei voida panna täytäntöön jonkin muun lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen velvoitteeseen sisältyvän koskemattomuuden tai erioikeuden vuoksi. Säännös kattaisi esimerkiksi vieraan valtion diplomaattiseen edustajaan tai edustustoon, taikka perustuslaissa säänneltyihin kansanedustajan koskemattomuuteen tai tasavallan presidentin virkatoimia koskevaan syytesuojaan liittyvät tilanteet. Suomen ollessa täytäntöönpanovaltio sovellettaviksi tulisivat myös muun muassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännökset todistajan kieltäytymisoikeudesta ja lähdesuojasta sekä pakkokeinolain 7 luvun 3 §:ssa tarkoitettut rikoksesta epäillyn läheisiin henkilöihin

sekä vaitiolo-velvollisuuteen ja -oikeuteen liittyvät takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot. Käytännössä todistajan kieltäytymisoikeutta tai -velvollisuutta koskevat säännökset tulisivat usein sovellettaviksi vasta siinä vaiheessa kun tutkintamääräystä pannaan Suomen lain mukaan täytäntöön. Lopputuloksena kuitenkin olisi kieltäytymistilanteita vastaavasti, ettei määräystä kaikilta osin voitaisi panna täytäntöön.

Lainkäytöllisestä koskemattomuudesta säädetään myös laissa oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa (11/1994). Laissa säädetään tilanteista, joissa henkilö Suomen kutsusta saapuu vieraasta valtiosta Suomeen kuultavaksi, joten ne eivät käytännössä olisi a alakohdassa tarkoitettuja koskemattomuuden tilanteita. Tällaisia tilanteita sitä vastoin voisivat olla oikeusapulain 15 §:n 3 momentissa tarkoitetut tilanteet. Kyseisen säännöksen mukaan oikeusapupyynnön johdosta Suomessa kuultavaa rikoksesta epäiltyä tai rikosoikeudenkäynnin vastaajaa ei pyynnön perusteena olevan teon johdosta saa Suomessa pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon. Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin olisi perusteltua ottaa vastaavanlainen säännös. Jatkossa Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välinen oikeusapuyhteistyö direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa perustuisi direktiiviin ja sen täytäntöönpanolakiin, eikä enää oikeusapulaikiin.

Pankkisalaisuus ei Suomessa estä rikoksen selvittämiseksi tarvittavien tietojen luovuttamista esitutkinta- tai syyttäjäviranomaisille. Luottolaitostoiminnasta annetun lain (610/2014, jäljempänä luottolaitoslaki) 15 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan luottolaitoksilla on velvollisuus antaa tietoja syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi. Poliisin tiedonsaantioikeudesta tällaisissa tilanteissa säädetään poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa. Sen mukaan poliisilla on päälylystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslaisuuden estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitettussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Alakohdan b mukaan kieltäytymisperusteena on se, että tutkintamääräyksen täytäntöönpano kyseisessä tapauksessa vahingoittaisi olennaisia kansallisia turvallisuusetuja, vaarantaisi tietolähteen tai edellyttäisi erityisiin tiedustelutoimiin liittyvien, turvallisuusluokiteltujen tietojen käyttöä. Voimassa olevassa laissa Suomen turvallisuusetujen tai muiden olennaisten etujen vaarantaminen oikeusavun antamisen kieltäytymisperusteena mainitaan oikeusapulain 12 §:n 1 momentissa.

Alakohdan c mukaan täytäntöönpanosta on sallittua kieltäytyä silloin, jos tutkintamääräys on annettu 4 artiklan b ja c alakohdassa tarkoitettussa menettelyssä eikä tutkintatoimenpide olisi täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan sallittu vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Aikaisemmin selostetun mukaisesti 4 artiklan b kohta kattaa menettelyn, jonka hallintoviranomainen on pannut vireille sellaisen teon osalta, joka määräyksen antavan valtion lainsäädännön mukaan voi tulla rangaistavaksi rikkomuksena, mutta jota koskeva päätös voi johtaa menettelyyn erityisesti rikosasioissa toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Alakohta c koskee alakohdassa b kuvattua menettelyä vastaavassa tilanteessa muutoin, mutta rikkomusasian on voinut panna ensimmäisessä asteessa vireille myös oikeusviranomainen.

Alakohdassa d sallitaan kieltäytyminen, jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano olisi vastoin ne bis in idem -periaatetta. Alakohtaa selvennetään johdanto-osan kappaleessa 17. Sen mukaan ne bis in idem -periaate, jota on myös kehitetty EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä, on oikeuden perusperiaate unionissa. Siihen ei kuitenkaan tulisi vedota, jos tutkintamääräyksen tarkoituksena on selvittää mahdollinen ristiriita ne bis in idem -periaatteen kanssa tai jos määräyksen antanut viranomais on vakuuttanut, että tutkintamääräyksen tuloksena toimitettuja todisteita ei käytetä syyte- tai rankaisutoimiin sellaista henkilöä kohtaan, jonka asian käsittely on saatettu lopullisesti päätökseen toisessa jäsenvaltiossa samojen tosiseikkojen osalta.

Alakohdan e mukaan täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos tutkintamääräys liittyy rikokseen, joka epäillään tehdyksi määräyksen antaneen valtion alueen ulkopuolella ja kokonaan tai osittain täytäntöönpanovaltion alueella, ja teko, johon liittyen tutkintamääräys annetaan, ei ole täytäntöönpanovaltiossa rikos. Vastaavankaltainen kieltäytymisperuste sisältyy eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaan puitepäätökseen sekä todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen. Kieltäytymisperusteen taustalla on alueperiaatteen keskeinen merkitys rikosoikeudellisen lainkäyttövallan lähtökohtana. Sen merkitys erityisesti vapaan liikkuvuuden lisääntymisen seurauksena on kuitenkin vähentynyt. Voidaan arvioida, että käytännössä tarve soveltaa alakohdan e mukaista kieltäytymisperustetta olisi vähäinen.

Alakohdassa f kieltäytymisperusteena mainitaan se, että on olemassa painavia syitä katsoa, että tutkintamääräyksessä mainitun tutkintatoimenpiteen toteuttaminen olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltiolle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (unionisopimus) 6 artiklan ja perusoikeuskirjan mukaisten velvoitteiden kanssa. Alakohtaan liittyy direktiivin johdanto-osan kappale 18, jossa todetaan, ettei direktiivillä vaikuteta velvollisuuteen kunnioittaa unionisopimuksen 6 artiklassa ja perusoikeuskirjassa tunnustettuja perusoikeuksia ja oikeudellisia perusperiaatteita. Lisäksi johdanto-osan kappaleessa 19 korostetaan keskinäistä luottamusta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella ja painotetaan perus- ja ihmisoikeuksien loukkausta koskevan kieltäytymisperusteen poikkeuksellisuutta. Mainittua kieltäytymisperustetta olisi sovellettava vain, jos on painavia syitä olettaa, että tutkintatoimenpiteen toteuttaminen johtaisi henkilön perusoikeuksien ja jäsenvaltiolle perusoikeuskirjassa asetettujen velvoitteiden laiminlyömiseen. Suomen lainsäädännössä perusoikeuksien loukkaukseen liittyvä kieltäytymisperuste on otettu eräisiin EU:n vastavuoroista tunnustamista koskevien instrumenttien täytäntöönpanolakeihin (esimerkiksi EU-luovuttamislain 5 §:n 6 kohta). Kieltäytymisperuste sisällytettiin EU-luovuttamislakiin esityksen lakivaliokuntakäsittelyssä. Kieltäytymisperusteen nimenomaista kirjaamista lakiin ei ole pidetty välttämättömänä pantaessa täytäntöön uusimpia EU:n vastavuoroisen tunnustamisen instrumentteja. Tähän on vaikuttanut erityisesti Lissabonin sopimuksella unionisopimukseen liitetty perusoikeuskirja ja se lähtökohta EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä, että toisen jäsenvaltion oikeusjärjestelmään luotetaan. Käytännössä ei myöskään ole suurta merkitystä sillä, mainitaanko kieltäytymisperuste laissa vai ei, koska velvollisuutta kunnioittaa perusoikeuskirjaa ja muita ihmisoikeusvelvoitteita on katsottu voitavan tulkita siten, että se joka tapauksessa mahdollistaa poikkeuksellisessa tilanteessa vetoamisen perusoikeusvelvoitteisiin yhteistyöstä kieltäytymisen tai täytäntöönpanon lykkäämisen perusteena. Tämänsuuntaisen ratkaisun on antanut hiljattain myös EU-tuomioistuin (C-404/15, C-659/15 PPU).

Alakohdan g mukaan täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos menettely, jonka johdosta tutkintamääräys on annettu, ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan rikos, paitsi jos se koskee tutkintamääräyksessä mainittua, liitteessä D mainittua rikosta, josta määräyksen antaneessa jäsenvaltiossa voi seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäispituus on vähintään kolme vuotta. Vastaavansisältöinen kieltäytymisperuste sisältyy muun muassa eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaan puitepäätökseen sekä etsinnän ja takavarikon osalta todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen. Alakohdassa kuvattu niin sanottu listarikosmalli, jolloin kaksoisrangaistavuutta ei ole sallittua edellyttää, perustuu siihen, että listassa luetellut rikostyyppit ovat kaikissa jäsenvaltioissa kriminalisoituja, vaikka rikostunnusmerkistöjen yksityiskohdissa on eroja. Kaksoisrangaistavuudesta luopumisen merkitys listarikostilanteissa on ennen muuta siinä, ettei täytäntöönpanoviranomaisen käsillä olevassa tapauksessa tarvitse ryhtyä tutkimaan sitä, täyttääkö teko kaikilta osin täytäntöönpanovaltion laissa edellytetyn rikoksen tunnusmerkistön. Muissa kuin listarikoksissa olisi sallittua edellyttää kaksoisrangaistavuutta. Sitä on Suomessa vakiintuneesti sovellettu *in abstracto*, jolloin riittävää kaksoisrangaistavuuden toteutumiseksi on, että teko vastaavissa olosuhteissa Suomessa tehtynä olisi rangaistavaa.

Alakohdassa h kieltäytymisperusteena mainitaan se, että tutkintamääräyksessä mainitun tutkintatoimenpiteen käyttö on täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan rajoitettu rikosten luetteloon tai luokkaan taikka rikoksiin, jotka ovat rangaistavia tietyn kynnyksen ylittävällä rangaistuksella, ja johon tutkintamääräyksen kohteena oleva rikos ei sisälly. Lukuunottamatta pakkokeinolain 6 luvussa tarkoitettua vakuustakavarikkoa sekä 7 luvussa säänneltyjä takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä, pakkokeinon sallittavuus pakkokeinolaissa on rajattu alakohdassa h tarkoitettulla tavalla eli joko rangaistuskynnyksen tai rikosnimikkeen perusteella.

Kohdan 2 mukaan 1 kohdan g ja h alakohtaa ei sovelleta 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin tutkintatoimenpiteisiin. Siten 10 artiklan 2 kohdassa lueteltujen toimenpiteiden tulisi olla käytettävissä siitä riippumatta, onko tutkintamääräyksessä tarkoitettu teko liitteen D mukainen niin sanottu listarikos tai onko toimenpiteelle rikoksen tai rangaistavuuskynnyksen suhteen asetettu rajoituksia kansallisessa lainsäädännössä. Tämä merkitsisi sitä, että g ja alakohdan mukaisia kieltäytymisperusteita ei sovellettaisi esimerkiksi poliisilaisissa tarkoitettuihin tiedonhankintakeinoihin, jotka eivät ole pakkokeinoja. Aikaisemmin selostetun mukaan muut 11 artiklan 1 kohdassa luetellut kieltäytymisperusteet sitä vastoin soveltuisivat myös 10 artiklan 2 kohdan mukaisiin tilanteisiin.

Kohdan 3 mukaan jos tutkintamääräys koskee rikosta, joka liittyy veroihin, maksuihin, tulleihin tai valuuttoihin, täytäntöönpanoviranomainen ei saa kieltäytyä tunnistamisesta tai täytäntöönpanosta sillä perusteella, että täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä ei säädetä vastaavasta verosta tai maksusta tai että siinä ei ole samantyyppistä vero-, maksu-, tulli- tai valuuttasäännöstä kuin määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä. Vastaavansisältöinen säännös sisältyy myös muihin oikeusapu-instrumentteihin, kuten todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen.

Kohdassa 4 edellytetään, että täytäntöönpanoviranomaisen on 1 kohdan a, b, d, e ja f alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa, ennen kuin se päättää olla tunnustamatta tai panematta täytäntöön tutkintamääräystä joko kokonaisuudessaan tai osittain, kuultava määräyksen antanutta viranomaista jollakin tarkoitukseen soveltuvalla

tavalla ja tarvittaessa pyydettyä määräyksen antanutta viranomaista toimittamaan tarvittavat tiedot viipymättä.

Kohta 5 koskee a alakohdassa tarkoitettua koskemattomuustilannetta. Jos täytäntöönpanovaltion viranomaisella on toimivalta luopua erioikeudesta tai koskemattomuudesta, täytäntöönpanoviranomaisen on pyydettyä sitä käyttämään toimivaltaa välittömästi. Jos erioikeudesta tai koskemattomuudesta luopuminen kuuluu toisen valtion viranomaisen tai kansainvälisen järjestön toimivaltaan, tutkintamääräyksen antaneen viranomaisen on pyydettyä kyseessä olevaa viranomaista käyttämään toimivaltaa.

Edellä kuvattujen direktiivin johdanto-osan kirjausten lisäksi kieltäytymisperusteita selvennetään johdanto-osan 11 kappaleen neljännessä virkkeessä, jossa painotetaan sitä, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta ei saisi kieltäytyä muilla kuin direktiivissä luetelluilla perusteilla.

Kaiken kaikkiaan 11 artikla ei asiallisesti merkitse suurta muutosta nykytilaan verrattuna täytäntöönpanosta kieltäytymisen osalta. Oikeusapulain 12 ja 13 §:ssä säädetään kieltäytymisperusteista. Ehdottomana kieltäytymisperusteena 12 §:n mukaan on ensinnäkin se, että pyyntö voisi loukata Suomen täysivaltaisuutta tai vaarantaa Suomen turvallisuutta tai muita olennaisia etuja. Oikeusapua ei tulisi antaa myöskään silloin, jos se olisi ristiriidassa ihmisoikeuksien tai perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa tai muutoin Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastaista. Harkinnanvaraisena kieltäytymisperusteena 13 §:ssä mainitaan muun muassa pyynnön perusteena olevan rikoksen poliittisuus, vanhentuminen sekä se, että pyynnön perusteena oleva rikosasia on tutkittavana tai ratkaistu Suomessa tai vieraassa valtiossa. Pakkokeinoihin soveltuvat lisäksi edellä selostetut oikeusapulain 15 § ja 23 §:n säännökset. Direktiivissä kieltäytymisperusteita on määrällisesti enemmän. Ne on kuitenkin määritelty oikeusapulain säännöksiä yksityiskohtaisemmin, eikä esimerkiksi rikoksen poliittisuutta tai vanhentumista mainita kieltäytymisperusteena.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen 13 artikla sisältää pitkälti direktiivin 11 artiklaa vastaavan luettelon kieltäytymisperusteista. Lisäksi puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on otettu säännös kieltäytymisperusteista (7 §). Pykälä sisältää puitepäätöstä täsmentävän säännöksen pakkokeinojen käyttöä sekä koskemattomuutta koskevista kieltäytymisperusteista. Pykälässä on myös erikseen säännelty ehdottomat ja harkinnanvaraiset kieltäytymisperusteet sekä määritelty kieltäytymisestä päättävä viranomainen (6 §). Kieltäytymisestä päättää täytäntöönpanosta vastaava syyttäjä. Lisäksi takavarikkoasiaa käsittelevä tuomioistuin voi päättää kieltäytymisestä.

Eräiden muiden puitepäätösten täytäntöönpanolakeihin on myös otettu säännöksiä kieltäytymisperusteista. Esimerkiksi sakkopuitepäätöksen täytäntöönpanolaissa on säännös ehdottomasta kieltäytymisperusteesta rikosoikeudelliseen vastuuikärajaan liittyen. Mainittuun lakiin sekä konfiskaatiopuitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on myös otettu ehdoton kieltäytymisperuste, jos oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita on loukattu. Toisaalta esimerkiksi tuomittujen siirtoa koskevan puitepäätöksen ja valvontarangaistuksia koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakeihin ei ole otettu erillisiä säännöksiä kieltäytymisperusteista.

Myös direktiivin osalta olisi pohdittava sitä, tarvitaanko kieltäytymisperusteista erillistä, asiasisältöistä lainsäädäntöä. Arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota paitsi siihen, onko 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden sanamuotoja pidettävä riittä-

vän tarkkarajaisina, myös kysymykseen kieltäytymisperusteiden ehdottomuudesta tai harkinnanvaraisuudesta. Direktiivin tarkoitusta mahdollisimman laaja-alaiseen yhteistyöhön vastaisi se, että kieltäytymisperusteita ei kansallisessa laissa säädettäisi ehdottomiksi. Tietty lainsoveltajalle jätettävä joustavuus olisi perusteltua myös siksi, että kieltäytymisperusteiden merkitys käsillä olevassa tapauksessa voisi kokonaisuutena arvioiden olla niin vähäinen, ettei sen tulisi estää tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa. Lisäksi joidenkin kieltäytymisperusteiden, kuten lainsäädännöllisen koskemattomuuden tai ne bis in idem -periaatteen muotoileminen laissa ehdottomaan muotoon, olisi ongelmallista siitä syystä, että kansallisessa laissa säädetään poikkeuksista periaatteisiin, jotka olisi sääntelyssä otettava huomioon. Vaarana olisi myös se, että kieltäytymistilanteita laajennettaisiin siitä, mikä direktiivin mukaan on sallittua. Mainituista syistä esityksessä on päädytty siihen, ettei kieltäytymisperusteita esitetä kirjattaviksi täytäntöönpanolakiin ehdottomina. Pakkokeinojen käytön edellytyksiä on kuitenkin tarpeen täytäntöönpanolaissa täsmentää. Kuten aikaisemmin on todettu, sääntelyssä tulisi ottaa huomioon direktiivin velvoitteet ja lisäksi se, ettei yhteistyö olisi rajoitetumpaa kuin nykyisin. Muilta osin kieltäytymisperusteita voidaan pitää riittävän täsmällisenä sovellettavaksi ilman täydentävää asiasisältöistä säännöstä.

Direktiiviä täytäntöönpanossa olisi ratkaistava myös se, mikä viranomaisen päättää täytäntöönpanosta kieltäytymisestä. Esityksessä ehdotetaan, että tästä ei otettaisi erillistä säännöstä täytäntöönpanolakiin, vaan kieltäytymisestä päättäisi täytäntöönpanoviranomainen. Jos kuitenkin päätöksen tekijänä on muu kuin käräjäoikeus, kieltäytyminen olisi saatettava Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Ratkaisua perustellaan tarkemmin jäljempänä.

12 artikla. *Tunnustamisessa tai täytäntöönpanossa noudatettavat määräajat*

Artikla sisältää säännökset tutkintamääräyksen tunnustamisessa ja täytäntöönpanossa noudatettavista määräajoista. Kohdassa 1 edellytetään, että täytäntöönpanoviranomaisen on päätettävä tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta sekä toteutettava tutkintatoimenpide yhtä ripeästi ja ensisijaisesti kuin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Lisäksi on joka tapauksessa noudatettava artiklassa säädettyjä määräaikoja.

Kohdan 2 mukaan täytäntöönpanoviranomaisen tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon pyyntö panna tutkintamääräys täytäntöön artiklassa säädettyä lyhyemmässä määräajassa. Näin on meneteltävä, jos määräaika on menettelyä koskevien määräaikojen, rikoksen vakavuuden tai muiden erityisen kiireellisten olosuhteiden vuoksi välttämätön, tai jos määräyksen antanut viranomaisen on maininnut tutkintamääräyksessä, että tutkintatoimenpide on toteutettava tietyinä ajankohtana.

Kohdan 3 mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on tehtävä tutkintamääräyksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskeva päätös mahdollisimman pian ja, jollei 5 kohdasta muuta johdu, viimeistään 30 päivän kuluessa tutkintamääräyksen vastaanottamisesta.

Kohdassa 4 asetetaan määräaikavelvoite tutkintamääräyksessä pyydetyn toimenpiteen suorittamiselle. Jollei 15 artiklan mukaisia lykkäämisperusteita ole tai jos tutkintamääräyksessä mainitussa tutkintatoimenpiteessä tarkoitettuja todisteita on jo täytäntöönpanovaltion hallussa, täytäntöönpanoviranomaisen on suoritettava tutkintatoimenpide viipymättä. Jollei 5 kohdasta muuta johdu, toimenpide on suoritettava 90 päivän kuluessa tunnustamispäätöksen tekemisestä.

Kohdan 5 mukaan, jos toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen ei pysty noudattamaan 3 kohdassa säädettyä määräaika tai 2 kohdassa säädettyä erityistä ajankohtaa, sen on ilmoitettava tästä viipymättä määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle millä tahansa tavalla. Samalla on ilmoitettava viivästyksen syyt ja arvio päätöksen tekemiseen tarvittavasta ajasta. Tällöin 3 kohdassa säädettyä määräaika voidaan pidentää enintään 30 päivällä.

Kohdan 6 mukaan, jos täytäntöönpanoviranomainen ei pysty noudattamaan 4 kohdassa säädettyä määräaika, sen on ilmoitettava siitä viipymättä määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle millä tahansa tavalla. Samalla on ilmoitettava viivästyksen syyt. Tällöin edellytetään myös, että määräyksen antanut viranomaista kuullaan tutkintatoimenpiteen toteuttamisen asianmukaisesta ajankohdasta.

Artiklaa selvennetään johdanto-osan kappaleessa 21. Siinä korostetaan velvollisuutta tehdä päätös tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta yhtä ripeästi ja ensisijaisesti kuin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Lisäksi määräaikavelvoitteiden todetaan olevan tarpeen sen varmistamiseksi, että päätöksenteko ja täytäntöönpano tapahtuu kohtuullisessa ajassa tai että voidaan täyttää asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset määräyksen antaneessa valtiossa.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä on myös säännös määräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanossa noudatettavista määräajoista (15 artikla). Artiklan ei ole katsottu edellyttävän erillistä asiasisältöistä sääntelyä. Myös direktiivin määräikasäännöksiä voidaan pitää riittävän täsmällisinä ja yksityiskohtaisina sovellettaviksi suoraan. Täytäntöönpanon määräaikojen suhteen kuten muutoinkin tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteissa lähtökohtana tulisi olla se, että määräys pyritään täytäntöönpanemaan määräyksen antaneen valtion toiveiden mukaisesti, muun muassa asian kiireellisyys huomioon ottaen. Määräikasäännöksiä ei tulisi tulkita niin, että tutkintamääräys pannaan täytäntöön vasta määräajan lopussa.

13 artikla. *Todisteiden toimittaminen*

Artikla sisältää säännökset todisteiden toimittamisesta määräyksen antaneeseen valtioon. Kohdan 1 mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena hankitut tai täytäntöönpanovaltion toimivaltaisten viranomaisten hallussa jo olevat todisteet määräyksen antaneelle valtiolle.

Mikäli tutkintamääräyksessä niin pyydetään ja jos se täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan on mahdollista, todisteet on välittömästi toimitettava tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa 9 artiklan 4 kohdan mukaisesti avustaville määräyksen antaneen valtion viranomaisille.

Kohdan 2 mukaan todisteiden toimittamista voidaan lykätä siihen asti, kunnes oikeussuojakeinoa koskeva päätös on annettu, jollei tutkintamääräyksessä ole mainittu riittäviä syitä sille, että välitön toimittaminen on erityisen tärkeää tutkinnan asianmukaisen toteuttamisen tai yksilön oikeuksien turvaamisen kannalta. Todisteiden toimittamista lykätään kuitenkin, jos se aiheuttaisi vakavaa ja peruuttamatonta vahinkoa asianomaiselle henkilölle.

Kohdassa 3 edellytetään, että täytäntöönpanoviranomainen ilmoittaa, vaatiiko se todisteiden palauttamista täytäntöönpanovaltioon, kun niitä ei enää määräyksen antaneessa valtiossa tarvita.

Kohdan 4 mukaan jos pyydetty todisteet ovat myös jonkin toisen menettelyn kannalta merkityksellisiä, täytäntöönpanoviranomainen voi määräyksen antaneen viranomaisen pyynnöstä ja sen kanssa neuvoteltuaan toimittaa todisteet väliaikaisesti sillä edellytyksellä, että ne palautetaan täytäntöönpanovaltioon heti, kun niitä ei enää tarvita määräyksen antaneessa valtiossa. Viranomaisten kesken voidaan sopia myös muusta palauttamisajankohdasta.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäätös sisältää vastaavanlaiset säännökset pyydettyjen todisteiden toimittamisesta määräyksen antaneeseen valtioon sekä informointivelvollisuudesta (15 artiklan 4 - 6 kohdat). Niiden ei ole katsottu edellyttävän täsmäntävää asiasisältöistä sääntelyä. Myös direktiivin 13 artiklaa voidaan sinällään pitää riittävän yksityiskohtaisena sovellettavaksi suoraan. Muutoksenhakutilanteita varten täytäntöönpanolakiin kuitenkin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan muutoksenhaku täytäntöönpanotutkimukseen ei estä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei muutoksenhakua käsittelevä tuomioistuin toisin määrää. Lisäksi täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan todisteiden siirtämiseen liittyvistä järjestelyistä tarvittaessa huolehtii keskusrikospoliisi. Tarkemmin säännöksiä selostetaan jäljempänä.

14 artikla. *Oikeussuojakeinot*

Artikla sisältää säännökset oikeussuojakeinoista tutkintamääräyksen antamiseen ja sen täytäntöönpanoon liittyen. Kohdan 1 mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että vastaavassa kansallisessa tapauksessa käytettävissä olevat oikeussuojakeinot ovat sovellettavissa tutkintamääräyksessä mainittuihin tutkintatoimenpiteisiin.

Kohdassa 2 sallitaan tutkintamääräyksen antamisen aineellisten perusteiden riittäminen vain määräyksen antaneessa valtiossa. Tällä ei kuitenkaan rajoiteta perusoikeuksien turvaamista täytäntöönpanovaltiossa.

Kohdan 3 mukaan, jollei se vaikuta kielteisesti 19 artiklan 1 kohdan mukaiseen tutkinnan luottamuksellisuuteen, määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet varmistaakseen, että kansallisen lainsäädännön mukaisista oikeussuojakeinojen käytön mahdollisuuksista ilmoitetaan. Ilmoitus on tehtävä, kun oikeussuojakeinoja on mahdollista soveltaa ja hyvissä ajoin, jotta voidaan varmistaa, että oikeussuojakeinoja voidaan tosiasiallisesti käyttää.

Kohdassa 4 edellytetään sen varmistamista, että oikeussuojakeinojen käyttämistä koskevat määräajat ovat samat kuin vastaavien kansallisten tapausten osalta säädettyt ja että niitä sovelletaan siten, että osapuolet voivat oikeussuojakeinoja tosiasiallisesti käyttää.

Kohdan 5 mukaan määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava toisilleen tutkintamääräyksen antamista, tunnustamista tai täytäntöönpanoa vastaan käytetyistä oikeussuojakeinoista.

Kohdassa 6 säädetään siitä, että tutkintatoimen riitauttaminen ei keskeytä sen täytäntöönpanoa, ellei sille ole säädetty kyseistä vaikutusta vastaavissa kansallisissa tapauksissa.

Kohdan 7 mukaan määräyksen antaneen valtion on otettava huomioon tutkintamääräyksen tunnustamisen tai täytäntöönpanon tuloksekas riitauttaminen kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeutta puolustukseen ja menettelyn oikeudenmukaisuutta kunnioitetaan, kun arvioidaan tutkintamääräyksellä hankittuja todisteita määräyksen antaneen jäsenvaltion rikosoikeudellisissa menettelyissä. Kansallisia sääntöjä ei kuitenkaan rajoiteta.

Artiklaan liittyy johdanto-osan kappale 22. Sen mukaan oikeussuojakeinojen on oltava vähintään yhtäläiset kuin ne, jotka ovat käytettävissä kansallisessa tapauksessa kyseistä tutkintatoimenpidettä vastaan. Jäsenvaltioiden olisi kansallisen lain mukaan varmistettava, että oikeussuojakeinot ovat käytettävissä muun muassa ilmoittamalla asianosaisille hyvissä ajoin mahdollisuuksista käyttää oikeussuojakeinoja ja siitä, miten tämä tehdään. Jos asianosainen esittää huomautuksia tutkintamääräyksen antamisen aineellisten perusteiden osalta, olisi suositeltavaa, että tieto riitauttamisesta toimitetaan määräyksen antaneelle viranomaiselle ja siitä ilmoitetaan asianosaiselle.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä on myös säännös oikeussuojakeinoista (18 artikla). Puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on lisäksi otettu säännös mahdollisuudesta saattaa määräyksen täytäntöönpanoa koskeva päätös kärjäoikeuden käsiteltäväksi (10 §). Toimivaltaisia tuomioistuimia ovat Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon kärjäoikeudet. Muutoksenhauille ei ole säädetty määräaikaa, eikä muutoksenhaku estä määräyksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää. Myös esimerkiksi EU-jäädäyttämislaisissa on vastaavantyyppinen muutoksenhakusäännös.

Myös direktiivin kohdalla olisi pohdittava muutoksenhakusäännöksen tarpeellisuutta. Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen 18 artiklan velvoite on sanamuodoltaan nyt täytäntöönpanotavan direktiivin 14 artiklaa laajempi sikäli, että viimeksi mainitussa säännöksessä edellytetään ainoastaan kansalliseen tapaukseen soveltuvaa oikeussuojakeinoa vastaavan keinon käytettävyyttä. Siten säännös ei edellytä erillisen oikeussuojakeinon säätämistä tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteissa. Toisaalta todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaisissa erillistä muutoksenhakusäännöstä pidettiin tarpeellisena myös oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n nojalla. Sen todettiin voivan tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa kyse on kieltäytymisperusteen soveltamisesta. Tällöin ei olisi vastaavaa kansallista tapausta, joka voitaisiin ottaa vertailukohteeksi.

Mitä tulee oikeussuojakeinoihin tutkintamääräyksen johdosta täytäntöönpanotavan toimenpiteeseen, riittävänä voidaan pitää artiklassakin omaksuttua lähtökohtaa, että käytettävissä olisivat samat oikeussuojakeinot kuin kansallisesti. Esimerkiksi pakkokeinolaisissa oikeussuojakeinoista on säädetty eri toimenpiteitä koskevissa säännöksissä. Myös oikeussuojakeinosta ilmoittamisen suhteen voitaisiin soveltaa kulloinkin täytäntöönpanotavaa toimenpidettä koskevia säännöksiä.

Muutoksenhakusäännöksen tarpeellisuus itse tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen riippuu myös siitä, mihin ratkaisuun kieltäytymisestä päättävän viranomaisen suhteen päädytään. Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan pui-

tepäätöksen täytäntöönpanolaissa on erityissäännös kieltäytymisestä päättävästä viranomaisesta. Lain mukaan kieltäytymisestä päättää syyttäjä tai takavarikkoasiaa käsittelevä tuomioistuin. Vastaavanlainen säännös voitaisiin ottaa myös direktiivin täytäntöönpanolakiin. Esityksessä on kuitenkin edellä todetun mukaan päädytty ratkaisuun, jonka mukaan kieltäytymisestä voisi päättää mikä tahansa laissa määritelty täytäntöönpanoviranomainen. Jos kuitenkin päätöksen tekee muu kuin käräjäoikeus, asia olisi saatettava Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Vastaavankaltainen malli on nykyisin pakkokeinolain 7 luvun 21 §:n 2 momentissa, jonka mukaan vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta tehtävä takavarikkopäätös on viikon kuluessa saatettava tuomioistuimen vahvistettavaksi. Tämä ratkaisu käytännössä mahdollistaisi sen, että määräyksen antavan viranomaisen, jonka intressissä olisi hakea muutosta kielteiseen päätökseen, ei tarvitsisi käynnistää muutoksenhakuprosessia saadakseen kieltäytymispäätöksen tuomioistuimen arvioitavaksi.

Myös rikosprosessin tai toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä saattaa olla intressi hakea muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen. Todisteiden luovuttamista koskevan puitepäätöksen ja eräiden muiden EU:n vastavuoroista tunnustamista koskevien instrumenttien täytäntöönpanolaissa on säädetty muutoksenhausta, jolle ei ole määräaika, mutta joka ei myöskään pääsääntöisesti estä määräyksen täytäntöönpanoa. Tällainen malli voitaisiin ottaa käyttöön myös direktiivin kohdalla. Toinen vaihtoehto olisi, että muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen olisi mahdollisuus hakea samalla kun haetaan muutosta tutkintamääräyksen johdosta täytäntöönpanotavan toimenpiteeseen. Esityksessä on päädytty viimeksi mainittuun vaihtoehtoon, joka olisi menettelyn ja määräaikaisten suhteen selkeämpi kuin määräajasta riippumaton muutoksenhakumalli. Se, että muutosta tunnustamispäätökseen haettaisiin samalla kun kyseessä olevaan tutkintatoimenpiteeseen, mahdollistaisi myös kulloinkin kyseessä olevan tutkintatoimenpiteen erityispiirteiden huomioon ottamisen esimerkiksi sen suhteen, milloin muutoksenhaku voi tapahtua tutkintaa vaurantamatta. Jäljempänä selostetun mukaisesti lakiin kuitenkin otettaisiin erillinen säännös mahdollisuudesta hakea muutosta vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä koskevaan päätökseen. Kyse on tällöin sellaisesta rajat ylittävästä toimenpiteestä, johon ei sellaisenaan olisi sovellettavissa vastaavaan kansalliseen toimenpiteeseen säädettyä muutoksenhakumahdollisuutta.

15 artikla. *Tunnustamisen tai täytäntöönpanon lykkäämisen perusteet*

Artiklassa säädetään tutkintamääräyksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevista lykkäämisperusteista. Lykkääminen on 1 kohdan mukaan mahdollista, jos täytäntöönpano saattaisi haitata vireillä olevaa rikostutkintaa tai syytteenpanoa. Tällöin täytäntöönpanoa voidaan lykätä kohtuulliseksi katsottuun ajankohtaan saakka (a alakohta) tai kun kyseessä olevat esineet, asiakirjat tai tiedot ovat jo käytössä muissa menettelyissä, siihen asti kun niitä ei enää tarvita tuohon tarkoitukseen (b alakohta).

Kohdan 2 mukaan kun perustetta lykkäämiselle ei enää ole, täytäntöönpanoviranomaisen on välittömästi toteutettava tarvittavat toimenpiteet tutkintamääräyksen täytäntöönpanomiseksi ja ilmoitettava siitä määräyksen antaneelle viranomaiselle. Ilmoitus voidaan tehdä millä tahansa tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste.

Lykkäämistilanteita koskee 15 artiklan lisäksi edellä selostettu 13 artiklan 2 kohta, jonka mukaan todisteiden luovuttamista on mahdollista lykätä, kunnes oikeussuojakeinoa koskeva päätös on annettu.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä on myös säännös täytäntöönpanon lykkäämisestä (16 artikla). Se on yksityiskohtaisempi kuin direktiivin vastaava säännös ja kattaa myös tilanteet, joissa oikeusviranomaisen ei ole vahvistanut määräystä puitepäätöksessä edellytetyissä tilanteissa. Puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on otettu säännös lykkäämisestä (8 §). Perusteena on ollut se, ettei Suomen ollessa täytäntöönpanovaltio ole katsottu tarpeelliseksi säätää lykkäämisestä puuttuvan vahvistuksen vuoksi. Mainitunlaista lykkäämisperustetta ei sisälly direktiiviin. Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on lisäksi otettu säännös lykkäämisestä päättävästä viranomaisesta. Kieläytymistilanteita vastaavasti siitä päättää täytäntöönpanosta vastaava syyttäjä tai takavarikkoasiaa käsittelevä tuomioistuin. Myös jos direktiivin kohdalla päädytään ratkaisuun, jonka mukaan täytäntöönpanon lykkäämisestä päättää muu kuin täytäntöönpanoviranomainen, asiasta olisi tarpeen säätää erikseen. Jos taas lykkäämisestä päättäisi sama viranomaisen, joka päättää tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta muuten, asiasta ei tarvittaisi erillistä säännöstä. Tätä vaihtoehtoa puoltaisi se, että täytäntöönpanoviranomaisella itsellään olisi yleensä parhaat edellytykset arvioida lykkäämisperusteiden käsillä oloa. Lykkäämisperusteet eivät myöskään asiasisällöltään ole sen luonteisia, että ne edellyttäisivät muun kuin tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättävän viranomaisen arviointia. Esityksessä on näistä syistä päädytty viimeksi mainittuun vaihtoehtoon. Artiklan ei siten ole katsottava edellyttävän täsmäntävää sääntelyä.

16 artikla. Ilmoittamisvelvollisuus

Artiklassa säädetään täytäntöönpanoviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa määräyksen antaneelle viranomaiselle vastaanottamastaan tutkintamääräyksestä. Kohdan 1 mukaan ilmoitus on tehtävä viipymättä ja joka tapauksessa viikon kuluessa tutkintamääräyksen vastaanottamisesta. Ilmoitus tehdään liitteen B mukaisella lomakkeella.

Niissä tapauksissa, joissa jäsenvaltio on 7 artiklan 3 kohdan mukaisesti määritellyt yhteydenpidon tapahtuvan keskusviranomaisen kautta, velvoite koskee sekä keskusviranomaista että täytäntöönpanoviranomaista, joka vastaanottaa tutkintamääräyksen keskusviranomaiselta. Edellä selostetun mukaan ei ole tarkoituksena, että Suomeen lähetettävät tutkintamääräykset tulisi toimittaa keskusviranomaisen välityksellä.

Kohdassa on vielä säännös 7 artiklan 6 kohdassa tarkoitettusta tilanteesta, jossa tutkintamääräys on toimitettu muulle kuin tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta vastaavalle viranomaiselle. Tällöin ilmoitusvelvollisuus koskee sekä tutkintamääräyksen alun perin vastaanottanutta viranomaista että täytäntöönpanoviranomaista, jolle tutkintamääräys lopulta toimitetaan.

Kohdassa 2 täytäntöönpanoviranomainen velvoitetaan ilmoittamaan myös a–c alakohtassa tarkoitetuista tilanteista. Velvoitteella ei rajoiteta 10 artiklan 4 ja 5 kohdan soveltamista. Kyseisissä kohdissa on informointisäännökset sellaisiin tilanteisiin, joissa pyydettyä tutkintatoimenpidettä ei ole mahdollista suorittaa.

Täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle, jos tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevaa päätöstä ei voida tehdä siitä syystä, että liitteessä A esitetty lomake on epätäydellinen tai ilmeisen virheellinen (a alakohhta). Ilmoitusvelvollisuus on myös silloin, jos täytäntöönpanoviranomainen lisäselvityksiä tekemättä katsoo, että voi olla tarpeen toteuttaa muita kuin alun perin suunniteltuja tai tarkemmin määriteltävissä olleita tutkintatoimenpiteitä. Tällöin määräyksen antanut viranomainen voisi erityistapauksessa toteuttaa lisätoimia (b alakohhta). Täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle myös, jos se ei erityistapauksessa voi noudattaa määräyksen antaneen viranomaisen 9 artiklan mukaisesti erikseen osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä (c alakohhta).

Kohdassa 2 lisäksi edellytetään, että ilmoitus on määräyksen antaneen viranomaisen pyynnöstä vahvistettava viipymättä millä tahansa sellaisella tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste.

Kohdan 3 mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle myös 10 tai 11 artiklan nojalla tehdystä päätöksestä (a alakohhta). Mainituissa artikloissa on kyse muuhun kuin pyydettyyn tutkintatoimenpiteeseen turvautumisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisestä. Kohdan 3 säännöksellä ei kuitenkaan rajoiteta 10 artiklan 4 ja 5 kohtien ilmoittamissäännöksiä, joita on selostettu edellä. Kohdan 3 mukaan tulee lisäksi ilmoittaa lykkäämispäätöksestä, lykkäämisen syistä ja mahdollisuuksien mukaan lykkäyksen kestosta (b alakohhta). Ilmoitus on tehtävä viipymättä ja millä tahansa tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste.

Artikla on riittävän yksityiskohtainen sovellettavaksi ilman täsmentävää sääntelyä.

17 artikla. *Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu*

Artiklan mukaan määräyksen antaneen valtion virkamiehiä, jotka direktiivin soveltamisen yhteydessä ovat täytäntöönpanovaltion alueella, pidetään täytäntöönpanovaltion virkamiehinä heitä vastaan tehtyjen rikosten tai heidän tekemiensä rikosten osalta.

Vastaava säännös sisältyy useisiin EU:n rikosoikeudellista yhteistyötä koskeviin instrumentteihin. Rikoslain 40 luvun 11 §:n 4 kohdan mukaan ulkomaisella virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on nimitetty tai valittu vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen hallinnolliseen tai oikeudelliseen virkaan tai joka muuten hoitaa julkista tehtävää vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen puolesta. Rikoslain 16 luvun 20 §:n 3 momentin ja 40 luvun 12 §:n 3 momentin soveltamisalasäännösten nojalla ulkomaisiin virkamiehiin sovelletaan rikoslain 16 luvun lahjuksen antamista (13 §) ja törkeää lahjuksen antamista (14 §) koskevia säännöksiä sekä rikoslain 40 luvun lahjuksen ottamista (1 §), törkeää lahjuksen ottamista (2 §), lahjusrikkomusta (3 §) ja menettämisseuraamusta (14 §) koskevia säännöksiä. Lisäksi ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä, sovelletaan rikoslain 16 luvun säännöksiä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta (1 §), virkamiehen vastustamisesta (2 §), haitanteosta virkamiehelle (3 §) ja virkavalan anastuksesta (9 §). Rikoslain 21 luvun 18 § puolestaan sisältää soveltamisalasäännöksen, jonka nojalla kyseiset virkamiehet rinnastetaan kansallisiin virkamiehiin rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisessa murhan tunnusmerkistös-

sä. Kyseisiin virkamiehiin sovelletaan myös rikoslain 40 luvun säännöksiä virkasalaisuuden rikkomisesta ja tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta (5 §) virka-aseman väärinkäytöstä (7 §), törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä (8 §) sekä virkavelvollisuuksien rikkomisesta (9 §) ja tuottamuksellisesta virkavelvollisuuksien rikkomisesta (10 §). Luetellut säännökset rinnastavat laajalti direktiivin 18 artiklassa tarkoitettut virkamiehet Suomessa toimivaan suomalaiseen virkamieheen. Lainsäädännön on siten katsottava vastaavan artiklan 18 velvoitteita eikä tarvetta ole erilliselle asiasisältöiselle sääntelylle.

18 artikla. *Virkamiesten siviilioikeudellinen vastuu*

Artikla koskee jäsenvaltioiden vahingonkorvausvastuuta virkamiesten aiheuttamista vahingoista. Kohdan 1 mukaan jäsenvaltion virkamiesten ollessa direktiivin soveltamisen yhteydessä toisen jäsenvaltion alueella on ensiksi mainittu jäsenvaltio sen jäsenvaltion lainsäädännön, jonka alueella he toimivat, mukaisesti vastuussa vahingosta, jonka sen virkamiehet toimintansa aikana aiheuttavat.

Kohdan 2 mukaan jäsenvaltio, jonka alueella vahinko on aiheutunut, vastaa vahingon korvaamisesta sen omien virkamiesten aiheuttamiin vahinkoihin sovellettavien säännösten mukaisesti.

Kohdassa 3 edellytetään, että jäsenvaltio, jonka virkamiehet ovat aiheuttaneet vahinkoa toisen jäsenvaltion alueella, korvaa määrät, jotka viimeksi mainittu jäsenvaltio on maksanut vahingonkäräjille tai heidän oikeudenomistajilleen.

Kohdan 4 mukaan jäsenvaltio pidättyy 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa pyytämästä kärsimiensä vahinkojen korvaamisesta toiselta jäsenvaltiolta. Tällä ei kuitenkaan rajoiteta jäsenvaltion oikeuksia kolmansiin osapuoliin nähden eikä oteta lukuun 3 kohdan soveltamista.

Myös siviilioikeudellista vastuuta koskeva artikla vastaa muihin rikosoikeudellisiin yhteistyöinstrumentteihin sisältyviä vastuulausekkeita. Tarkoituksena on selvittää korvausvastuuta tilanteessa, jossa vahinko aiheutetaan toisessa jäsenvaltiossa, joka suorittaa korvauksen vahinkoa kärsineelle oman lainsäädäntönsä mukaisesti. Tällöin määräyksen antaneen valtion olisi korvattava täytäntöönpanovaltiolle sen vahingonkäräjälle suorittama vahinko.

Oikeusapulain 25 b §:ssä on säännös ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta. Sen mukaan kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkkailu-, takaa-ajo tai esitutkintatehtävissä taikka Suomen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla edellä mainituissa tai muissa tehtävissä toimiva ulkomaalainen virkamies, joka aiheuttaa vahinkoa virkatehtävissään Suomen alueella, rinnastetaan korvausvelvollisuutta määrättäessä suomalaiseen virkamieheen.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan täytäntöönpanolakiin on otettu säännökset sellaisten vahinkojen korvaamisesta, jotka aiheutuvat Suomen viranomaisen antaman määräyksen täytäntöönpanosta toisessa jäsenvaltiossa sekä toisen jäsenvaltion antaman määräyksen täytäntöönpanosta Suomessa (13 ja 14 §). Lisäksi oikeusministeriö on määritelly toimivaltaiseksi viranomaiseksi, joka päättää vahingonkorvauksen maksamisesta toiselle jäsenvaltiolle sekä sen vaatimisesta toiselta jäsenvaltiolta.

Esityksessä ei ole pidetty välttämättömänä ottaa asiasisältöistä säännöstä vahingonkorvausvastuusta. Artiklaa voidaan asiasisällön puolesta pitää riittävän täsmällisenä sovellettavaksi suoraan. Jos toisen jäsenvaltion virkamies aiheuttaisi Suomen alueella vahinkoa, sen korvaamiseen soveltuisivat 2 kohdan mukaan Suomen kansallisten virkamiesten aiheuttamiin vahinkoihin sovellettavat säännökset. Tämä koskisi myös korvauksen suorittavaa viranomaista. Niin ikään 3 kohdan tilanteessa, jossa kyse olisi toiselle jäsenvaltiolle suoritettavasta korvauksesta, jonka suomalainen virkamies olisi aiheuttanut toimiessaan kyseisen jäsenvaltion alueella, korvauksen suorittaisi viranomaisen, joka vastaavassa kansallisessa tilanteessakin vastaisi virkamiehen aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta. Myöskään oikeusapulain 25 b §:ssä ei ole säännöstä korvauksen suorittavasta viranomaisesta.

19 artikla. Luottamuksellisuus

Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että määräyksen antanut viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomainen ottavat tutkinnan luottamuksellisuuden asianmukaisesti huomioon tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa.

Kohdan 2 mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti taattava tutkintamääräyksen tietojen ja sisällön luottamuksellisuus, paitsi siltä osin kuin on välttämätöntä tutkintatoimenpiteen täytäntöön panemista varten. Mikäli täytäntöönpanoviranomainen ei voi täyttää luottamuksellisuutta koskevaa vaatimusta, sen on ilmoitettava asiasta viipymättä määräyksen antaneelle viranomaiselle.

Kohdan 3 mukaan määräyksen antaneen viranomaisen on sitouduttava, kansallisen lainsäädäntönsä mukaan ja jollei täytäntöönpanoviranomainen toisin osoita, olemaan paljastamatta täytäntöönpanoviranomaisen toimittamaa todistetta tai tietoa. Poikkeuksena on tilanne, jossa tiedon paljastaminen on välttämätöntä tutkintamääräyksessä kuvattun tutkinnan tai menettelyn kannalta.

Kohdassa 4 edellytetään, että kukin jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että pankit eivät paljasta pankin asiakkaalle tai muille kolmansille osapuolille, että tietoja on toimitettu määräyksen antaneelle valtiolle 26 ja 27 artiklan mukaisesti tai että tutkintaa ollaan suorittamassa.

Tutkintamääräystä ja sen täytäntöönpanoon liittyviä asiakirjoja voidaan pitää viranomaisten julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) 24 §:n 2 kohdassa tarkoitettuina salassa pidettävänä asiakirjoina. Kohdassa tarkoitettuja asiakirjoja ovat asiakirjat, joissa on kyse Suomen suhteista toiseen valtioon tai kansainväliseen järjestöön, kansainvälisessä lainkäyttö- tai muussa kansainvälisessä toimielimessä käsiteltävästä asiasta taikka Suomen valtion, Suomen kansalaisten tai Suomessa oleskelevien henkilöiden tai maassa toimivien yhteisöjen suhteista toisen valtion viranomaisiin taikka henkilöihin tai yhteisöihin. Säännöksen perustelujen mukaan kyseisen kohdan soveltamisala on laaja ja se määrittelee muun muassa viranomaisten kansainväliseen yhteistyöhön liittyvien asiakirjojen julkisuutta (HE 30/1998, Wallin – Konstari, Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö). Säännöksen voidaan katsoa soveltuvan myös tutkintamääräykseen ja muihin siihen liittyviin asiakirjoihin. Artiklassa tarkoitettuihin tietoihin soveltuu myös julkisuuslain 23 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävän sisällön ohella myöskään

tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muuta viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus.

Artiklaa on tarkasteltava myös oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kannalta. Sen 9 §:ssä säädetään salassa pidettävistä tiedoista. Silloin kun tutkintamääräys tai siihen liittyvät asiakirjat tulevat käsiteltäväksi tuomioistuimessa, asiakirjojen voidaan katsoa sisältävän mainitun pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Artiklassa 19 tarkoitettut tiedot olisivat siten salassa pidettäviä tietoja. Niihin myös soveltuisivat julkisuuslain säännökset salassapitovelvollisuudesta, koska julkisuuslain säännöksiä sovelletaan täydentävästi myös tuomioistuihin sikäli kuin oikeudenkäynnin julkisuuslaissa ei toisin säädetä (oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §:n 3 momentti).

Julkisuuslakia sovelletaan viranomaisten toimintaan. Lain salassapitosäännökset eivät kuitenkaan koske vain viranomaisia ja virkamiehiä. Julkisuuslain 23 §:ssä säädetty vaitiolovelvollisuus koskee muun ohella myös sitä, joka on saanut salassa pidettäviä tietoja lain nojalla. Kuten julkisuuslain 23 § 1 momentista käy ilmi, asiakirjasalaisuus merkitsee itse asiakirjaa koskevan salassapitovelvollisuuden lisäksi myös kieltoa ilmaista salassa pidettävän asiakirjan sisältö muulla tavalla.

Artiklan 4 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa pankki on saanut viranomaisen asiakirjassa tiedon siitä, että tutkinta on käynnissä täyttäessään lakiin perustuvaa veloitetaan antaa tietoja. Velvoite perustuu tällöin luottolaitoslain 15 luvun 14 §:n 2 momenttiin, poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momenttiin sekä direktiivin 19 artiklaan, joka tulisi lakina sovellettavaksi. Pankissa työskentelevät ovat siten julkisuuslain 23 §:n 2 momentin perusteella velvollisia olemaan ilmaisematta näin saamiaan tietoja. Julkisuuslain 11 §:n säännökset koskevat asianosaisen tiedonsaantioikeuksia. Nämä säännökset koskevat kuitenkin asianosaisen oikeutta saada tieto asiakirjasta viranomaiselta eivätkä perusta pankin asiakkaalle oikeutta saada tietoa artiklassa mainituista seikoista pankilta.

Luottamuksellisuuden huomioon ottamiseen kansallisessa lainsäädännössä liittyy myös julkisuuslain 35 §:n säännös, jonka mukaan rangaistus 22 §:ssä säädetyn asiakirjan salassa pitämistä koskevan velvollisuuden sekä 23 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Edellä olevan perusteella voidaan arvioida, että nykyinen lainsäädäntö täyttää artiklan velvoitteet luottamuksellisuuden varmistamisesta. Artikla ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista eikä erillistä asiasisältöistä sääntelyä.

20 artikla. *Henkilötietojen suoja*

Artiklan 1 kohdassa säädetään jäsenvaltion velvollisuudesta varmistaa, että henkilötiedot suojataan ja että niitä saa käsitellä ainoastaan neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS (jäljempänä tietosuojapuitepäätös) ja yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä 28 päivänä tammikuuta 1981 tehdystä Euroopan neuvoston yleissopimuksessa vahvistettujen periaatteiden mukaisesti (jäljempänä EN:n tietosuojayleissopimus). Tietosuojapuitepäätös on Suomessa oikeushallinnon viranomaisten osalta tarkoitus panna täytäntöön lailla Euroopan unionin

jäsenvaltioista ja Eurojustilta rikosasiaa varten saatujen henkilötietojen käsittelystä oikeushallinnon viranomaisissa ja siihen liittyviksi laeiksi. Lakia sovellettaisiin sellaisten henkilötietojen käsittelyyn, jotka Oikeusrekisterikeskus, Rikosseuraamuslaitos, syyttäväviranomaiset, yleiset tuomioistuimet, oikeusministeriö ja ulosottoviranomaiset ovat saaneet toiselta Euroopan unionin jäsenvaltiolta tai Eurojustilta rikosten tutkimiseksi, selvittämiseksi, syytteeseen saattamiseksi tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanemiseksi. Sisäasiainministeriön hallinnonalalla tietosuojapuitepäätös on pantu täytäntöön lailla henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (761/2003) ja lailla henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa (579/2005). Valtiovarainministeriön hallinnonalalla puitepäätös on pantu täytäntöön lailla henkilötietojen käsittelystä Tullissa (639/2015).

Suomi on ratifioinut EN:n tietosuojayleissopimuksen ja se on tullut Suomen osalta voimaan vuonna 1992. Tietosuojayleissopimuksen periaatteet oli otettu huomioon Suomessa jo vuoden 1987 henkilörekisterilaissa (471/1987) ja ne sisältyvät myös sen korvanneeseen henkilötietolakiin (523/1999), joka Suomessa on tietosuojan yleislaki.

Artiklan 2 kohdan mukaan pääsy tietoihin on rajoitettava rekisteröidyn oikeuksia kuitenkin rajoittamatta niin, että vain tähän valtuutetuilla henkilöillä saa olla oikeus tutustua näihin tietoihin. Henkilötietolaissa tämä periaate sisältyy henkilötietojen käsittelyä koskeviin yleisiin periaatteisiin, erityisesti lain 5 §:ssä rekisterinpitäjälle säädettyyn huolellisuusveloitteeseen, 9 §:n mukaiseen käsiteltävien tietojen tarpeellisuusvaatimukseen sekä 32 §:n mukaiseen veloitteeseen henkilötietojen suojaamisesta asiattomalta pääsylvä.

Artikla ei edellytä täytäntöönpanotoimia, koska kansallinen lainsäädäntö tietosuojapuitepäätöksen täytäntöönpanolainsäädännön tultua kaikilta osin voimaan täyttää artiklan vaatimukset.

Tietosuojan osalta merkillepantavaa on myös se, että tietosuojapuitepäätös on korvattu Euroopan parlamentin ja neuvoston 27 päivänä huhtikuuta 2016 antamalla direktiivillä (EU) 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelystä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta (tietosuojadirektiivi). Sen 59 artiklan mukaan eri instrumentteihin sisältyviä viittauksia tietosuojapuitepäätökseen pidetään viittauksina tietosuojadirektiiviin. Tämä siten koskee myös direktiivin 20 artiklaa. Tietosuojadirektiivi on pantava täytäntöön kahdessa vuodessa direktiivin voimaantulosta.

21 artikla. Kulut

Kohdan 1 mukaan täytäntöönpanovaltio vastaa sen alueella aiheutuneista ja tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon liittyvistä kustannuksista, jollei direktiivissä toisin säädetä.

Kohdassa 2 säädetään mahdollisuudesta neuvotella kuluvastuun jakamisesta. Jos täytäntöönpanoviranomainen katsoo, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanokustannuksia voidaan pitää poikkeuksellisen korkeina, se voi neuvotella määräyksen antaneen viranomaisen kanssa siitä, voidaanko kustannukset jakaa. Voidaan myös neuvotella siitä, voidaanko tutkintamääräystä muuttaa ja millä tavalla tämä voi tapah-

tua. Täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle, milta osin se pitää kustannuksia poikkeuksellisen korkeina.

Kohta 3 sisältää säännöksen poikkeuksellisista tilanteista, joissa kuluvastuun jakamisesta ei 2 kohdan mukaan päästä sopimukseen. Tällöin määräyksen antanut viranomainen voi päättää peruuttaa tutkintamääräyksen kokonaan tai osittain (a alakohta). Se voi myös päättää pitää tutkintamääräyksen voimassa ja vastata kustannuksista siltä osin kuin niitä on pidetty poikkeuksellisen korkeina (b alakohta).

Artiklaan liittyy johdanto-osan kappale 23. Siinä korostetaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti täytäntöönpanovaltion kuluvastuuta pääsääntönä. Esimerkkeinä poikkeuksellisen korkeita kustannuksia vaativista toimenpiteistä mainitaan monitahoiset asiantuntijalausunnat, laajat poliisioperaatiot tai pitkäkestoinen tarkkailutoiminta. Erimielisyydet kustannuksista eivät saisi muodostua esteeksi tutkintamääräyksen täytäntöönpanolle. Ne pitäisi pyrkiä ratkaisemaan neuvotteluteitse, eikä viimesijaisesta mahdollisuudesta peruuttaa tutkintamääräys saisi käytännössä muodostua kieltäytymisperustetta.

Nykyisin oikeusapuyhteistyössä lähtökohtana on, ettei oikeusapupyynnön täytäntöönpanosta peritä kustannuksia pyynnön esittäneeltä valtiolta (oikeusapulain 25 §:n 1 momentti). Oikeusapulakiin on kuitenkin vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisen yhteydessä lisätty mahdollisuus periä korvausta, jos kustannukset ovat huomattavan korkeat tai poikkeukselliset taikka tästä on erikseen säädetty tai määrätty Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa (25 §:n 2 momentti). Pääsääntönä kuitenkin edelleen on, että oikeusapupyynnön täyttämisestä aiheutuvista kustannuksista vastaa täytäntöönpanovaltio. Tämä olisi pääsääntö myös direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa. Artiklassa 21 sallittu mahdollisuus neuvotella poikkeuksellisen korkeita täytäntöönpanokustannuksia vaativissa tilanteissa kuluvastuun jakamisesta pääsäännöstä poiketen ei edellytä erillistä asia-sisältöistä lainsäädäntöä.

IV luku. Tiettyjä tutkintatoimenpiteitä koskevat erityissäännökset

22 artikla. *Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen määräyksen antaneeseen valtioon tutkintatoimenpiteen toteuttamista varten*

Artikla koskee vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä. Kohdan 1 mukaan tutkintamääräys voidaan antaa täytäntöönpanovaltiossa vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseksi siirtämiseksi sellaisen tutkintatoimenpiteen toteuttamiseksi, jonka tarkoituksena on todisteiden hankkiminen. Edellytyksenä on, että toimenpide vaatii kyseisen henkilön läsnäoloa määräyksen antaneen valtion alueella ja että henkilö lähetetään takaisin täytäntöönpanovaltion asettamassa määräjassa.

Kohdan 2 mukaan väliaikaista siirtämistä koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta on sallittua kieltäytyä 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi, jos vapautensa menettänyt henkilö ei siirtämiseen suostu (a alakohta) tai jos siirtäminen voisi johtaa vapautensa menettäneen henkilön vapaudenmenetyksajan pidentymiseen (b alakohta). Kieltäytymisperuste on muita direktiiviin sisältyviä kieltäytymisperusteita vastaavasti harkinnanvaraisessa muodossa.

Kohdassa 3 sallitaan se, että mahdollisuus lausua väliaikaisesta siirtämisestä annetaan vapautensa menettäneen henkilön oikeudelliselle edustajalle, rajoittamatta kuitenkaan 2 kohdan a alakohtaa, jossa edellä olevan mukaan on kyse henkilön suostumuksen puutteesta kieltäytymisperusteena. Edellytyksenä kohdan soveltamiselle on, että täytäntöönpanovaltio katsoo sen välttämättömäksi henkilön ikä taikka fyysinen tai psyykinen tila huomioiden.

Kohdan 4 mukaan 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa vapautensa menettäneen henkilön siirtäminen kolmannen jäsenvaltion (kauttakulkujäsenvaltio) alueen kautta on hyväksyttävä hakemuksesta, johon on liitetty tarvittavat asiakirjat. Jäljempänä selostetun 33 artiklan mukaan jäsenvaltio voi ilmoittaa komissiolle, mitä asiakirjoja se edellyttää kauttakuljetustilanteissa.

Kohdassa 5 edellytetään, että väliaikaista siirtämistä koskevista käytännön järjestelyistä, kuten henkilön säilöönotosta sekä hänen palauttamistaan koskevasta ajankohdasta sovitaan määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion kesken. Tällöin on varmistuttava siitä, että henkilön fyysinen tai psyykinen tila sekä määräyksen antaneessa valtiossa vaadittu turvallisuuden taso otetaan huomioon.

Kohdan 6 mukaan väliaikaisesti siirrettyä henkilöä on pidettävä säilössä määräyksen antaneen valtion alueella ja soveltuvin osin kauttakulkujäsenvaltion alueella, sellaisten tekojen tai tuomioiden perusteella, joiden vuoksi hän on ollut vapautensa menettäneenä täytäntöönpanovaltiossa, jollei täytäntöönpanovaltio pyydä hänen vapauttamistaan.

Kohta 7 koskee vapaudenmenetysajan vähentämistä. Aika, jonka henkilö on säilössä määräyksen antaneessa valtiossa vähennetään täytäntöönpanovaltiossa suoritettavaksi määrätystä tai määrättävästä vapaudenmenetysajasta.

Kohdassa 8 on säännös koskemattomuudesta. Sen mukaan siirrettyä henkilöä ei saa panna syyteeseen, pidättää tai pitää vangittuna tai muuten rajoittaa hänen henkilökohtaista vapauttaan määräyksen antaneessa valtiossa ennen hänen täytäntöönpanovaltion alueelta lähtöään tehtyjen tekojen tai annettujen tuomioiden perusteella, joita ei ole mainittu tutkintamääräyksessä. Tämä ei kuitenkaan rajoita 6 kohdan soveltamista. Tällöin kyse on teoista, joiden johdosta henkilö on ollut vapautensa menettäneenä täytäntöönpanovaltiossa.

Kohdan 9 mukaan kohdassa 8 tarkoitettu koskemattomuus lakkaa, jos siirretty henkilö on jäänyt määräyksen antaneen valtioon alueelle tai palannut sinne sieltä lähdettyään, vaikka hänellä olisi ollut mahdollisuus lähteä jäsenvaltion alueelta 15 päivän ajan siitä päivästä, jolloin määräyksen antanut viranomais ei enää ole edellyttänyt hänen läsnäoloaan.

Kohta 10 sisältää säännöksen artiklan soveltamisesta aiheutuvista kustannuksista. Ne katetaan 21 artiklan yleissäännöksen mukaisesti, lukuun ottamatta kustannuksia, jotka johtuvat henkilön siirtämisestä määräyksen antaneeseen valtioon tai kyseisestä jäsenvaltiosta pois. Viimeksi mainituista kustannuksista vastaa määräyksen antanut valtio.

Artiklassa tarkoitetuista tilanteista säädetään nykyisin laissa vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa (150/2004, jäljempänä väliaikaista siirtämistä koskeva laki). Sen rinnalla sovelletaan oikeusapulakia. Määräyksiä väliaikaisesta siirtämisestä sisältyy myös voimassa

oleviin oikeusapuseroimukseen, kuten vuoden 1959 oikeusapuseroimukseen ja sen lisäpöytäkirjaan vuodelta 2001 sekä Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välillä sovellettavaan vuoden 2000 oikeusapuseroimukseen. Väli aikaista siirtämistä koskeva laki sisältää säännökset oikeusapuseroimukseen perustuvasta siirtämisestä sekä Suomesta vieraaseen valtioon että vieraasta valtiosta Suomeen. Siirtämisen edellytyksenä on, että henkilön läsnäolo on tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana. Myös direktiivin 22 artikla edellä selostetun mukaan tarkoittaisi todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden siirtämistä. Kun siirrettäväksi pyydetään Suomen kansalaista tai Suomessa pysyvästi asuvaa ulkomaalaista, laki edellyttää, että henkilö on siirtämiseen suostunut. Suostumus on edellytyksenä myös siirrettäessä henkilö Pohjoismaiden tai EU:n ulkopuoliseen valtioon. Siirtämisestä päättää oikeusministeriö.

Artiklaa 22 täytäntöönpanossa olisi ratkaistava se, onko tarpeen ottaa lakiin 2 kohdan kieltäytymisperusteita täsmentävä säännös. Säännös olisi tarpeen lähinnä jos kieltäytymisperustetta halutaan täsmentää direktiivin säännöksestä. Artikla edellä selostetun mukaan sallii kieltäytymisen 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi tilanteessa, jossa henkilö ei siirtämiseen suostu. Toisin kuin väli aikaista siirtämistä koskevassa laissa, erityisasemaan ei ole asetettu täytäntöönpanovaltion kansalaisia tai siellä pysyvästi asuvia henkilöitä.

Suostumuksen osalta olisi ratkaistava myös se, tulisiko siirrettäväksi pyydetyn henkilön suostumuksen puute direktiivin harkinnanvaraisesta säännöksestä poiketen säätää ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi. Jos päädytään ratkaisuun, jonka mukaan Suomen kansalaisen väliaikainen siirtäminen olisi mahdollista vastoin henkilön suostumusta, olisi varmistuttava siitä, että menettely on perustuslain mukainen. Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Mainituin reunaehdoin olisi siten sallittua lailla säätää Suomen kansalaisen siirtämisestä väliaikaisesti toiseen valtioon hänen suostumuksestaan riippumatta. Kyseinen perustuslain säännös kattaa muun muassa rikoksesta epäillyn tai syytetyn luovuttamisen syytetoimia varten taikka vankeusrangaistukseen tuomitun luovuttamisen tai siirtämisen rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Lisäksi säännös kattaa henkilön siirtämisen todistelutarkoituksessa oikeudenkäyntiä varten (HE 102/2003). Vaikka nimenomaista säännöstä ei ole siirtämisestä todistelutarkoituksessa esitutkintavaiheessa, voidaan perustuslain 9 §:n 3 momentin katsoa mahdollistavan tämän, ottaen erityisesti huomioon, että sitä voidaan väliaikaisena toimenpiteenä ja henkilön koskemattomuuteen liittyvin rajoituksin pitää lievempänä toimenpiteenä kuin esimerkiksi rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista. Tätä tulkintaa puoltaa myös se, että siirtäminen olisi mahdollista vain toiseen EU:n jäsenvaltioon. Kaikki jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan EU:n perusoikeuskirjaa ja muita keskeisiä oikeusturvaa sekä perusoikeuksia koskevia kansainvälisiä velvoitteita. Näin ollen voidaan katsoa, että kyse olisi siirtämisestä, josta perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan olisi sallittua säätää tavallisella lailla.

Arvioitaessa henkilön suostumuksen merkitystä on otettava huomioon myös siirtämisen tarkoitus. Siirtämisen tarkoituksena tulee olla todistelun hankkiminen. Jos henkilö suhtautuu siirtämiseen vastentahtoisesti, hän ei todennäköisesti olisi myöskään halukas myötävaikuttamaan vieraassa valtiossa tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseen. Voidaan myös olettaa, että videoyhteyden käytön yleistyessä tilanteet,

joissa väliaikainen siirtäminen ylipäättään olisi tarpeen, tulisivat jatkossa olemaan harvinaisia. Käytännössä laaja-alaisen yhteistyön mahdollistava ja siten direktiivin tarkoitusta parhaiten vastaava ratkaisu olisi, että kieltäytyminen henkilön suostumuksen puuttumisen vuoksi jätettäisiin ratkaistavaksi tapauskohtaisesti. Tällöin harkinnassa voitaisiin ottaa huomioon käsillä olevaan todistelutilanteeseen liittyvät konkreettiset olosuhteet. Jos esimerkiksi henkilön väliaikainen siirtäminen olisi tarpeen ainoastaan tunnistamistarkoituksessa, merkitystä ei juurikaan olisi sillä, suostuuko henkilö siirtämiseen vai ei. Jos taas kyseessä olisi esimerkiksi todistelutarkoituksessa kuulusteltava epäilty, siirtämiseen ei välttämättä kannattaisi ryhtyä, jos henkilö vastustaa siirtämistä. Artikla ei voimassaolevan sääntelyn tavoin mahdollista rikosoikeudenkäynnissä vastaajana olevan henkilön väliaikaista siirtämistä.

Esityksessä ei ole pidetty välttämättömänä ottaa lakiin erillistä säännöstä henkilön suostumuksen puuttumisesta kieltäytymisperusteena. Suostumuksen puute olisi siten harkinnanvarainen kieltäytymisperuste kaikissa tapauksissa ilman siirrettävän henkilön kansalaisuuteen tai asuinpaikkaan taikka muihin olosuhteisiin liittyviä erityisiä perusteita.

Väliaikaista siirtämistä koskevan lain mukaan siirrettävän henkilön suostumusta edellyttävissä tilanteissa suostumus on annettava kirjallisena (7 §:n 4 momentti). Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin olisi tarpeen ottaa säännös suostumuksen antamisesta. Samoin tarvittaisiin sääntelyä siitä, mikä viranomainen väliaikaisesta siirtämisestä päättää. EU:n vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvassa rikosoikeudellisessa yhteistyössä lähtökohtana on, että se tapahtuu suoraan toimivaltaisten viranomaisten välillä ja yhteistyöstä päättävänä viranomaisena on muu kuin oikeusministeriö. Esityksessä ehdotetaan, että väliaikaista siirtämistä koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta päättäisi Helsingin kärjäoikeus tai erityisestä syystä muu kärjäoikeus. Oikeusturvasyistä on pidetty tärkeänä, että väliaikaista siirtämistä koskevan asian käsittelee tuomioistuimien, jolloin siirrettäväksi pyydetyllä henkilöllä on myös halutessaan oikeus suulliseen käsittelyyn. Alueellisen toimivallan osalta ratkaisu olisi aikaisemmin selostetun mukainen, kun kyse on tuomioistuimen määrittelemisestä täytäntöönpanoviranomaiseksi.

Mahdollisuus kieltäytyä väliaikaisesta siirtämisestä vapaudenmenetysajan pidentymisen vuoksi sisältyy harkinnanvaraisena kieltäytymisperusteena myös väliaikaista siirtämistä koskevaan lakiin (4 §:n 2 momentin 2) kohta). Tältä osin ei olisi välttämättömyyttä säätää direktiiviä täydentävää lainsäädäntöä.

Pyydettyä toisessa jäsenvaltiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä Suomeen, voitaisiin soveltaa normaaleja säännöksiä määräyksen antavasta viranomaisesta. Tällöin olisi tarve siirtää henkilö väliaikaisesti täytäntöönpanovaltiosta Suomeen todistelutarkoituksessa kuuluvaksi Suomessa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Näitä tilanteita varten ei olisi tarpeen ottaa täytäntöönpanolakiin erillisiä asiasisältöisiä säännöksiä. Kuulusteltaessa Suomeen väliaikaisesti siirrettyä henkilöä sovellettaisiin kansallisia menettelysäännöksiä, mukaan lukien säännökset henkilön oikeudesta avustajaan. Myöskään väliaikaista siirtämistä koskevassa laissa ei ole erityissäännöksiä oikeudesta avustajaan Suomeen siirrettyjen henkilöiden osalta. Laissa on säännökset säilössä pitämisestä ja koskemattomuudesta (9 §:n 3 ja 4 momentti), mutta ne eivät olisi välttämättömiä direktiivin täytäntöönpanolaissa, koska direktiivin 22 artiklan 6 ja 8 kohdassa on vastaavansisältöiset säännökset, jotka tulisivat suoraan lakina sovellettaviksi.

Täydentävää sääntelyä tarvittaisiin siitä, mikä viranomaisen päättää artiklan 4 kohdassa tarkoitettua kauttakuljetuksesta. Väliaikaista siirtämistä koskevan lain mukaan oikeusministeriö päättää myös kauttakuljetusluvan myöntämisestä. Esityksessä ehdotetaan, että kauttakuljetuksesta päättäisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta vastaava toimivaltainen syyttäjä. Kauttakuljetuksen suhteen direktiivissä ei sallita harkintavaltaa, vaan lupa on myönnettävä, jos kauttakuljetusta koskevassa pyynnössä on kauttakuljetukseen tarvittavat asiakirjat. Siten ei ole pidetty välttämättömänä, että kauttakuljetusta koskevat pyynnot tulisi käsitellä tuomioistuimessa. Kuten väliaikaisen siirtämisen kohdalla, päätösvaltaa ei myöskään ole pidetty tarkoituksenmukaisena direktiivissä tarkoitetuissa kauttakuljetustilanteissa säilyttää oikeusministeriöllä.

Edellä olevan lisäksi täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännöksiä muutoksenhausta, oikeudesta avustajaan ja puolustajan määräämisestä sekä vapaudenmenetyksajan vähentämisestä väliaikaisen siirtämisen tilanteissa. Säännöksiä selostetaan tarkemmin jäljempänä.

23 artikla. *Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen täytäntöönpanovaltioon tutkintatoimenpiteen toteuttamista varten*

Artikla koskee päinvastaista siirtämistilannetta kuin 22 artikla eli määräyksen antaneessa valtiossa vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä täytäntöönpanovaltioon. Tutkintamääräys voidaan antaa tällaista siirtämistä varten, jos tutkintatoimen toteuttamisen tarkoituksena on hankkia todisteita, mikä edellyttää henkilön läsnäoloa täytäntöönpanovaltion alueella. Artiklassa kuvattu tilanne olisi ilmeisen harvinainen. Se voisi kuitenkin tulla kyseeseen esimerkiksi täytäntöönpanovaltiossa järjestettävässä tunnistamistilanteessa, jossa tunnistaminen edellyttäisi määräyksen antaneessa valtiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön läsnäoloa.

Kohdan 2 mukaan artiklassa tarkoitettuun väliaikaiseen siirtämiseen sovelletaan soveltuvin osin 22 artiklan 2 kohdan a alakohtaa ja 3–9 kohtaa. Mainittuja kohtia on selostettu edellä. Kohdat soveltuisivat 23 artiklan tilanteissa 22 artiklan peilikuvina sikäli, että täytäntöönpanovaltiona olisi tällöin se jäsenvaltio, johon henkilö siirretään.

Kohta 3 sisältää säännöksen kuluvaluusta. Sen mukaan artiklan soveltamisesta aiheutuneet kustannukset katetaan 21 artiklan mukaisesti, lukuun ottamatta kuluja henkilön siirtämisestä täytäntöönpanovaltioon tai kyseisestä jäsenvaltiosta pois. Mainituista kustannuksista vastaa määräyksen antanut valtio.

Väliaikaista siirtämistä koskevan lain 5 §:n 2 kohtaan sisältyy 23 artiklaa vastaava säännös, jonka mukaan oikeusministeriö voi pyytää vieraan valtion viranomaiselta Suomessa vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä väliaikaisesti Suomesta kyseiseen vieraaseen valtioon. Esityksessä ehdotetaan, että myös artiklan 23 tarkoittamassa tilanteessa väliaikaisesta siirtämisestä päättäisi Helsingin käräjäoikeus tai erityisestä syystä muu käräjäoikeus. Menettelyyn muutoinkin sovellettaisiin samoja menettelysäännöksiä kuin 22 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa.

Niissä tilanteissa, joissa vapautensa menettäneenä olevaa henkilöä esitetään siirrettäväksi väliaikaisesti määräyksen antaneesta valtiosta Suomeen, esityksessä ehdotetaan, että päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tekisi täytäntöönpanoviranomaisena toimiva syyttäjä.

24 artikla. *Kuuleminen videokokouksen avulla tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla*

Artikla sisältää säännökset todistajana tai asiantuntijana kuultavan henkilön kuulemisesta videoyhteyden välityksellä tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla. Myös epäillyn kuuleminen vastaavalla tavalla on 1 kohdan mukaan mahdollista.

Kohdan 2 mukaan artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta on 11 artiklassa tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden lisäksi sallittua kieltäytyä siinä tapauksessa, että epäilty tai syytteessä oleva henkilö ei kuulemiseen suostu (a alakohta). Kuultavan todistajan tai asiantuntijan suostumuksen puute sitä vastoin ei mahdollista täytäntöönpanosta kieltäytymistä. Kieltäytyminen on myös mahdollista, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpano käsillä olevassa tapauksessa olisi vastoin täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteita (b alakohta).

Kohdassa 3 edellytetään, että määräyksen antanut viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen sopivat käytännön järjestelyistä kuulemisen järjestämiseksi. Täytäntöönpanoviranomaisen on kutsuttava todistaja tai asiantuntija kuultavaksi. Tällöin on ilmoitettava kuulemiselle määrätty ajankohta ja paikka (a alakohta). Rikoksesta epäilty tai syytteessä oleva on kutsuttava kuultavaksi täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaisten menettelysääntöjen mukaisesti. Vaikka kohdassa viitataan täytäntöönpanovaltion lainsäädäntöön ainoastaan rikoksesta epäillyn tai syytetyn kutsumisen osalta, myös todistajan tai asianomistajan kutsumisessa lähtökohtana olisi, kuten nykyisinkin, että henkilö kutsutaan kuultavaksi täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaisesti. Tämä Suomessa tarkoittaa, että kutsuminen suoritettaisiin esitutkintalain, oikeudenkäymiskaaren ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaisesti. Kutsumisessa voitaisiin käyttää sakon uhkaa ja todistaja voitaisiin esimerkiksi noutaa kuultavaksi.

Edelleen kohdassa 3 edellytetään, että kuultavalle ilmoitetaan määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaisista oikeuksista siten, että oikeutta puolustautua voidaan tehokkaasti käyttää (b alakohta). Lisäksi täytäntöönpanovaltion on varmistettava kuultavan henkilöllisyys (c alakohta).

Kohdassa 4 mahdollistetaan se, että määräyksen antanut viranomaisen voi antaa videoyhteyden järjestämiseksi tarvittavat tekniset välineet täytäntöönpanoviranomaisen käyttöön, jos viimeksi mainitulla ei niitä ole käytettävissään.

Kohta 5 sisältää säännökset täytäntöönpanovaltion ja määräyksen antaneen valtion viranomaisten tehtävistä kuulemisen aikana. Alakohdan a mukaan täytäntöönpanovaltion toimivaltaisen viranomaisen on oltava läsnä kuulemisen aikana, tarvittaessa tulkin avustamana. Sen on huolehdittava myös kuultavan henkilöllisyyden varmistamisesta sekä siitä, että täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteita noudatetaan. Jos niitä rikotaan, täytäntöönpanoviranomaisen on välittömästi toteutettava tarpeelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kuulemistä jatketaan kyseisten periaatteiden mukaisesti. Alakohdan b mukaan viranomaiset voivat tarvittaessa sopia kuultavan henkilön suojelua koskevista toimenpiteistä. Alakohdan c mukaan määräyksen antaneen valtion toimivaltainen viranomaisen joko suorittaa kuulemisen itse oman lainsäädäntönsä mukaisesti tai kuuleminen suoritetaan kyseisen viranomaisen johdolla. Alakohdassa d edellytetään, että täytäntöönpanovaltio huolehtii määräyksen antaneen valtion tai kuultavan pyynnöstä siitä, että kuultavaa henkilöä avustaa tarvittaessa tulkki. Alakohdan e mukaan rikoksesta epäillylle tai syytteessä olevalle henkilölle on ennen kuulemistä ilmoitettava täytäntöönpanovaltion ja määrä-

yksen antaneen valtion lainsäädännön mukaisista oikeuksistaan, myös oikeudesta olla todistamatta. Todistaja tai asiantuntija voi vedota hänelle joko täytäntöönpanovaltion tai määräyksen antaneen valtion lainsäädännön nojalla kuuluvaan oikeuteen olla todistamatta. Kuultavalle on ilmoitettava tästä oikeudesta ennen kuulemista.

Kohdassa 6 edellytetään, että täytäntöönpanoviranomainen laatii kuulemisesta pöytäkirjan. Tällä ei kuitenkaan rajoiteta henkilöiden suojelusta sovittujen toimenpiteiden soveltamista. Pöytäkirjassa tulee mainita kuulemisen aika ja paikka, kuullun henkilöllisyys, muiden kuulemiseen täytäntöönpanovaltiossa osallistuneiden henkilöllisyys ja asema, mahdollisesti annetut valat ja tekniset olosuhteet, joissa kuuleminen tapahtui. Täytäntöönpanoviranomainen toimittaa pöytäkirjan määräyksen antaneelle viranomaiselle.

Kohdan 7 mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos kuultava henkilö rikkoo velvoitettaan pysyä totuudessa tai kieltäytyä todistamasta, vaikka siihen olisi velvollisuus, tilanteeseen sovelletaan samoja säännöksiä kuin jos kuuleminen tapahtuisi kansallisessa menettelyssä. Vastaavat velvoitteet sisältyvät voimassaoleviin video-kuulemisesta koskeviin oikeusapumääräyksiin.

Videoyhteyden avulla tapahtuva kuuleminen on rikosoikeusapuyhteistyössä osoittautunut tarpeelliseksi ja kustannuksia säästäväksi menettelyksi. Videokuulemisella on myös merkitystä todistajansuojelutoimenpiteenä. Oikeusapulakiin on vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisen yhteydessä lisätty säännökset videokuulemisesta (11 a § ja 11 b §), joskin videokuuleminen on ennen mainittua uudistustakin ollut mahdollista oikeusapulain mukaan. Videokuulemisesta on myös määräykset vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa. Voimassa olevat säännökset todistajan, asiantuntijan tai asianomistajan kuulemisesta videoyhteyden välityksellä vastaavat pitkälti 24 artiklan sisältöä. Oikeusapulaissa on lisäksi erillinen säännös vastaajan tai epäillyn kuulemisesta videoyhteyden välityksellä. Tällöin lain 11 b §:ssä edellytetään, että kuuleminen olisi vastaavassa tilanteessa Suomen lain mukaan mahdollista ja että epäilty on antanut suostumuksensa kuulemiseen. Pykälässä on myös EU-luovuttamislain säännöksiä vastaavat säännökset oikeudesta avustajaan ja puolustajan määräämiseen.

Kansallisia tilanteita silmällä pitäen videokuulemisesta säädetään esitutkintalaissa, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997, jäljempänä ROL) ja oikeudenkäymiskaareissa. Esitutkintalain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan asianosainen saa antaa lausumansa asiamiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonantovälineellä, jos tutkija katsoo, ettei menettelystä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Samat edellytykset koskevat todistajaa. ROL:n 5 luvun 10a §:ssä mahdollistetaan rikosasian suullisen valmistelun istunto videoyhteyden välityksellä tai puhelimitse, jos se istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomion ottaen on tarkoituksenmukaista. Videokuulustelusta säädetään myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä. Pykälässä mainituin edellytyksin todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla videoyhteyden välityksellä tai tietyissä tilanteissa myös puhelimitse. Rikosasian vastaajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä on siten mahdollista vain todistelutarkoituksessa. Suunnitteilla kuitenkin on mahdollistaa myös vastaajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä (oikeusministeriön arviomuistio oikeusprosessien keventämisestä, OM 8/41/2015). Oikeudenkäymiskaaren 60 §:ssä on myös erityissäännös kansainvälisiä tilanteita varten. Säännöksen mukaan todisteen vastaanottamisesta ulkomailla säädetään erikseen.

Artikla 24 ei edellä selostetun mukaisesti mahdollista sitä, että rikoksesta epäillyn tai syytetyn videokuulemisen edellytykseksi voitaisiin asettaa se, että kuuleminen vastaavassa tilanteessa olisi sallittua täytäntöönpanovaltion kansallisen lain mukaan. Ainoastaan rikoksesta epäillyn tai syytetyn suostumuksen puute sekä täytäntöönpanovaltion lainsäädännön perusperiaatteiden vastaisuus mainitaan perusteina kieltäytyä tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi.

Artiklaa täytäntöönpanossa olisi pohdittava sitä, tulisiko epäillyn tai syytetyn suostumus videokuulemiseen asettaa ehdottomaksi edellytykseksi videokuulemiselle, jolloin suostumuksen puute merkitsi sitä, että täytäntöönpanosta olisi kieltäydyttävä. Epäillyn kuuleminen tulisi kyseeseen esitutkintavaiheessa. Muita kieltäytymistilanteita vastaavasti direktiivin tarkoitusta vastaisi parhaiten se, ettei epäillyn suostumuksen puutetta säädettäisi ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi. Myöskään esitutkintalain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan epäillyn suostumus ei ole edellytyksenä videokuulemiselle, eikä kuulemiselle ole asetettu asian vähäisyyteen liittyviä erityisedellytyksiä. Esityksessä ei siten ehdoteta, että epäillyn suostumus olisi ehdoton edellytys esitutkintavaiheessa tapahtuvalle kuulemiselle videoyhteyttä käyttäen. Tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta olisi kuitenkin mahdollisuus kieltäytyä, jos epäilty ei menettelyyn suostu. Tällaiset tilanteet kuitenkin oletettavasti olisivat harvinaisia, koska mahdollisuus videoyhteyden välityksellä tapahtuvaan kuulemiseen yleensä olisi kuulusteltavan itsensä edun mukaista.

Erikseen olisi pohdittava sitä, mahdollistaako direktiivi oikeudenkäyntivaiheessa tapahtuvan syytetyn kuulemisen vastaajana ja tulisiko syytetyn suostumus tällöin olla kuulemisen ehdoton edellytys. Direktiivin tarkoituksena ei ole korvata pidätysmääräystä koskevaan puitepäätökseen perustuvia luovuttamismenettelyjä jäsenvaltioiden välillä. Tähän liittyy direktiivin johdanto-osan kappale 25, jonka mukaan pidätysmääräystä olisi käytettävä, jos henkilö on määrä siirtää toiseen jäsenvaltioon syytetoimia varten, mikä käsittää myös sen, että hänet on tuotava tuomioistuimeen oikeudenkäyntiä varten. Direktiivin tarkoitusta ei siten vastaisi se, että videokuulemistä käytettäisiin pidätysmääräyksen asemesta silloin, kun rikoksesta epäiltyä tai syytettyä kuullaan oikeudenkäynnissä vastaajana. Toisaalta estettä ei näyttäisi olevan sille, että syytettyä voitaisiin kuulla videoyhteyden avulla, kun häntä syytetään lievistä rikoksista, joista pidätysmääräykseen perustuva menettely vangitsemisineen olisi liian raskas. Tällöin mahdollisuus videoyhteyden avulla tapahtuvaan kuulemiseen olisi myös syytetyn edun mukaista, koska hänen ei tarvitsisi matkustaa määräyksen antaneeseen valtioon, eikä häneen toisaalta myöskään kohdistettaisi vapaudenmenetyksen käsittäviä pakkokeinoja, kuten pidätysmääräykseen perustuviissa luovuttamistilanteissa. Tähän mahdollisuuteen viittaa myös johdanto-osan kappale 26, jonka mukaan määräyksen antavan viranomaisen olisi harkittava, olisiko tutkintamääräys tehokas ja oikeasuhtainen keino rikosoikeudellisen menettelyn toteuttamiseksi. Tällöin olisi erityisesti harkittava, voisiko tutkintamääräyksen antaminen epäillyn tai syytetyn kuulemiseksi videoneuvottelua käyttäen olla toimiva vaihtoehto pidätysmääräykselle. Lisäksi komissio on direktiivin täytäntöönpanoa koskevilla keskusteluilla esittänyt, että direktiiviä tulisi voida soveltaa myös vastaajan kuulemiseen oikeudenkäynnissä videoyhteyden välityksellä. Voidaan näin ollen lähteä siitä, että direktiivi tämän mahdollistaa. Määräyksen antaneen valtion osalta edellytyksenä kuitenkin edellä selostetun 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan olisi, että videokuuleminen myös kansallisesti vastaavassa tilanteessa on sallittua. Siten Suomi ei voisi antaa tutkintamääräystä vastaajan kuulemiseksi videoyhteyden välityksellä ennen kuin se on kansallisesti Suomessa mahdollista.

Esityksessä ehdotetaan täytäntöönpanolakiin otettavaksi säännökset mahdollisuudesta kuulla vastaajaa videoyhteyden välityksellä. Edellytyksenä olisi, että vastaaja kuulemiseen suostuu ja on myös tietoinen suostumuksen merkityksestä. Esityksessä ehdotetaan, että vastaajan kuulemisesta videoneuvottelua käyttäen päättäisi kärjäoikeus. Kyseeseen tulisi Helsingin kärjäoikeus tai erityisestä syystä muu kärjäoikeus. Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi myös säännökset rikoksesta epäillyn tai syytetyn oikeuksista videoyhteyden välityksellä tapahtuvissa kuulemistilanteissa. Täytäntöönpanolaissa olisi myös selvyuden vuoksi säännös henkilöistä, joita videoyhteyden välityksellä on mahdollista kuulla. Kyseeseen tulisivat artiklassa nimenomaisesti lueteltujen henkilöiden lisäksi asianomistajat, joiden kuuleminen videoyhteyden välityksellä on myös oikeusapulain 11a §:n mukaan sallittua. Vaikka artiklassa ei asianomistajan kuulemista nimenomaisesti mainita, se on katsottava sallituksi, koska Suomessa rikoksen asianomistajana pidettyä henkilöä pidetään useissa muissa valtioissa todistajan asemassa olevana.

Lukuun ottamatta vastaajan kuulemista koskevaa tilannetta, lakiin ei ole katsottu välttämättömäksi ottaa erityissäännöstä siitä, mikä viranomaisen päättää videokuulemista koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Lähtökohtana olisi, että siitä päättäisi kussakin tilanteessa tutkintamääräystä käsittelevä täytäntöönpanoviranomainen.

Vielä artiklan 24 yhteydessä olisi pohdittava sitä, tulisiko täytäntöönpanolakiin sisällyttää nimenomaisia säännöksiä oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun sisältyvistä todistajansuojelutoimenpiteistä, joita videokuulemisessa voitaisiin toteuttaa. Edellä olevan mukaisesti todistajansuojelutoimenpiteistä voidaan tarvittaessa erikseen sopia määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken. Tarve erillisille sääntelylle olisi lähinnä siinä tilanteessa, että kaikkia voimassa olevan lain mukaisia todistajansuojelutoimenpiteitä ei sallittaisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanon yhteydessä tai että tarvittaisiin direktiiviä tarkempaa sääntelyä toimenpiteen edellytyksistä. Direktiivin velvoitteita ja tarkoitusta mahdollisimman laaja-alaiseen yhteistyöhön vastaisi parhaiten se, että mitään kansallisen lain mukaan sallittua toimenpidettä ei suljettaisi pois. Sallittua siten tulisi olla esimerkiksi todistajan kuuleminen anonyymisti, mikä useiden EU:n jäsenvaltioiden mukaan ja nykyisin myös Suomen lainsäädännössä on sallittua. Tällöin tulisi kuitenkin edellyttää, että toimenpide olisi vastaavassa tilanteessa sallittua kansallisen lain mukaan. Jäljempänä selostetun mukaisesti täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset todistajan kuulemisesta anonyymisti videoyhteyden välityksellä.

25 artikla. *Kuuleminen puhelinkokouksen avulla*

Artikla mahdollistaa todistajan tai asiantuntijan kuulemisen puhelinkokouksen avulla. Tällainen kuuleminen on mahdollista, jos kuultavan henkilön ei ole asianmukaista tai mahdollista olla henkilökohtaisesti läsnä sen alueella. Edellytyksenä myös on, että määräyksen antanut valtio on ensin tutkinut muita sopivia keinoja kuulemisen järjestämiseksi.

Kohdan 2 mukaan puhelinkokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen sovelletaan soveltuvin osin 24 artiklan 3, 5, 6 ja 7 kohtaa, elleivät viranomaiset toisin sovi. Kohtia on selostettu edellä.

Suomen lainsäädännössä rikosasioiden käsittelyyn soveltuvia erityissäännöksiä puhelinkuulustelusta sisältyy esitutkintalakiin, ROL:iin ja oikeudenkäymiskaareen. Lisäksi kuulemisesta on säännös oikeusapulain 11 c:ssä. Sen mukaan kuuleminen

voidaan videoneuvottelun asemesta suorittaa myös puhelinta käyttäen. Edellytyksenä on, että kuultava on antanut suostumuksensa menettelyyn.

Direktiivin 25 artikla poikkeaa mainitusta oikeusapulain säännöksestä kahdessa suhteessa. Ensinnäkin kuuleminen on mahdollista ainoastaan todistajan tai asiantuntijan osalta. Toisin sanoen artikla ei mahdollista epäillyn tai syytetyn kuulemisesta puhelimitse. Toiseksi artiklan viittaussäännöksistä artiklaan 24 seuraa, että todistajien ja asiantuntijoiden osalta puhelinkuuleminen ei edellytä kuultavan suostumusta, toisin kuin oikeusapulain 11 c §:ssä.

Esityksessä ehdotetaan myös puhelinkuulustelun osalta selvennettäväksi se, että sitä voidaan käyttää myös kuulusteltaessa asianomistajia. Muilta osin artiklaa ja siihen sisältyviä viittauksia videokuulemista koskeviin säännöksiin voidaan pitää riittävinä sovellettaviksi suoraan.

26 artikla. *Pankkitilejä ja muita rahoitustilejä koskevat tiedot*

Artikla sisältää säännökset pankkitilien selvittämisestä. Kohdan 1 mukaan tutkintamääräys voidaan antaa sen määrittämiseksi, onko rikosoikeudellisen menettelyn kohteena olevalla luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä täytäntöönpanovaltion alueella sijaitsevassa pankissa yksi tai useampi tili taikka määräysvalta tiliin. Myönteisessä tapauksessa tutkintamääräys voidaan antaa kaikkia yksilöityjä tilejä koskevien tietojen hankkimiseksi. Kohdan 2 mukaan jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet voidakseen toimittaa 1 kohdassa tarkoitetut tiedot. Tietoihin on pyydetäessä sisällytettävä tilit, joihin rikoksesta epäillyllä on valtakirja (3 kohta). Kohdan 4 mukaan artiklan velvoitetta sovelletaan ainoastaan siltä osin kuin tiedot ovat tilinpitäjän pankin hallussa.

Määräyksen antavan viranomaisen on 5 kohdan mukaan mainittava syyt, joiden vuoksi se katsoo pyydetyillä tiedoilla todennäköisesti olevan olennaista merkitystä rikosoikeudellisen menettelyn kannalta. Lisäksi määräyksen antavan viranomaisen tulee mainita, millä perusteella se olettaa, että täytäntöönpanovaltion pankeissa on kyseinen tili ja mahdollisuuksien mukaan, mistä pankeista voi olla kyse. Tutkintamääräykseen on sisällytettävä myös sellaiset käytettävissä olevat tiedot, jotka voivat helpottaa tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa. Direktiivin johdanto-osan 29 kappaleen mukaan tällaisia tietoja olisivat ainakin tilin haltijan nimi ja osoite, tiedot tiliä koskevista valtakirjoista ja mahdolliset muut tiedot tai asiakirjat, jotka tilin haltija on toimittanut tiliä avattaessa ja jotka ovat edelleen pankin hallussa.

Kohdan 6 mukaan artikla kattaa myös muut täytäntöönpanovaltion alueella sijaitsevat rahoituslaitokset kuin pankit (6 kohta). Direktiivin johdanto-osan 28 kappaleen mukaan rahoituslaitos-termiä olisi tulkittava Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen 3 artiklan sisältämän määritelmän mukaisesti. Tilanteeseen sovelletaan tällöin artiklan 3-5 kohtia soveltuvin osin. Kohta sisältää myös tällaista tilannetta koskevan erityisen kieltäytymisperusteen. Sen mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Lisäksi tilanteeseen soveltaisivat 11 artiklassa luetellut kieltäytymisperusteet.

Kohta 6 lukuun ottamatta artikla vastaa pääosin vuoden 2000 oikeusapusopimuksen lisäpöytäkirjan 1 artiklaa, joskin viimeksi mainitun artiklan velvoitteet on rajattu tutkittavan rikoksen rangaistusasteikon perusteella sekä rikoksiin, joiden osalta

Europol on toimivaltainen tai joita tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyssä yleissopimuksessa taikka siihen liitetyissä lisäpöytäkirjoissa. Lisäpöytäkirjan soveltamisala on rajattu pankkeihin, joten tältä osin direktiivin 6 kohdan säännös on pöytäkirjan velvoitteita laajempi. Lisäksi lisäpöytäkirjassa on direktiivistä poiketen sallittua asettaa pankkitilitietoja koskevan pyynnön täyttämiseksi samat ehdot, joita jäsenvaltio soveltaa etsintä- ja takavarikkopyyntöjen suhteen. Suomi ei ole kyseisiä ehtoja asettanut.

Kansallisessa lainsäädännössä on useita säännöksiä pankkien ja muiden rahoituslaitosten tietojenantovelvollisuudesta. Aikaisemmin selostetun mukaan poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Luottolaitoslain 15 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan luottolaitoksella ja sen kanssa samaan konsolidointiryhmään kuuluvalla yrityksellä on velvollisuus antaa tietoja syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi ja muulle viranomaiselle, jolla on lakiin perustuva oikeus tietojen saamiseen.

Rahanpesudirektiivi on Suomessa pantu täytäntöön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetulla lailla (503/2008, jäljempänä rahanpesulaki). Laissa säädetään velvollisuudesta ilmoittaa epäilyttäviä liiketoimivia (3 luvun 23 §). Lain 2 §:n määritelmäsäännös kattaa rahanpesudirektiivin 3 artiklassa tarkoitetut tahot, joihin kuuluvat muun muassa luottolaitoslaissa tarkoitetut luotto- ja rahoituslaitokset, sijoituspalvelulaissa (747/2012) sekä sijoitusrahastolaissa (48/1999) tarkoitetut yritykset. Mainittuihin lakeihin sisältyy luottolaitoslain 15 luvun 14 §:n 2 momenttia vastaavat säännökset velvollisuudesta antaa tietoja syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi (sijoituspalvelulain 12 luvun 2 §:n 1 momentti, sijoitusrahastolain 133 §:n 2 momentti). Rahanpesudirektiivi on uudistettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä (EU) EU/2015/849 rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta. Mainitun direktiivin täytäntöönpanoa parhaillaan valmistellaan.

Pankkitilitietojen pyytäminen rikosasian käsittelyä varten on oikeusapulain 1 §:ssä tarkoitettua oikeusapua. Sen mukaan kansallisen lain mukaisia edellytyksiä sovelletaan pääsääntöisesti sellaisiin oikeusapupyyntöihin, joiden täyttäminen edellyttää pakkokeinolaissa tarkoitettujen pakkokeinojen käyttämistä. Koska pankkitilitietojen toimittaminen esitutkinta- tai syyttäjäviranomaiselle ei sellaisenaan ole pakkokeinolaissa säännelty pakkokeino, on katsottu, ettei pakkokeinolaissa tarkoitettuja edellytyksiä ole sovellettava pankkitilejä koskeviin oikeusapupyyntöihin. Oikeusapulaissa ei ole myöskään erityisiä rajoituksia muilta rahoituslaitoksilta kuin pankeilta pyydettävien tietojen suhteen. Laki näin ollen mahdollistaa niiltä pyydettävien tilitietojen hankkimisen samassa laajuudessa kuin vastaavia tietoja voidaan pyytää pankeilta. Se, että artiklan 6 kohdassa mahdollistetaan muilta rahoituslaitoksilta kuin pankeilta pyydettävien tietojen saamiseksi annetun tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytyminen, jos toimenpide ei olisi kansallisesti sallittua, ei edellytä erillistä säännöstä täytäntöönpanolakiin. Harkinnanvaraisena säännöksenä kyseinen säännös ei edellyttäisi nykytilan muuttamista. Artiklan ei muiltakaan osin ole katsottava edellyttävän erillistä asiasisältöistä sääntelyä.

27 artikla. *Pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia koskevat tiedot*

Artikla koskee tietojen saamista yksittäisistä pankkitapahtumista. Sen 1 kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa tietojen saamiseksi yksilöidystä pankkitileistä ja sellaisista pankkitapahtumista, jotka on suoritettu tietyssä ajanjaksona yhden tai useamman tutkintamääräyksessä yksilöidyn tilin kautta. Näihin tietoihin sisältyvät myös tiedot mahdollisista lähettäjä- tai vastaanottajatileistä. Kohdan 2 mukaan jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet voidakseen toimittaa mainitut tiedot. Artiklan mukaista velvoitetta sovelletaan ainoastaan siltä osin kuin tiedot ovat tilinpitäjäpankin hallussa. Tästä on säännös 3 kohdassa.

Määräyksen antavan viranomaisen on 4 kohdan mukaan mainittava syyt, joiden johdosta se katsoo pyydettyjen tietojen olevan merkityksellisiä kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kannalta. Kohdassa 5 artikla ulotetaan myös muiden rahoituslaitosten kuin pankkien toteuttamiin rahoitustapahtumiin. Tällöin 3 ja 4 kohtaa sovelletaan soveltuvin osin. Näissä tilanteissa täytäntöönpanosta on myös sallittua kieltäytyä 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi sillä perusteella, että tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Kohtaa 5 lukuun ottamatta säännös vastaa pitkälti vuoden 2000 oikeusapupöytäkirjan lisäpöytäkirjan 2 artiklaa. Artiklaa 26 vastaavasti se kuitenkin poikkeaa lisäpöytäkirjan säännöksestä siinä, että artiklassa ei ole säännöstä siitä, että jäsenvaltio voisi asettaa pyynnön täyttämiseksi etsintä- ja takavarikkopyyntöjen täytäntöönpanoon sovellettavat ehdot. Lisäksi artikla 26 artiklan tapaan kattaa myös muut rahoituslaitokset kuin pankit.

Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa jo nykyisellään artiklassa tarkoitetun yhteistyön. Myöskään tämän artiklan kohdalla ei olisi tarvetta täydentävään lainsäädäntöön. Perusteina viitataan edellä artiklan 26 yhteydessä lausuttuun.

28 artikla. *Tutkintatoimenpiteet, joihin liittyy todisteiden hankkimista reaaliaikaisesti, jatkuvasti ja tietyn ajanjakson ajan*

Artikla koskee tutkintamääräyksen antamista sellaisen tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanemiseksi, joka edellyttää todisteiden hankkimista reaaliaikaisesti, jatkuvasti ja tietyn ajanjakson ajan. Kohdan 1 mukaan toimenpide voi käsittää yhden tai useamman yksilöidyn tilin kautta suoritettujen pankki- tai muiden rahoitustapahtumien seuraamista (a alakohta). Toisena esimerkkinä mainitaan valvotut läpilaskut täytäntöönpanovaltion alueella (b alakohta).

Artiklaan liittyy direktiivin johdanto-osan kappale 9, jossa todetaan, että direktiiviä ei olisi sovellettava Schengenin yleissopimuksessa tarkoitettuun rajat ylittävään tarkkailuun. Määräykset rajat ylittävästä tarkkailusta sisältyvät Schengenin yleissopimuksen poliisiyhteistyötä koskevaan III osaston 1 lukuun.

Artiklassa tarkoitettujen tutkintatoimenpiteiden täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä 11 artiklan mukaisten kieltäytymisperusteiden lisäksi, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Kohdan 2 mukaan määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion tulee sopia valvottua läpilaskua koskevista käytännön järjestelyistä.

Kohdassa 3 edellytetään, että tutkintamääräyksessä mainitaan, miksi määräyksen antanut viranomainen pitää pyydettyjä tietoja merkityksellisinä rikosoikeudellisen menettelyn kannalta.

Kohdan 4 mukaan oikeus toimia sekä johtaa ja valvoa 1 kohdassa tarkoitettua tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon liittyviä operaatioita kuuluu täytäntöönpanovaltion toimivaltaisille viranomaisille.

Artiklassa tarkoitettut menettelyt ovat Suomessa pankkitilivalvontaa lukuun ottamatta yleensä pakkokeinolaissa tarkoitettuja toimenpiteitä. Aikaisemmin selostetun mukaan niiden täytäntöönpanon edellytyksenä nykyisin pääsääntöisesti on, että toimenpide olisi sallittua Suomen lainsäädännön mukaan, jos oikeusapupyynnön perusteena oleva teko olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa. Vastaava ratkaisu ehdotetaan tietyn poikkeuksen otettavaksi myös direktiivin täytäntöönpanolakiin yleisenä edellytyksenä tutkintamääräyksessä pyydetyn toimenpiteen täytäntöönpanolle, jos kyse on pakkokeinolaissa tarkoitettusta toimenpiteestä.

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen pöytäkirja sisältää määräyksen pankkitapahtumien valvonnasta. Määräys on harkinnanvarainen ja edellyttää tapauskohtaista päätöstä pyynnön vastaanottaneessa valtiossa sekä sitä, että valvonnan yksityiskohdista sovitaan pyynnön esittäneen ja sen vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken. Pöytäkirjaa voimaansaatettaessa on katsottu, että kyseinen velvoite täyttyy sillä, että poliisiviranomainen tiedustelee esimerkiksi tietyn väliajoin tietoja tietyn tilin tapahtumista (HE 178/2004 vp). Tällaisen menettelyn ylittävistä toimintatavoista viranomainen ja pankki voivat sopia kuten kansallisissakin tapauksissa. Valvonta voitaisiin toteuttaa esimerkiksi toimittamalla tilite määärätyin väliajoin toisen valtion viranomaisen pyynnöstä pankkitiliedustelun tehneelle Suomen poliisiviranomaiselle. Edelleen pöytäkirjaa voimaansaatettaessa on katsottu, että pöytäkirjan voimaantulon myötä pankeille ei luoda sellaisia velvollisuuksia, joita voimassa olevat säännökset eivät kata. Lainsäädäntöön ei ole sisällytetty erityissäännöksiä, joilla velvoitettaisiin suorittamaan reaaliaikaista tilitapahtumien valvontaa. Myöskään direktiivi ei edellytä pankki- tai muiden rahoitustapahtumien seuraamisen mahdollistamista laajemmin kuin mitä se kansallisesti olisi sallittua. Kieltäytymisperusteena mainitaan se, että kyseisen tutkintatoimen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Pakkokeinolain 10 luvun 41 ja 42 §:ssä säädetään valvotusta läpilaskusta. Säännökset soveltuvat sekä kansalliseen Suomen rajojen sisäpuolella tapahtuvaan menettelyyn että kansainväliseen oikeusapuun. Mainitun 41 §:n 1 momentti sisältää valvotun läpilaskun määritelmän. Sen mukaan valvotussa läpilaskussa esitutkintaviranomainen saa olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen taikka muuhun toimitukseen tai siirtää puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai rikoskokonaisuuden selvittämiseksi. Edellytyksenä valvotulle läpilaskulle on pykälän 2 momentin mukaan, että on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Lisäksi edellytetään, että valvottua läpilaskua voidaan valvoa ja siihen voidaan tarvittaessa puuttua. Toimenpiteestä ei myöskään saa aiheutua merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö- omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Pykälän 3 momentin mukaan Suomea sitovasta kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea sitovaan velvoitteeseen liittyvästä kansainvälisestä valvotusta läpilaskusta on lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen laissa säädetään. Pakkokeinolain 42 §:ssä on säännökset valvotusta läpilaskusta päättävästä viranomaisesta, esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta

koskevien säännösten huomioon ottamisesta sekä siitä, mitä valvottua läpilaskua koskevan päätöksen tulee sisältää. Päätös voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Suomi on vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaatamisen yhteydessä antanut selityksen, jonka mukaan se voi antaa oikeusapua valvotun läpilaskun suorittamiseksi kansallisen lainsäädännön mukaisesti, jos on syytä epäillä rikosta, josta Suomen lain mukaan säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään neljä vuotta vankeutta, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Lupa voitaisiin selityksen mukaan antaa esineen, aineen tai omaisuuden valvottuun läpilaskuun. Suomi antaa kuitenkin laajemmin oikeusapua muille EU:n jäsenvaltioille vuoden 2000 oikeusapusopimuksen velvoitteiden mukaisesti. Edellytyksenä on, että EU-luovuttamislain 2 §:n 1 ja 3 §:ssä säädetty edellytykset pyynnön perusteena olevalle rikokselle täyttyvät.

Edellä selostetun mukaisesti direktiivi mahdollistaa vuoden 2000 oikeusapusopimusta laajemmin kieltäytymisen valvotun läpilaskun suorittamisesta, koska kieltäytyminen olisi mahdollista, jos toimenpide ei kansallisesti vastaavassa tapauksessa olisi sallittu. Siten mahdollista olisi edellyttää vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan tilanteita vastaavasti neljän vuoden rangaistuskynnystä valvottua läpilaskua koskevien tutkintamääräysten täytäntöönpanossa. Käytännössä kansainvälisissä rikosoikeusaputilanteissa, erityisesti tulliviranomaisten välisessä yhteistyössä on kuitenkin ilmennyt tarve sille, että valvotun läpilaskun tulisi ainakin EU:n jäsenvaltioiden välisissä tilanteissa olla sallittua nykyisessä laajuudessa eli luovuttamiskelpoisten rikosten tutkinnassa. Ottaen huomioon myös direktiiviehdotusta käsitelleiden laki- ja hallintovaliokuntien lausunnot, joissa on kiinnitetty huomiota muun muassa siihen, että rikosoikeusapuyhteistyössä ei tulisi mennä taaksepäin nykytilanteesta, esityksessä ei ehdoteta rajoitettavaksi valvotun läpilaskun sallittavuutta nykyisestä. Siten lupa valvottuun läpilaskuun voitaisiin direktiiviä sovellettaessa myöntää, jos tutkintamääräyksen perusteena on rikos, jonka osalta luovuttamisen edellytykset täyttyvät EU-luovuttamislain mukaan. Valvotun läpilaskun toimeenpano muutoin määräytyisi pakkokeinolain menettelysäännösten mukaan.

29 artikla. Peitetutkinta

Artikla sisältää säännökset tutkintamääräyksestä peitetutkinnan suorittamiseksi. Peitetutkinnalla tarkoitetaan 1 kohdan mukaan peitetlyn tai väärän henkilöllisyyden turvin toimivien virkamiesten suorittamaa rikostutkintaa.

Kohdan 2 mukaan määräyksen antaneen viranomaisen on tutkintamääräyksessä mainittava, miksi se katsoo, että peitetutkinnalla on todennäköisesti olennaista merkitystä kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kannalta. Täytäntöönpanovaltion toimivaltaiset viranomaiset tekevät päätöksen peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta tapauskohtaisesti ja kansallisen lainsäädäntönsä ja menettelynsä mukaisesti.

Kohdassa 3 mainitaan kieltäytymisperusteena 11 artiklassa tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden lisäksi se, että peitetutkinnan täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa (a alakohta) sekä se, että toimivaltaisten viranomaisten kesken ei ole ollut mahdollista päästä sopimukseen peitetutkinnan järjestelyistä, kuten 4 kohdassa edellytetään.

Kohdan 4 mukaan peitetutkintaan sovelletaan sen jäsenvaltion lainsäädäntöä ja menettelysäännöksiä, jonka alueella peitetutkinta suoritetaan. Oikeus toimia sekä johtaa ja valvoa peitetutkintaan liittyvää operaatiota kuuluu ainoastaan täytäntöönpanovaltion toimivaltaisille viranomaisille. Määräyksen antanut valtio ja täytäntöönpanovaltio sopivat lainsäädäntöään ja menettelyjään noudattaen keskenään peitetutkinnan kestosta, sen yksityiskohtaisista edellytyksistä ja siihen osallistuvien virkamiesten oikeudellisesta asemasta peitetutkinnan aikana.

Pakkokeinolain 10 luvussa on säännökset kansallisiin tilanteisiin soveltuvasta peite-toiminnasta. Lisäksi peite-toiminta ja valeostot on mainittu oikeusapulain 23 §:ssä pakkokeinoina, joita oikeusapupyynnön täytäntöönpanossa voidaan suorittaa, jos sitä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on välttämätöntä oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi. Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ssä on myös säännös, jonka mukaan Suomen toimivaltaisen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla toisen EU:n jäsenvaltion toimivaltaiselle virkamiehelle voidaan antaa Suomen alueella oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peite-toimintaa ja valeostoja pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Vastaava oikeus voidaan antaa EU:n jäsenvaltion virkamiehelle myös Suomen toimivaltaisen viranomaisen kyseiselle jäsenvaltiolle esittämän oikeusapupyynnön johdosta.

Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin olisi tarpeen ottaa säännös peitetutkinnan suorittamisesta, etenkin jos halutaan sallia toisen jäsenvaltion virkamiehelle oikeus suorittaa peitetutkintaa tai valeostoja, kuten vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislaisissa. Tältä osin direktiivin 29 artiklan sanamuoto on vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 14 artiklaa rajoitetumpi sikäli, että direktiivin 29 artiklan mukaan oikeus toimia kuuluu ainoastaan täytäntöönpanovaltion toimivaltaisille viranomaisille. Näin ollen voitaisiin harkita myös sellaista ratkaisua, että peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpano olisi mahdollista vain siten, että suomalaisella virkamiehellä olisi oikeus suorittaa peitetutkintaa tai valeostoja. Esityksessä on kuitenkin päädytty nykytilaa vastaavaan ratkaisuun. Siten vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ää vastaavasti peite-toiminnan yhteydessä voitaisiin antaa myös toisen jäsenvaltion virkamiehelle oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peite-toimintaa ja valeostoja pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Peite-toimintayhteistyö on sinänsä harvinaista. Toisaalta kuitenkin siinä tilanteessa, jossa se oikeusaputilanteessa sallitaan, voisi olla tarve sille, että peite-toimintaan osallistuu sen jäsenvaltion virkamies, jossa rikosta tutkitaan. Tätä mahdollisuutta ei ole haluttu sulkea pois myöskään sen vuoksi, että mahdollistettaisiin yhteistyö samassa laajuudessa kuin nykyisinkin.

V luku. Telekuuntelu

30 artikla. *Toisen jäsenvaltion teknisellä avustuksella tapahtuva telekuuntelu*

Artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa siinä jäsenvaltiossa tapahtuvaa telekuuntelua varten, jolta tarvitaan teknistä apua kuuntelun suorittamiseksi. Artiklan soveltamisalaa selvennetään direktiivin johdanto-osan kappaleessa 30. Sen mukaan telekuuntelua koskevat yhteistyömahdollisuudet eivät rajoitu televiestinnän sisältöön, vaan ne voivat kattaa myös televiestintään liittyvien liikenne- ja paikkatietojen hankkimisen. Tällöin tutkintamääräys voidaan antaa vähemmän yksityisyyteen puuttuvien televiestintätietojen hankkimiseksi. Sitä vastoin televiestintään liittyvien historiallisten liikenne- ja paikkatietojen hankkimiseksi annettu tutkintamääräys olisi

käsiteltävä tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa koskevan yleisen järjestelmän puitteissa. Tällaista toimenpidettä voidaan täytäntöönpanovaltion kansallisesta lainsäädännöstä riippuen pitää pakkokeinona.

Kohta 2 sisältää säännöksen tilanteesta, jossa useampi kuin yksi jäsenvaltio pystyy antamaan tarvittavan teknisen avun samaa telekuuntelua varten. Tällöin tutkintamääräys on lähetettävä vain yhdelle jäsenvaltioista ja etusijalle on asetettava aina jäsenvaltio, jossa telekuuntelun kohde on tai tulee olemaan. Sama todetaan johdanto-osan kappaleessa 31, jossa toisaalta mahdollistetaan tutkintamääräyksen lähettäminen usealle jäsenvaltiolle, jos teknistä apua ei voida saada ainoastaan yhdeltä jäsenvaltiolta.

Kohdassa 3 luetellaan tiedot, joita telekuuntelua koskevan tutkintamääräyksen tulee sisältää. Tutkintamääräyksessä tulee olla telekuuntelun kohteen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot (a alakohta). Lisäksi tulee mainita kuuntelun toivottu kesto (b alakohta) ja tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi tarvittavat riittävät tekniset tiedot, erityisesti kohteen tunnistetiedot (c alakohta). Tietojen toimittamisvelvollisuus mainitaan myös johdanto-osan kappaleessa 32. Tietojen on oltava riittäviä, jotta täytäntöönpanoviranomainen voi arvioida, olisiko toimenpiteen käyttö vastaavassa kansallisessa tilanteessa sallittua.

Kohdan 4 mukaan tutkintamääräyksessä on mainittava syyt, joiden johdosta määräyksen antanut viranomainen katsoo, että pyydetyllä tutkintatoimenpiteellä on olennaista merkitystä kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kannalta.

Kohdassa 5 sallitaan telekuuntelua koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytyminen 11 artiklassa tarkoitettujen perusteiden lisäksi, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Täytäntöönpanovaltio voi myös asettaa suostumukselleen ehtoja, joita sovellettaisiin vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Kohdan 6 mukaan telekuuntelua koskeva tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön joko välittämällä televiestit suoraan määräyksen antaneelle valtiolle (a alakohta) tai kuuntelemalla, tallentamalla ja välittämällä sen jälkeen kuuntelun tulos määräyksen antaneelle valtiolle (b alakohta). Määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen tulee neuvotella keskenään sopiakseen siitä, kummalla tavalla kuuntelu suoritetaan.

Kohdassa 7 sallitaan lisäksi erityisestä syystä se, että määräyksen antanut viranomainen voi tutkintamääräyksen antaessaan tai kuuntelun aikana pyytää tallenteen purkamista kirjalliseen muotoon taikka koodauksen tai salauksen purkamista. Edellytyksenä on, että täytäntöönpanoviranomainen on antanut tähän suostumuksen.

Kohdassa 8 on säännös kuluvastuusta. Sen mukaan artiklan soveltamisesta aiheutuneet kustannukset katetaan 21 artiklan mukaisesti, lukuun ottamatta kuunneltujen viestien purkamisesta kirjalliseen muotoon sekä koodauksen ja salauksen purkamisesta aiheutuneita kustannuksia. Mainituista kuluista vastaa määräyksen antanut valtio. Aikaisemmin selostetun mukaan artiklassa 21 pääsääntönä on, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta ei peritä kustannuksia määräyksen antaneelta valtiolta.

Artiklaan liittyy myös johdanto-osan kappale 33, jonka mukaan jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että niiden alueella operoivat palveluntarjoajat voivat antaa teknistä apua direktiivissä tarkoitettuun lailliseen telekuunteluun liittyvät yhteistyön helpottamiseksi.

Säännökset telekuuntelusta ja muista telepakkokeinoista sisältyvät pakkokeinolain 10 lukuun, jossa säädetään salaisista pakkokeinoista. Telekuuntelu on sallittua 3 §:ssä säädetyin edellytyksin ja kyseisessä säännöksessä lueteltujen rikosten selvittämiseksi. Luvan myöntämisestä telekuunteluun kuten muihinkin telepakkokeinoihin päättää tuomioistuin. Myös vieraan valtion oikeusapupyynnön perusteella voidaan suorittaa telekuuntelua taikka muita oikeusapulain 23 §:n 1 momentissa lueteltuja telepakkokeinoja. Pyyntöjen täyttämisen edellytyksenä on, että toimenpide olisi Suomen lain mukaan sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa (oikeusapulain 15 §:n 1 momentti). Lisäksi menettelyssä noudatetaan pakkokeinolain säännöksiä (oikeusapulain 23 §:n 3 momentti). Vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa on myös määräyksiä telekuuntelusta. Siitä on lisäksi otettu täydentävät säännökset sopimuksen voimaansaattamislain (148/2004) 4 ja 5 §:ään. Säännöksissä edellytetään, että kun tuomioistuin tekee päätöksen telekuunteluluvan myöntämisestä, sen on asetettava ehto, jonka mukaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisen tulee noudattaa pakkokeinolain 10 luvun 52 ja 55 §:n säännöksiä sekä 56 §:n säännöksiä siitä, missä tapauksissa ylimääräistä tietoa saa käyttää. Tuomioistuimen on myös asetettava telekuuntelun kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot. Viimeksi mainittu säännös lisättiin voimaansaattamislakiin esityksen HE 31/2003 vp eduskuntakäsittelyssä. Lakivaliokunta edellytti, että telekuuntelulupiin asetetaan myös pakkokeinolakiin perustuvat muut telekuuntelun kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot kuin pykälässä erikseen mainittu kuuntelukieltoja koskeva ehto (LaVM 4/2003 vp).

Suomen ollessa oikeusapua pyytävä valtio, telekuuntelutilanteisiin liittyy myös oikeusapulain 5 §:n 1 momentin säännös siitä, että jos oikeusapupyynnössä edellytetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin pyynnön esittäjän viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava pyynnön perusteella. Siten Suomesta lähteviin telekuuntelupyyntöihin tulee nykyisin hankkia tuomioistuimen lupa. Taustalla on vuoden 2000 oikeusapusopimus, jossa edellytetään varmistusta siitä, että lupa telekuuntelulle on annettu oikeusapupyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.

Suomen lainsäädäntö siten jo nykyisellään vastaa direktiivin velvoitteita telekuunteluun liittyvissä oikeusaputilanteissa. Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy myös säännökset teleyritysten avustamisvelvollisuudesta johdanto-osan kappaleeseen 33 kirjatun mukaisesti (tietoyhteiskuntakaari (917/2014), 322 §).

Direktiiviä täytäntöönpannassa on perusteltua ottaa lähtökohdaksi nykytilaa vastaava ratkaisu, jonka mukaan Suomen ollessa täytäntöönpanovaltio edellytyksenä telekuuntelun sallittavuudelle olisi, että toimenpide olisi pakkokeinolain mukaan sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa. Artiklassa sallitun mukaan täytäntöönpanolakiin olisi myös tarpeen oikeusturvasyistä ottaa vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 5 §:ää vastaava säännös ehtojen asettamisesta telekuuntelua koskeviin päätöksiin. Säännöksen mukaan tuomioistuimen on asetettava telekuuntelulupiin kuuntelukieltoja koskevan pakkokeinolain 52 §:n mukaisen ehdon lisäksi pakkokeinolain 55 ja 56 §:ssä tarkoitettavat ehdot ylimääräisen tiedon käyttämiselle. Lisäksi sen on asetettava muut toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset

ehdot. Viimeksi mainittu säännös muiden kuin pykälässä nimenomaisesti mainittujen ehtojen asettamisesta perustuu lakivaliokunnan mietintöön LaVM 4/2003. Perusteena oli se, että pykälän ehdoton sanamuoto siinä nimenomaisesti mainittujen ehtojen asettamisesta voisi johtaa vastakohtaispäätelmään, jonka mukaan muita ehtoja ei saisi asettaa. Muiden ehtojen asettaminen tulisi kuitenkin olla valiokunnan mukaan sallittua.

Vuoden 2000 oikeusapuserityksessä on direktiivistä poiketen säännelty tilanne, jossa telekuuntelun kohde on muualla kuin telekuuntelua suorittavan valtion alueella, mutta toisen jäsenvaltion teknistä apua tarvitaan telekuuntelun suorittamiseksi. Asiasta on säännös vuoden 2000 oikeusapuserityksen voimaansaattamislain 4 §:ssä. Tällöin asiaa ei viedä tuomioistuimeen, vaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on suostuttava pyynnön täyttämiseen, edellyttäen, että sille on toimitettu säännöksessä mainitut tarpeellisesti tiedot. Direktiivin 30 artiklassa tällaisia tilanteita varten ei ole erillistä säännöstä, joskin artiklan 2 kohdassa edellytetään, että jos useampi kuin yksi jäsenvaltio pystyy antamaan teknistä apua telekuuntelun suorittamiseksi, tutkintamääräys on lähetettävä vain yhdelle niistä ja etusijalle on asetettava se jäsenvaltio, jossa telekuuntelun kohde on tai tulee olemaan. Tiedossa ei ole, että mainittua vuoden 2000 oikeusapuserityksen voimaansaattamislain 4 §:ää olisi käytännössä sovellettu. Kyseisen säännöksen taustalla oli aikanaan tarve laatia normaalia yksinkertaisemmat menettelysäännökset tilanteisiin, joissa kuuntelu kohdistuisi satelliittipuhelinta käyttävän henkilön puheluun. Satelliittipuhelinten tukiasemia sijaitsi ainoastaan muutamissa jäsenvaltioissa. Harvoja tukiasemavaltoita ei haluttu ruuhkauttaa telekuuntelupyynnöillä ja päädyttiin kuvatulnlaiseen ratkaisumalliin tilanteessa, jossa tukiasemavaltion rooli on puhtaasti tekninen kuuntelun kohteen ollessa muualla kuin kyseisessä jäsenvaltiossa. Satelliittipuhelimia ei kuitenkaan nykyisin juuri käytetä, eikä vastaavaa tarvetta muusta poikkeavalle telekuuntelusäätelylle ole tiettävästi ilmennyt. Esityksessä on pidetty selkeimpänä ja myös oikeusturvan kannalta parhaimpana ratkaisuna sitä, että aina kun Suomeen lähetetään tutkintamääräys telekuuntelun suorittamiseksi, siihen sovellettaisiin niitä menettelysäännöksiä, joita vastaavassa kansallisessa tilanteessa noudatettaisiin. Tällöin ei myöskään käytännössä jouduttaisi rajanveto-ongelmiin tilanteessa, jossa liittymän käyttäjän tarkkaa sijaintia ei tiedetä.

Vuoden 2000 oikeusapuserityksestä poiketen direktiivin 30 artiklassa ei myöskään nimenomaisesti edellytetä kansallista tuomioistuimen telekuuntelulupaa tai -määräystä telekuuntelua koskeviin tutkintamääräyksiin. Tilanteisiin kuitenkin soveltuu aikaisemmin selostettu 6 artikla, jonka mukaan yhtenä edellytyksenä tutkintamääräyksen antamiselle on, että tutkintamääräyksessä tarkoitettu tutkintatoimenpide olisi voitu määrätä samoin ehdoin vastaavassa kotimaisessa tapauksessa. Kyseinen artikla ei välttämättä edellytä sitä, että toimenpiteeseen tulisi hankkia tuomioistuimen lupa, jos se kansallisessa tilanteessa vaadittaisiin. Voittaisiin harkita, olisiko riittävää, että määräyksen antava ja vahvistava viranomainen varmistuvat siitä, että toimenpide on Suomen lain mukainen. Kuten aikaisemmin on todettu, esityksessä on kuitenkin pidetty selkeimpänä sekä oikeusturvan ja -varmuuden kannalta parhaimpana ratkaisuna sitä, että telekuuntelua edellyttävissä tilanteissa tuomioistuimen lupa hankittaisiin tutkintamääräyksen perusteeksi, kuten nykyisinkin. Samoin meneteltäisiin muiden sellaisten pakkokeinojen kohdalla, joihin kansallisessa tilanteessa vaaditaan tuomioistuimen lupa. Perusteena tälle ratkaisulle on myös se, että tuomioistuimen luvan hankkiminen ei käytännössä ole juurikaan hidastanut oikeusapuyhteistyötä, joten siitä luopumisella ei olisi sanottavaa merkitystä yhteistyön tehokkuuden kannalta.

Mainituin perustein täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan oikeusapulain 5 §:n 1 momenttia vastaava säännös siitä, että jos tutkintamääräyksessä tarkoitettu toimenpide kansallisesti edellyttää tuomioistuimen tai jonkun muun viranomaisen kuin määräyksen antavan viranomaisen päätöstä, on tällainen päätös haettava tutkintamääräyksen perusteeksi.

31 artikla. *Ilmoitus jäsenvaltiolle, jossa telekuuntelun kohde on ja jolta ei tarvita teknistä apua*

Artikla koskee tilannetta, jossa jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen antaa luvan telekuunteluun ja kuuntelun kohteena olevan liittymää käytetään toisen jäsenvaltion alueella, jolta ei tarvita teknistä apua kuuntelun suorittamiseen. Artiklan 1 kohdassa ensin mainitusta valtiosta käytetään nimitystä kuuntelua suorittava jäsenvaltio ja viimeksi mainitusta valtiosta nimitystä ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio. Kohdassa edellytetään, että kuuntelua suorittava jäsenvaltio ilmoittaa asiasta ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä ennen kuuntelua siinä tapauksessa, että kuuntelua suorittavan jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen kuuntelumääräyksen antamisajankohtana tietää, että telekuuntelun kohde on tai tulee olemaan ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella (a alakohta). Muussa tapauksessa ilmoitus on tehtävä kuuntelun aikana tai sen toteuduttua ja välittömästi sen jälkeen, kun viranomainen saa tietää, että telekuuntelun kohde on tai on ollut kuuntelun aikana ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella (b alakohta).

Kohdan 2 mukaan 1 kohdassa tarkoitettu ilmoitus on tehtävä liitteessä C esitetyllä lomakkeella.

Kohdassa 3 on säännös ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion mahdollisuudesta kieltää kuuntelu tai rajoittaa kuuntelussa saadun materiaalin käyttöä, jos kuuntelua ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Tällöin kyseisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi viipymättä ja viimeistään 96 tunnin kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta ilmoittaa kuuntelua suorittavan jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, että kuuntelua ei saa suorittaa tai se on lopetettava (a alakohta). Viranomainen voi myös kieltää sen alueella kuuntelun tuloksena saadun aineiston käyttämisen tai edellyttää, että sitä saa käyttää ainoastaan määrätyin ehdoin (b alakohta). Ilmoitus on perusteltava.

Kohdan 5 mukaan 5 artiklan 2 kohtaa sovelletaan soveltuvin osin 2 kohdassa tarkoitettuun ilmoitukseen. Kyseinen säännös koskee jäsenvaltion täytäntöönpanovaltiona hyväksymiä kieliä.

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa on vastaavanlainen määräys velvollisuudesta ilmoittaa sille jäsenvaltiolle, jonka alueella kuuntelun kohteena olevaa liittymää käytetään. Suomen ollessa mainitunlainen ilmoituksen vastaanottanut valtio, sopimuksen voimaansaattamislain 5 §:ssä edellytetään myös, että tuomioistuin asettaa ehdot muun muassa ylimääräisen tiedon käyttämisestä, kuten telekuuntelupyyntöjen täytäntöönpanoluvissakin. Ehtoja on selostettu edellä. Oikeusturvasyistä on perusteltua, että vastaava säännös sisällytetään direktiivin täytäntöönpanolakiin.

Suomen ollessa kuuntelua suorittava valtio, olisi määriteltävä se, mikä viranomainen artiklassa tarkoitettujen ilmoituksen tekee ja vastaanottaa sekä artiklan 30 tavoin ratkaistava kysymys tuomioistuimen luvan edellyttämisestä. Ilmoituksen tekevän viranomaisen suhteen artikla ei edellytä, että sen pitäisi olla määräyksen antava tai vah-

vistava viranomaisena. Siten myös tutkintaa suorittava esitutkintaviranomaisena voisi ilmoituksen tehdä. Vuoden 2000 oikeusapupolun voimaansaattamislain 6 §:n mukaan vastaavat ilmoitukset esittää ja vastaanottaa keskusrikospoliisi. Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi vastaavansisältöinen säännös.

Mitä tulee tuomioistuimen luvan edellyttämiseen, artiklassa 31 kyse on artiklan 31 tilanteesta poiketen kansallisesta telekuuntelutilanteesta sikäli, että kuuntelu teknisesti suoritetaan Suomessa. Tällöin telekuuntelulle on tullut hankkia normaalisti tuomioistuimen lupa. Siten erillistä säännöstä ei tarvittaisi tuomioistuimen luvan edellyttämisestä 31 artiklan tilanteita varten Suomen ollessa telekuuntelua suorittava valtio.

VI luku. Väliaikaiset toimenpiteet

32 artikla. Väliaikaiset toimenpiteet

Artikla koskee väliaikaisia toimenpiteitä kiireellisissä tilanteissa. Kohdan 1 mukaan tutkintamääräys voidaan antaa sellaisten tutkintatoimenpiteiden toteuttamiseksi, joiden tarkoituksena on väliaikaisesti estää todisteena mahdollisesti käytettävän aineiston tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen. Tällöin kohdassa 2 edellytetään, että täytäntöönpanoviranomaisena tekee päätöksen väliaikaisesta toimenpiteestä ja ilmoittaa siitä mahdollisimman pian. Mikäli mahdollista, ilmoitus on tehtävä 24 tunnin kuluessa tutkintamääräyksen vastaanottamisesta.

Kohdan 3 mukaan, jos 1 kohdassa tarkoitettua toimenpidettä pyydetään, määräyksen antaneen viranomaisena on mainittava tutkintamääräyksessä, onko todistusaineisto toimitettava määräyksen antaneeseen valtioon vai säilytettävä täytäntöönpanovaltiossa. Täytäntöönpanoviranomaisena on tunnustettava tutkintamääräys ja pantava se täytäntöön direktiivissä säädettyjen menettelyjen mukaisesti.

Kohdassa 4 edellytetään, että jos määräyksen antanut viranomaisena on 3 kohdan mukaisesti pyytänyt todistusaineistoa säilytettäväksi täytäntöönpanovaltiossa, sen on ilmoitettava väliaikaisen toimenpiteen poistamiselle asetettu määräpäivä tai määräyksen antaneelle valtiolle toimitettavaa todistusaineistoa koskevan pyynnön arvioitu esittämisajankohta.

Kohdassa 5 sallitaan se, että täytäntöönpanoviranomaisena voi määräyksen antanutta viranomaisena kuultuaan asettaa kansallisen lainsäädäntönsä ja käytäntönsä mukaisesti tarkoituksenmukaisia ehtoja väliaikaisen toimenpiteen voimassaoloajan rajoittamiseksi. Jos se aikoo ehtojen mukaisesti poistaa väliaikaisen toimenpiteen, siitä on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaisena. Lisäksi määräyksen antaneen viranomaisena on välittömästi ilmoitettava täytäntöönpanoviranomaisena, että väliaikaiset toimenpiteet on poistettu.

Artiklaan liittyy johdanto-osan kappale 34, jossa selvennetään, että direktiivi koskee väliaikaisia toimenpiteitä vain todisteiden hankkimisen osalta. Siten 32 artikla ei koske sellaisia väliaikaisia toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen menetetyksi tuomitsemisen turvaamiseksi. Nykyisin jäsenvaltioiden välillä sovellettava jäädyttämissuosituspäätös kattaa molempia mainittuja tarkoituksia varten tehtyjen jäädyttämissuositusten vastavuoroisen tunnustamisen ja täytäntöönpanon. Johdanto-osassa korostetaan tarvetta joustavuuteen eri instrumenttien välillä ja todetaan, että sen arvioiminen, käytetään-

kö aineistoa todisteena ja onko se näin ollen tutkintamääräyksen kohde, on määräyksen antavan viranomaisen tehtävänä.

Artiklassa tarkoitettuna väliaikaisena toimenpiteenä kyseeseen voisi tulla esimerkiksi pakkokeinolain 8 luvun 24 §:ssä tarkoitettu datan säilyttämismääräys, joka voidaan antaa, jos on syytä olettaa, että data, jolla voi olla merkitystä tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi, häviää tai sitä muutetaan. Myös muut jäädytystyyppiset toimenpiteet, kuten esimerkiksi pakkokeinolain 7 luvussa säännelty takavarikko, voisivat tulla kyseeseen artiklassa tarkoitettuina väliaikaisina toimenpiteinä.

Aikaisemmin selostetun mukaan direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi yleinen säännös siitä, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa noudatetaan Suomen lain mukaista menettelyä, jollei direktiivissä toisin säädetä tai kyseessä olevasta toimenpiteestä ole täytäntöönpanolaissa erityisiä menettelysäännöksiä. Siten myös väliaikaisten toimenpiteiden osalta noudatettaisiin pääsääntöisesti niitä koskevia kansallisia menettelysäännöksiä. Artiklan 32 ei siten ole katsottava edellyttävän erillistä asiasisältöistä sääntelyä. Myös 5 kohdassa mainittu toimenpiteen kesto määräytyisi kansallisen lain mukaan ilman, että siitä tarvittaisiin nimenomaisia säännöksiä täytäntöönpanolakiin.

VII luku. Loppusäännökset

33 artikla. Ilmoitukset

Artiklassa säädetään komissiolle tehtävistä ilmoituksista, jotka tulee tehdä viimeistään direktiivin täytäntöönpanomääräajan päättyessä. Kohdan 1 mukaan jäsenvaltioiden on ilmoitettava ensinnäkin 2 artiklan c ja d kohdan mukaiset toimivaltaiset viranomaiset, kun jäsenvaltio on määräyksen antava valtio tai täytäntöönpanovaltio (a alakohta). Toiseksi on ilmoitettava tutkintamääräystä varten hyväksytyt kielet 5 artiklan 2 kohdassa edellytetyn mukaisesti (b alakohta). Kolmanneksi tulee ilmoittaa yhtä tai useampaa keskusviranomaista koskevat tiedot, jos jäsenvaltio haluaa käyttää 7 artiklan 3 kohdan mukaista mahdollisuutta nimetä keskusviranomainen avustamaan toimivaltaisia viranomaisia taikka vastaanottamaan ja lähettämään tutkintamääräyksiä (c alakohta). Tiedot ovat sitovia.

Kohdan 2 mukaan jäsenvaltio voi myös toimittaa komissiolle luettelon tarvittavista asiakirjoista, jotka se aikoo kauttakuljetusta koskevan 22 artiklan 4 kohdan nojalla vaatia.

Kohdassa 3 edellytetään, että jäsenvaltiot ilmoittavat komissiolle myös myöhemmistä muutoksista 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin.

Kohdan 4 mukaan komissio toimittaa saamansa tiedot kaikkien jäsenvaltioiden sekä Euroopan oikeudellisen verkoston saataville. Euroopan oikeudellisen verkoston puolestaan edellytetään vievän tiedot neuvoston päätöksen 2008/976/YOS (18) 9 artiklassa tarkoitettulle verkkosivustolle.

Edellä yksittäisten artiklojen nojalla on selostettu täytäntöönpanoratkaisuja toimivaltaisten viranomaisten ja keskusviranomaisen suhteen, joiden mukaisen ilmoituksen Suomi tulisi komissiolle toimittamaan. Kauttakuljetuksen osalta aikaisemmin mainittu väliaikaista siirtämistä koskeva laki ei sisällä säännöksiä kauttakuljetuspyyntöihin

liitettävistä asiakirjoista. Vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 11 artiklassa, jota myöhempiin oikeusapuinstrumentteihin sisältyvät säännökset väliaikaisesta siirtämisestä täydentävät, edellytetään, että kauttakuljetuspyyntöön on liitettävä tarpeelliset asiakirjat (2 kohta). EU-luovuttamislaissa kauttakuljetuksesta säädetään 69 §:ssä. Sen mukaan oikeusministeriölle on ilmoitettava kauttakuljetettavan henkilöllisyys ja kansalaisuus, luovuttamista koskevan pyynnön olemassaolo, rikoksen luonne ja oikeudellinen luokittelu sekä kuvaus rikosenteko-olosuhteista. Aikaisemmin selostetun mukaan kauttakuljetusta koskeva pyyntö on hyväksyttävä, jos pyyntöön on liitetty tarvittavat asiakirjat. Jäsenvaltiolla ei siten ole harkintavaltaa suostua tai olla suostumatta kauttakuljetuspyyntöön sen aineellisiin perusteisiin tai henkilön kansalaisuuteen vedoten. Riittävänä voidaan pitää sitä, että kauttakuljetuspyynnössä ilmoitettaiisiin kauttakuljetuksen järjestämisessä tarpeelliset seikat, kuten tiedot kuljetettavan henkilöllisyydestä ja kauttakuljetuksen perusteena olevasta väliaikaista siirtämistä koskevasta tutkintamääräyksestä. Tästä ehdotetaan otettavaksi säännös täytäntöönpanolakiin. Suomen tulisi lisäksi ilmoittaa komissiolle kauttakuljetuspyyntöihin edellyttämistään tiedoista.

34 artikla. *Suhde muihin oikeudellisiin välineisiin, sopimuksiin ja järjestelyihin*

Artiklassa luetellaan ne jäsenvaltioiden väliset rikosoikeudellisen yhteistyön instrumentit tai niiden direktiivin artikloja vastaavat määräykset, jotka direktiivi korvaa jäsenvaltioiden välisissä suhteissa. Artiklalla ei rajoiteta kyseisten instrumenttien soveltamista jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välillä, eikä niiden väliaikaista soveltamista 35 artiklan mukaisesti. Korvattavia instrumentteja ovat vuoden 1959 oikeusapusopimus sekä sen kaksi lisäpöytäkirjaa samoin kuin kyseisen sopimuksen 26 artiklan nojalla tehdyt kahdenväliset sopimukset (a alakohta). Lisäksi korvattavina instrumentteina sikäli kuin kyse on direktiivissä säännelystä asiasta mainitaan Schengenin yleissopimus (b alakohta) sekä vuoden 2000 oikeusapusopimus ja sen pöytäkirja (c alakohta).

Kohdan 2 mukaan direktiivi korvaa myös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen niiden jäsenvaltioiden osalta, joita direktiivi sitoo ja vastaavalla tavalla jäädyttämispuitepäätöksen (2003/577/YOS), siltä osin kuin on kyse todisteiden jäädyttämisestä. Kohdassa täsmennetään, että niiden jäsenvaltioiden osalta, joita direktiivi sitoo, viittauksia todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen ja, siltä osin kuin on kyse varojen jäädyttämisestä, puitepäätökseen 2003/577/YOS, pidetään viittauksina direktiiviin. Siltä osin kuin mainitussa säännöksessä viitataan todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen, säännöksellä ei ole enää merkitystä, koska puitepäätös on aikaisemmin selostetun mukaan kumottu.

Kohdassa 3 sallitaan se, että jäsenvaltiot voivat tehdä muiden jäsenvaltioiden kanssa kahden- tai monenvälisiä sopimuksia tai järjestelyjä tai jatkaa niiden soveltamista direktiivin täytäntöönpanoajan päätyttyä ainoastaan siltä osin, kuin niiden avulla on mahdollista vahvistaa edelleen direktiivin tavoitteita ja myötävaikuttaa todisteiden hankkimismenettelyjen yksinkertaistamiseen tai edelleen helpottamiseen. Lisäksi edellytetään, että noudatetaan samantasoisia oikeusturvatakeita kuin direktiivissä.

Kohdan 4 mukaan jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle viimeistään direktiivin täytäntöönpanoajan päättyessä voimassa olevat sopimukset ja järjestelyt, joiden soveltamista ne haluavat jatkaa. Lisäksi jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle uusista sopimuksista tai järjestelyistä kolmen kuukauden kuluessa niiden allekirjoittamisesta.

Suomi on saattanut voimaan artiklan 1 kohdassa luetellut sopimukset ja pannut myös täytäntöön kohdassa 2 tarkoitetut puitepäätökset. Todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäätös on edellä selostetun mukaan kumottu.

Direktiivin täytäntöönpanolakiin ei ole tarpeen ottaa säännöksiä korvattavista oikeusapuinstrumenteista. Edellä selostetusta johtuen esityksessä ehdotetaan, että todisteiden luovuttamismääräystä koskeva täytäntöönpanolaki kumotaan. Välttämätöntä ei olisi se, että artiklassa lueteltujen sopimusten täytäntöönpanosäännöksiä muutetaisiin sen toteamiseksi, miltä osin ne korvautuvat direktiivillä. Myöskään nykyisin käytäntönä ei ole esimerkiksi lisäpöytäkirjoja kansainvälisiin sopimuksiin tehtäessä se, että sopimusten voimaansaattamissäännöksiä lisäpöytäkirjojen voimaansaattamisen yhteydessä muutetaan. Sopimukset tai muut kansainväliset velvoitteet yleensä saatetaan voimaan toteamalla, että ne ovat voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut. Sitoutumisen alaa voidaan myöhemmin muuttaa. Muutoksia myös tyypillisesti tulee sopijaosapuoliin, kun kyse on muista kuin EU:n jäsenvaltioiden välillä tehdyistä sopimuksista. Lisäksi direktiivin täytäntöönpanolainsäädännön voimaantulon jälkeen nykyiset oikeusapusopimukset jäävät edelleen voimaan suhteessa Irlantiin ja Tanskaan. Voimaan jäävät myös Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välillä sellaiset sopimusmääräykset, jotka eivät koske todisteiden hankkimista sekä tällaisia tilanteita koskevat yhteydenpitosäännökset. Voimaantulosäännösten rajaaminen riittävän yksiselitteisellä tavalla olisi hankalaa ja vaarana olisi, että kumottaisiin myös sellaisia sopimusmääräyksiä, joita olisi edelleen tarpeen soveltaa.

Esityksessä ei näin ollen ehdoteta muutosta nykyisten oikeusapusopimusten täytäntöönpanosäännöksiin.

Jäädyttämispuitepäätös kuitenkin poikkeaa muista jäsenvaltioiden välisistä yhteistyöinstrumenteista sikäli, että se on pantu täytäntöön asiasisältöisellä EU-jäädyttämislailla. Koska direktiivi korvaa jäädyttämispuitepäätöksen siltä osin kuin jäädyttämispuitepäätös liittyy todistelun turvaamiseen, mainitun lain määritelmäsäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että jäädyttämispuitepäätöksellä muiden kuin Suomen ja Tanskan tai Suomen ja Irlannin välisissä suhteissa tarkoitettaisiin vain menettämisseuraamuksen turvaamiseen liittyvää jäädyttämispuitepäätöstä. Suhteessa Irlantiin ja Tanskaan EU-jäädyttämislakia sovellettaisiin nykyisessä laajuudessa.

Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välillä on tehty useita kahdenvälisiä sopimuksia, jotka koskevat lainvalvonta- ja esitutkintaviranomaisten välistä yhteistyötä. Sikäli kun niiden soveltamista halutaan jatkaa 34 artiklan 3 kohdan mukaisin edellytyksin, välttämätöntä ei olisi sopimusten luetteloiminen täytäntöönpanolaissa. Riittävänä voidaan pitää 34 artiklan 3 kohdan edellytyksin sallittua mahdollisuutta sopimusten soveltamiseen. Suomen tulisi kuitenkin ilmoittaa tällaisista sopimusjärjestelyistä komissiolle 34 artiklan 4 kohdan mukaisesti. Ennen ilmoituksen tekemistä olisi selvitettävä myös muiden sopijaosapuolten kanta siihen, haluavatko ne kahdenvälisten sopimusten soveltamista direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa jatkaa.

Direktiivissä säänneltyä oikeusapua koskevia määräyksiä sisältyy myös yleisperusteissa mainittuun Napoli II yleissopimukseen, joka koskee tulliviranomaisten välistä yhteistyötä. Yleissopimuksen 3 artikla mahdollistaa sen, että jos tutkintaa johtaa tai suorittaa oikeusviranomainen, se voi valita, soveltaako se Napoli II yleissopimuksen oikeusapumääräyksiä vai keskinäistä oikeusapua koskevia sopimuksia. Ottaen huomioon, että direktiivi korvaa jäsenvaltioiden väliset keskinäistä oikeusapua koskevat sopimukset siltä osin kuin kyse on todisteiden hankkimiseksi tehtävästä oikeusapuyhteistyöstä, Napoli II yleissopimuksen 3 artiklaa on tulkittava siten, että se

mahdollistaa myös direktiivin soveltamisen vaihtoehtona Napoli II yleissopimuksen oikeusapumääräyksille. Mahdollisuudesta soveltaa Napoli II sopimusta ei ole tarpeen ottaa säännöstä täytäntöönpanolakiin eikä siitä ole myöskään direktiivin täytäntöönpanoa koskevissa komission ja jäsenvaltioiden välisissä keskusteluissa katsottu tarpeelliseksi tehdä ilmoitusta komissiolle.

35 artikla. *Siirtymäsäännökset*

Artiklan 1 kohdan mukaan ennen direktiivin täytäntöönpanoajan päättymistä vastaanotettuihin oikeusapupyyntöihin sovelletaan tuolloin voimassa olevia oikeusapu-instrumentteja. Sama pätee ennen mainittua ajankohtaa vastaanotettuihin jäädyttämispäätöksiin.

Kohdan 2 mukaan tutkintamääräykseen sovelletaan 8 artiklan 1 kohtaa soveltuvin osin jäädyttämispuitepäätöksen nojalla tehdyn jäädyttämispäätöksen jälkeen. Mainittu säännös koskee aikaisemmin tehdyn tutkintamääräyksen täydentämistä.

Siinä tapauksessa, että kaikki jäsenvaltiot panisivat direktiivin täytäntöön määräajassa, erillistä siirtymäsäännöstä täytäntöönpanolakiin ei tarvittaisi. Siltä varalta, että näin ei tapahdu, täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi siirtymäsäännös sellaisia tilanteita silmällä pitäen, joissa direktiivin täytäntöönpanolainsäädäntö ei sille asetussa määräajassa ole toisessa jäsenvaltiossa tullut voimaan.

36 artikla. *Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä*

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on pantava direktiivi kansallisesti täytäntöön viimeistään 21 päivänä toukokuuta 2017. Kohdassa 2 edellytetään, että täytäntöönpanosäädöksissä tai niiden liitteissä on viitattava direktiiviin, kun ne virallisesti julkaistaan. Jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, miten viittaukset tehdään. Esityksessä viittaussäännös ehdotetaan otettavaksi direktiivin täytäntöönpanolakiin.

Kohdassa 3 edellytetään, että jäsenvaltiot toimittavat komissiolle viimeistään 22 päivänä toukokuuta 2017 direktiivin täytäntöönpanosäännökset.

37 artikla. *Soveltamista koskeva kertomus*

Artiklassa edellytetään, että komissio esittää viimeistään viiden vuoden kuluttua direktiivin voimaantulopäivästä Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen direktiivin soveltamisesta. Kertomuksen tulee perustua sekä määrällisiin että laadullisiin tietoihin direktiivin soveltamisesta. Sen tulee myös sisältää arvio direktiivin vaikutuksista rikosasioita koskevaan yhteistyöhön ja yksilöiden suojeluun sekä telekuuntelusäännösten täytäntöönpanoon tekninen kehitys huomioon ottaen. Tarvittaessa kertomukseen liitetään ehdotuksia direktiiviä koskeviksi muutoksiksi.

38 ja 39 artikla. *Voimaantulo ja osoitus*

Artiklan 38 mukaan direktiivi tulee voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Direktiivi on tullut voimaan 21 päivänä toukokuuta 2014. Mainitulla päivämäärällä ei direktiivin täytäntöönpanolainsäädännön voimaantulon kannalta ole merkitystä. Lainsäädännön edellytetään edellä todetun mukaisesti tulevan jäsenvaltioissa voimaan direktiivin täytäntöönpanolle varatun ajan päättyessä eli viimeistään 22 päivänä toukokuuta 2017.

Artiklan 39 mukaan direktiivi on osoitettu jäsenvaltioille perussopimusten mukaisesti.

Artiklat 36 – 39 eivät edellytä asiasisältöistä sääntelyä.

Edellä olevan perusteella suuri osa direktiivin säännöksistä on riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja sovellettavaksi suoraan. Niiden on muutoinkin yhdessä täytäntöönpanolakiin sisällytettävien säännösten kanssa katsottava täyttävän sekamuotoiselle täytäntöönpanotavalle perustuslakivaliokunnan asettamat vaatimukset. Esityksessä siten ehdotetaan, että direktiivi pannaan täytäntöön sekamuotoisella täytäntöönpanolailla.

7 Lakiehdotusten perustelut

7.1 Laki rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Direktiivin täytäntöönpano. Pykälä sisältää säännöksen, jonka mukaan direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei täytäntöönpanolaista muuta johdu. Täytäntöönpanotapaa on perusteltu edellä yleisperusteluissa. Lukuunottamatta direktiivin artiklaa 33 (Ilmoitukset), artiklaa 37 (Soveltamista koskeva kertomus), 38 (Voimaantulo) ja 39 (Osoitus) direktiivissä tarkoitetuista asioista on Suomessa laintasoista sääntelyä, millä perusteella säännösten on katsottava kuuluvan lainsäädännön alaan.

Täytäntöönpanotavasta seuraa, että niissä tapauksissa, joissa ehdotetussa täytäntöönpanolaissa ei ole direktiivin velvoitetta tarkentavaa säännöstä, direktiivin säännöksiä sovellettaisiin suoraan. Koska täytäntöönpanolaissa olisi tiettyjä täsmennyksiä direktiivin säännöksiin, pykälässä todettaisiin, että direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei täytäntöönpanolaista muuta johdu. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt kyseistä sanamuotoa käytettäväksi sakkopuitepäätöksen täytäntöönpanolaissa (PeVL 50/2006 vp, HE 142/2006 vp) ja sitä on käytetty myös muiden sekamuotoisesti täytäntöönpanojen puitepäätösten sekä direktiivien täytäntöönpanosäännöksissä.

Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, osa direktiivin säännöksistä, kuten velvollisuus määrittää toimivaltaiset viranomaiset, nimenomaisesti edellyttää täsmentävää sääntelyä kansallisessa lainsäädännössä. Lisäksi tiettyjen direktiivin velvoitteiden asiasisältöä on katsottu tarpeelliseksi täsmentää Suomen oikeusjärjestelmään soveltuvalla tavalla tai siksi, että kyse on sellaisista rajat ylittävistä toimenpiteistä, jollaisia ei puhtaasti valtionsisäisissä tilanteissa esiinny ja joissa direktiivin velvoitteiden on katsottu edellyttävän täydentävää kansallista lainsäädäntöä. Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan sisällytettäväksi myös säännöksiä oikeussuojakeinoista. Osin asiasisältöinen sääntely on osoittautunut tarpeelliseksi siksi, ettei rikosoikeusapuyhteistyössä ole haluttu mennä taaksepäin siitä, mikä nykyisin on mahdollista. Soveltavaksi saattaa siten tilanteesta riippuen tulla joko direktiivin yksittäinen artikla tai sen lisäksi artiklan sisältöä täsmentävä täytäntöönpanolain säännös.

2 §. Soveltamisala. Pykälän sisältäisi säännöksen, jonka mukaan täytäntöönpanolain ja direktiivin mukaisesti tunnustetaan ja pannaan täytäntöön toisen EU:n jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antama tutkintamääräys sekä lähetetään Suomen toimivaltaisen viranomaisen antama tutkintamääräys tunnustettavaksi ja pantavaksi täytäntöön toisessa EU:n jäsenvaltiossa. Suomessa tutkintamääräys voitaisiin antaa esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevan rikosasian käsitteilyä varten. Jäljempänä selostetun mukaan soveltamisala kattaisi myös rangaistusmääräys- ja rikesakkomenettelyn. Tuomioistuimista kyseeseen tulisivat kärjäoi-

keudet, hovioikeudet ja korkein oikeus, jotka Suomen järjestelmässä ovat toimivaltaisia käsittelemään rikosasioita.

Keskeinen lain soveltamisalaa määrittelevä säännös on direktiivin 1 artikla, jonka mukaan direktiivi kattaa tutkintatoimenpiteet, joiden tarkoituksena on todisteiden hankkiminen. Vaikka artiklassa käytetään termiä 'tutkintatoimenpiteet', direktiiviä sovellettaisiin esitutkinnan aloittamisesta siihen saakka, kunnes asiassa annettu tuomio on lainvoimainen. Direktiivin soveltamisalan laajuus rikosoikeudellisen menettelyn eri vaiheissa todetaan myös johdanto-osan kappaleessa 25. Direktiivin tarjoamia oikeusapukeinoja rikosoikeudellisen yhteistyön helpottamiseksi voidaan muutoinkin tulkita laajasti. Mahdollisena on edellä selostetun mukaan pidetty esimerkiksi rikoksesta syytetyn kuulemista vastaajana oikeudenkäynnissä videoyhteyden välityksellä.

Poikkeuksena yllä mainittuun on artiklassa 3 tarkoitettu tilanne, jossa yhteisen tutkintaryhmän toiminnassa tarvitaan todisteita tutkintaryhmään osallistuvilta jäsenvaltioilta. Tällöin ei sovellettaisi direktiiviä, vaan yhteisiä tutkintaryhmiä koskevaa erityissääntelyä. Direktiiviä kuitenkin sovellettaisiin, kun tutkintaryhmän toiminnassa tarvitaan oikeusapua tutkintaryhmään osallistumattomalta jäsenvaltiolta. Tarkemmin säännöstä on selostettu edellä 3 artiklaa koskevissa perusteluissa.

3 §. Tutkintamääräyksen sisältö ja muoto. Pykälän mukaan tutkintamääräys olisi tehtävä direktiivin 5 artiklassa edellytetyn mukaisesti direktiivin liitteenä olevan mallin mukaiselle lomakkeelle. Lain soveltamisen helpottamiseksi pykälässä olisi viittaus Euroopan unionin virallisen lehden numeroon, jossa direktiivi ja lomake on julkaistu. Myös direktiivin 36 artiklassa edellytetään, että jäsenvaltiot sisällyttävät täytäntöönpanosäädöksiin viittauksen direktiiviin.

4 §. Keskusviranomainen. Pykälän mukaan direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu keskusviranomainen olisi Suomessa oikeusministeriö. Sen tehtävänä olisi avustaa toimivaltaisia viranomaisia tutkintamääräyksen toimittamiseen ja täytäntöönpanoon liittyvässä yhteydenpidossa. Tarkoituksena ei sitä vastoin ole, että tutkintamääräykset toimitettaisiin säännönmukaisesti oikeusministeriön välityksellä, vaan lähtökohtana olisi suora yhteydenpito 7 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisesti. Jos toisen jäsenvaltion viranomainen poikkeuksellisesti lähettäisi tutkintamääräyksen oikeusministeriölle, sen tulisi toimittaa määräys 5 §:ssä tarkoitettulle toimivaltaiselle viranomaiselle ja ilmoittaa siitä määräyksen antaneelle viranomaiselle, kuten artiklan 7 kohdassa 6 edellytetään. Yhteydenpidon osalta sovellettaviksi tulisivat lisäksi direktiivin 7 artiklan muut säännökset, joita on selostettu edellä artiklakohtaisissa perusteluissa.

2 luku. Tutkintamääräyksen täytäntöönpano Suomessa

5 §. Täytäntöönpanoviranomaiset. Pykälässä määriteltäisiin ne viranomaiset, jotka Suomessa olisivat direktiivin 2 artiklan d kohdassa tarkoitettuja täytäntöönpanoviranomaisia. Pykälän 1 momentin mukaan täytäntöönpanoviranomaisia olisivat poliisi-, rajavartiolaitos- ja tulliviranomaiset. Mainitut viranomaiset ovat esitutkintalain 2 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja esitutkintaviranomaisia. Myös sotilasviranomaiset ovat esitutkintaviranomaisia siten kuin esitutkintatoimivallasta on kyseisten viranomaisten kohdalla erikseen säädetty. Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, tähänastisessa oikeusapuyhteistyössä ei ole ilmennyt tarvetta nimetä sotilasviranomaisia toimivaltaisiksi viranomaisiksi oikeusapuyhteistyössä.

Momentin mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta päättäisi se mainituista viranomaisista, jonka toimivaltaan tutkintamääräyksen perusteena olevan rikoksen esitutkinta kuuluisi, jos se olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Poliisin osalta hallinnollisiin ohjeisiin perustuvana käytäntönä nykyisin on, että yhteydenpito poliisin vastaanottamien oikeusapupyynnöiden osalta tapahtuu keskusrikospoliisin kautta. Direktiivi ei edellytä tämän käytännön muuttamista, sillä keskusrikospoliisi on nykyisin alueellisesti toimivaltainen viranomainen panemaan täytäntöön Suomeen saapuvat oikeusapupyynnöt koko Suomen alueella. Vastaavanlainen järjestelmä on voimassa tullihallinnossa. Toimivaltaiset viranomaiset voisivat muutoinkin antaa omalla hallinnonalallaan ohjeita yhteydenpitojärjestyksessä noudatettavasta menettelystä. Tämä koskee myös Suomesta lähteviä tutkintamääräyksiä, joita selostetaan tarkemmin jäljempänä. Nykykäytännön mukaan mahdollista niin ikään olisi, että esimerkiksi keskusrikospoliisi huolehtii tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta itse tai siirtää sen muulle poliisiviranomaiselle täytäntöönpantavaksi.

Pykälän 2 momentin mukaan täytäntöönpanoviranomaisia olisivat myös Helsingin käräjäoikeus ja Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Erityisistä syistä myös muu käräjäoikeus tai syyttäjä voisi toimia täytäntöönpanoviranomaisena. Direktiivi useimmiten tulisi sovellettavaksi rikoksen esitutkintavaiheessa, jolloin pyydetyn tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanosta päättäisi 1 momentissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen. Tietyissä tilanteissa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kuitenkin päättäisi 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus tai syyttäjä. Jäljempänä selostetun mukaan päätöksen tekisi käräjäoikeus, kun kyse on vapautensa menettäneenä olevan väliaikaisesta siirtämisestä (9 §) taikka syytetyn kuulemisesta vastaajana videoyhteyden välityksellä (12 §). Tunnustamispäätöksen tekisi käräjäoikeus myös siinä tapauksessa, että se muutoin huolehtii tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta. Näitä tilanteita selostetaan tarkemmin jäljempänä 7 §:ää koskevissa perusteluissa. On tarkoituksenmukaista, että jos tutkintatoimenpiteen konkreettinen täytäntöönpano tapahtuisi käräjäoikeudessa, se myös yleensä päättäisi tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja voisi siten arvioida muun muassa sitä, soveltuuko tilanteeseen jokin kieltäytymisperuste. Tästä käräjäoikeuden tunnustamistoimivallasta olisi pidettävä erillään tilanne, jossa pyydetty toimenpide edellyttää tuomioistuimen lupaa. Se tulisi hankkia, jos toimenpide vastaavassa kansallisessa tapauksessa edellyttäisi tuomioistuimen lupaa, kuten esimerkiksi telekuuntelua edellyttävässä tilanteessa. Tällöin välttämätöntä ei olisi se, että tuomioistuin olisi lain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus, vaan se voisi olla mikä tahansa käräjäoikeus, joka luvan myös vastaavassa kansallisessa tapauksessa myöntäisi.

Tietyissä tilanteissa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta voisi päättää 2 momentissa tarkoitettu syyttäjä. Tällainen tilanne myös syyttäjien kohdalla olisi se, että kyseisestä toimenpiteestä vastaavassa kansallisessa tilanteessa päättäisi syyttäjä. Syyttäjä tekisi päätöksen myös täytäntöönpanolain 10 §:ssä tarkoitettussa väliaikaisen siirtämisen tilanteessa, jossa määräyksen antanut valtio esittää vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä määräyksen antaneesta valtiosta Suomeen. Kuten käräjäoikeuden kohdalla, tarkoituksenmukaista voisi myös muissa tilanteissa esimerkiksi määräyksen antaneen valtion pyynnön perusteella olla se, että tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta huolehtii syyttäjä.

6 §. Kieltäytymisestä päättäminen ja käräjäoikeuden päätösvaltaisuus

Pykälän 1 momentissa olisi säännös tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisestä. Jos kieltäytymisestä päättää muu kuin käräjäoikeus, päätös olisi viikon kuluessa saatettava Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Menettely mahdollistaisi sen, että laissa ei tarvitsisi erikseen säätää muutoksenhaku-mahdollisuudesta kielteiseen päätökseen. Etuna olisi lisäksi se, että asiaan saataisiin muutoksenhakumenettelyä nopeammin toisen asteen ja samalla tuomioistuimen ratkaisu.

Kieltäytymistä koskevan asian käsittelyyn soveltuisi 2 momentin menettelyllinen säännös, jonka mukaan käräjäoikeus olisi asiaa käsiteltäessä päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Kieltäytymistilanteen lisäksi säännös soveltuisi myös muunlaiseen tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan asian käsittelyyn käräjäoikeudessa. Vastaavansisältöinen säännös sisältyy muun muassa EU-luovuttamislakiin. Syyttäjän tai esitutkintaviranomaisen olisi oltava läsnä asian käsittelyssä, jos käräjäoikeus arvioi sen tarpeelliseksi. Ottaen huomioon, että käräjäoikeuteen voi tulla käsiteltäväksi hyvin erityyppisiä toimenpiteitä koskevia tutkintamääräyksiä, on perusteltua, että läsnäolovaatimus on joustava ja jättää tapauskohtaisesti käräjäoikeuden harkittavaksi sen, edellyttääkö asian käsittely syyttäjän vai esitutkintaviranomaisen läsnäoloa. Käräjäoikeus voisi tarvittaessa käsitellä asian myös ilman syyttäjän tai esitutkintaviranomaisen läsnäoloa. Säännöksessä olisi myös pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 momenttia vastaava mahdollisuus ratkaista asia kansliassa ilman istutuskäsittelyä, jos käräjäoikeus harkitsee sen soveliaaksi. Tilanne tulisi arvioida tapauskohtaisesti, eikä kirjallinen käsittely luonnollisestikaan tulisi kysymykseen esimerkiksi silloin, kun asian ratkaiseminen edellyttää henkilön läsnäoloa oikeudessa.

Menettelyyn käräjäoikeudessa sovellettaisiin muutoin jäljempänä 7 §:n mukaisesti niitä säännöksiä, joita vastaavanlaisessa kansallisessa tilanteessa sovellettaisiin. Tapauksen moninaisuuden vuoksi säännös olisi myös tältä osin joustava sen suhteen, mikä käsittelyjärjestys voisi tulla noudatettavaksi. Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan myös otettavaksi erityiset menettelysäännökset vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä sekä videokuulemisesta.

7 §. Tutkintamääräyksen täytäntöönpano

Pykälän mukaan tutkintamääräys pantaisiin täytäntöön noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä, jollei täytäntöönpanolaissa tai direktiivissä toisin säädetä. Viittaus kansallisen lain mukaiseen menettelyyn tarkoittaisi lähinnä esitutkintalain, pakkokeinolain, oikeudenkäymiskaaren tai ROL:n säännöksiä, jotka koskevat sen toimenpiteen suorittamista, jota tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää. Tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että toimenpiteeseen pitäisi hankkia tuomioistuimen lupa, jos sellainen vastaavassa kansallisessa tapauksessakin vaadittaisiin. Lisäksi esimerkiksi todistajan tai todistelutarkoituksessa kuultavan asianosaisen kutsuminen kuultavaksi määräytyisi kansallisten menettelysäännösten mukaan.

Direktiivissä ja täytäntöönpanolaissa on tiettyjä rajat ylittäviä toimenpiteitä koskevia erityissäännöksiä, kuten säännökset vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä sekä videoyhteyden välityksellä tapahtuvasta kuulemisesta. Lisäksi direktiivin 9 artiklassa on säännöksiä täytäntöönpanovaltion velvollisuudesta noudattaa pyydettyjä muodollisuuksia ja menettelyjä sekä määräyksen antaneen

viranomaisen oikeudesta avustaa tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Pyyntöihin erityisten menettelyjen noudattamisesta tulisi suostua, jolleivät ne ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisia. Määräyksen antanut valtio voisi esimerkiksi pyytää, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta huolehtii syyttäjä. Pyyntö voisi liittyä myös avustajan läsnäoloon kuulustelutilanteessa tai todistajalta pyydettyihin vakuutuksiin taikka valoihin.

Selvyyden vuoksi pykälässä nimenomaisesti todettaisiin, että tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanosta huolehtii se viranomainen, joka vastaavassa kansallisessa tilanteessa suorittaisi vaaditun toimenpiteen. Kyse olisi toimenpiteen konkreettisesta suorittamisesta sen jälkeen, kun päätös tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on tehty. Tutkintamääräyksen tunnustaminen ja täytäntöönpano voisi myös tapahtua samassa menettelyssä, kuten esimerkiksi kuulusteltaessa henkilöä tuomioistuimessa videoyhteyden välityksellä.

Useimmiten tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta huolehtisi esitutkintaviranomainen. Pykälässä kuitenkin mahdollistettaisiin myös se, että tutkintamääräyksessä tarkoitettun toimenpiteen suorittaa käräjäoikeus tai syyttäjä, jos sitä määräyksen antaneen viranomaisen pyynnön perusteella tai muutoin olisi pidettävä tarkoituksenmukaisena. Lähtökohtana olisi, että tutkintamääräys tulisi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti panna täytäntöön määräyksen antaneen valtion pyytämiä menettelyjä käyttäen. Perusteena sille, että tutkintamääräyksessä tarkoitettu toimenpide suoritettaisiin käräjäoikeudessa, voisi olla esimerkiksi se, että tutkintamääräyksessä tarkoitettu rikosasia on tuomioistuimessa vireillä määräyksen antaneessa valtiossa. Se voisi olla tarpeen myös todisteen myöhempää hyödynnettävyyttä ja siihen liittyviä edellytyksiä silmällä pitäen määräyksen antaneessa valtiossa. Tapauksesta riippuen kyseeseen voisivat tulla sellaiset toimenpiteet, joista nykyisin säädetään oikeusapulain 20 §:ssä. Mainitussa säännöksessä tarkoitettuja ovat todistajien tai asiantuntijoiden kuuleminen, asiakirjojen esittäminen, katselmuksen toimeenpano taikka asianosaisten kuuleminen. Pykälässä olisi mahdollisuus tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon käräjäoikeudessa myös, jos sitä muista syistä olisi pidettävä tarkoituksenmukaisena. Tällainen tilanne saattaisi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos kyse on esitutkintavaiheessa todistajan tai asiantuntijan kuulemisesta videoyhteyden tai puhelimen välityksellä ja käräjäoikeudella olisi parhaat tekniset valmiudet kuulemisen suorittamiseen. Vastaavin perustein sallittua olisi se, että syyttäjä huolehtii tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta.

Tilanteissa, joissa tutkintamääräyksessä tarkoitettun toimenpiteen panee täytäntöön käräjäoikeus tai syyttäjä, se myös tekisi täytäntöönpanoa edeltävän päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Toimivaltaisista käräjäoikeuksista olisivat 5 §:n 2 momentissa tarkoitettut Helsingin käräjäoikeus ja erityisestä syystä muu käräjäoikeus. Myös toimivaltaiset syyttäjät määräytyisivät 5 §:n 2 momentin mukaan.

8 §. Pakkokeinojen käyttäminen. Pykälässä säädettäisiin pakkokeinojen käytöstä tutkintamääräystä täytäntöönpanossa. Pakkokeinoilla tarkoitettaisiin toimenpiteitä, joista säädetään pakkokeinolaisissa. Pykälän 1 momentin mukaan pakkokeinojen käytön edellytyksenä olisi, että pakkokeinon käyttö olisi sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Artiklakohtaisissa perusteluissa selostetun mukaisesti on pidetty tärkeänä, että pakkokeinojen käytön edellytykset on täytäntöönpanolaisissa selkeästi säännelty. Myös voimassaolevaan oikeusapulakiin sisältyy säännös pakkokeinoista, joita oikeusapupyynnössä täytäntöönpanossa on sallittua käyttää.

Edellä kuvatusta pääsäännöstä olisi kuitenkin tiettyjä poikkeuksia. Ensinnäkin jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää pakkokeinolain 7–9 luvussa tarkoitettujen pakkokeinojen käyttöä, täytäntöönpanosta ei saisi kieltäytyä sillä perusteella, että tutkintamääräyksen perusteena oleva rikos ei olisi Suomen lain mukaan rangaistava, jos teko olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa (niin sanotun kaksoisrangaistavuuden puute). Lisäksi edellytyksenä olisi, että kyse on direktiivin liitteessä D tarkoitettusta rikoksesta, josta määräyksen antaneessa valtiossa voi seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäispiikkuus on vähintään kolme vuotta. Säännös perustuu direktiivin 11 artiklan 1 kohdan g alakohdan velvoitteeseen, jota on selostettu edellä artiklakohtaisissa perusteluissa. Pakkokeinolain 7–9 luvussa tarkoitettut toimenpiteet kattaisivat etsinnän ja takavarikon, joiden osalta nykyisin todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä edellytetään luopumista kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta listarikostilanteissa. Myöskään muita kyseisissä luvuissa säänneltyjä pakkokeinoja ei ole katsottava niin kajoaviksi tai arkaluontoisiksi, että niiden osalta olisi välttämätöntä edellyttää kaksoisrangaistavuutta listarikostilanteissa. Tätä ratkaisua puoltaa myös se, että lista sisältää tekoja, joiden kriminalisointiin kaikki jäsenvaltiot ovat yhteisesti sovitulla lainsäädäntöinstrumenteilla sitoutuneet. Lista ei sisällä kriminalisointeja, joita olisi pidettävä Suomen oikeusjärjestelmän peruseriaatteiden tai yleisen oikeustajun vastaisina. Toimenpiteen sallittavuutta lisäksi rajaa vaatimus kolmen vuoden enimmäisrangaistuksesta määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä. Siten kaksoisrangaistuspoikkeus ei koskisi vähäisiä rikoksia. Kolmen vuoden rangaistusvaatimus on myös korkeampi kuin kynnys Suomen lainsäädännön mukaan yhdessäkin pakkokeinolain 7–9 §:ssä säädettyssä toimenpiteessä. Siten kaksoisrangaistavuudesta luopuminen ei käytännössä juurikaan laajentaisi pakkokeinojen sallittavuutta jäsenvaltioiden välisissä oikeusaputilanteissa. Sen merkitys olisi lähinnä siinä, että menettely nopeutuisi, koska täytäntöönpanoviranomaisen ei tarvitsisi tutkia tarkemmin rikoksen kaikkia tunnusmerkistötekijöitä, vaan se voisi tehdä päätöksen sen perusteella, onko kyseessä määräyksen antaneen viranomaisen ilmoituksen perusteella listarikos ja onko siitä määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä säädetty enimmäisrangaistukseksi vähintään kolme vuotta vankeutta.

Ehdotettu sanamuoto kattaisi myös voimassaolevaan oikeusapulainsäädäntöön sisältyvät toimenpiteet, joissa oikeusavun antamisen edellytyksiä on jo nykyisin kaksoisrangaistavuusvaatimuksen osalta lievennetty. Kyse on tilanteista, joissa selvitetävänä oleva rikos koskee rahanpesua ja rikoksesta epäilty on osallisena siihen rikokseen, jolla omaisuus tai hyöty on saatu taikka kun kyse on pakkokeinolain 8 luvun 24 §:ssä tarkoitettusta datan säilyttämismääräyksestä. Tällöin tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa ei siis estäisi kaksoisrangaistavuuden puute yllä kuvatuissa listarikostilanteissa.

Toinen poikkeus pakkokeinolain mukaisista edellytyksistä koskisi valvottua läpilas-kua. Momentin mukaan lupa valvottuun läpilasluun voitaisiin myöntää vuoden 2000 oikeusapupolituksen edellyttämässä laajuudessa eli silloin kun tutkittavana on rikos, josta EU-luovuttamislain mukaan voidaan luovuttaa.

Edellä mainituilla poikkeuksilla on ollut tarkoitus varmistaa myös se, ettei oikeusapu-yhteistyö tutkintamääräyksen täytäntöönpanon seurauksena olisi rajoitetumpaa kuin nykyisin.

Ehdotettu ratkaisu merkitsisi sitä, että pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen käyttäminen edellyttäisi, että toimenpide kaikilta osin, myös selvitetävänä olevan rikoksen osalta, olisi sallittua Suomen lain mukaan, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva rikos olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa.

Pykälän 2 momentissa olisi voimassaolevaa oikeusapulain 15 §:n 3 momenttia vastaava säännös henkilön koskemattomuudesta. Sen mukaan jos tutkintamääräys koskee rikoksesta epäillyn tai vieraassa valtiossa vireillä olevan rikosoikeudenkäynnin vastaajan kuulemista esitutkinnassa tai tuomioistuimessa, ei kuultavaa saisi tutkintamääräyksen perusteena olevan teon johdosta pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon.

9 §. Vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikainen siirtäminen

Pykälä sisältäisi direktiivin 22 ja 23 artiklaa täydentävät menettelysäännökset vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomesta toiseen jäsenvaltioon. Pykälä soveltuisi sekä niihin tilanteisiin, joissa Suomi täytäntöönpanovaltiona siirtäisi henkilön määräyksen antaneeseen valtioon että niihin tilanteisiin, joissa Suomessa vireillä olevassa rikosasiassa olisi tarve siirtää Suomessa vapautensa menettäneenä oleva henkilö väliaikaisesti toiseen jäsenvaltioon, joka tällöin olisi täytäntöönpanovaltio. Siirtämisen tarkoituksena tulisi olla todisteiden hankkiminen ja se, että toimenpide vaatii henkilön läsnäoloa toisessa jäsenvaltiossa, kuten direktiivin 22 artiklassa edellytetään. Siten siirtäminen henkilön kuulemiseksi vastaajana ei olisi mahdollista. Myös voimassaoleva laki väliaikaisesta siirtämisestä mahdollistaa vain sellaisen siirtämisen, jossa henkilön läsnäolo on vieraassa valtiossa tarpeen rikosasiassa muutoin kuin vastaajana.

Siirtämisestä kummassakin tilanteessa päättäisi kärjäoikeus. Toimivaltaisia kärjäoikeuksia olisivat 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut kärjäoikeudet eli Helsingin kärjäoikeus tai erityisestä syystä muu kärjäoikeus. Siirrettävälle henkilölle tulisi varata tilaisuus tulla kuulluksi. Samalla häneltä olisi tiedusteltava, suostuuko hän siirtoon. Suostumus olisi annettava kirjallisesti. Säännökset tältä osin vastaisivat voimassa olevaa väliaikaista siirtämistä koskevaa lakia. Näin ollen välttämätöntä ei olisi, että asiassa olisi järjestettävä suullinen käsittely. Se tulisi kuitenkin aina järjestää siirrettävän henkilön pyynnöstä. Asian käsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin vangitsemista koskevia pakkokeinolain säännöksiä. Siten käsittely voitaisiin tarvittaessa järjestää videoyhteyden välityksellä, kuten pakkokeinolain 3 luvun 6 §:n 4 momentissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin henkilön oikeudesta käyttää avustajaa ja puolustajan määräämisestä. Säännös vastaisi EU-luovuttamislain 20 §:ää. Puolustaja olisi siirrettävän henkilön pyynnöstä määrättävä ja puolustajalle olisi maksettava työstään kohtuullinen korvaus, joka jäisi valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä olisi muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä ROL:n 2 luvussa säädetään. Siten sovellettavaksi tulisivat muun muassa 2 luvun 1 §:n 3 momentin säännökset puolustajan määräämisestä viran puolesta, jos henkilö ei kykene puolustamaan itseään tai jos kyseessä on alle 18-vuotias.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös vapaudenmenetysajan vähentämisestä. Väliaikaista siirtämistä koskevan lain 8 §:n 4 momentin säännöstä vastaavasti aika, jonka Suomesta siirrettävä henkilö on siirtämisen johdosta vapautensa menettäneenä, luettaisiin hänen hyväkseen Suomessa suoritettavan rangaistuksen vähennyksenä siten kuin rikoslain 6 luvun 13 §:ssä säädetään.

10 §. *Vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtäminen toisesta jäsenvaltiosta Suomeen ja kauttakuljetus*

Pykälässä olisi säännös direktiivin 23 artiklassa tarkoitetun tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä viranomaisesta, joka antaa luvan Suomen kautta tapahtuvaan kauttakuljetukseen väliaikaisen siirtämisen tilanteissa. Päätöksen mainituissa tilanteissa tekisi 5 §:ssä tarkoitettu syyttäjä eli Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva syyttäjä tai erityisestä syystä muu syyttäjä. Vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisen siirtämisen osalta kyse olisi tilanteesta, jossa määräyksen antanut valtio esittää siellä vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä Suomeen. Esityksessä on katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että asiasta päättäisi täytäntöönpanoviranomaisena toimiva syyttäjä ja tästä otettaisiin nimenomainen säännös lakiin, koska tapaukseen ei olisi sovellettavissa kansallista vastaavaa säännöstä. Sama koskisi kauttakuljetuksesta päättävää viranomaista. Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, lupa kauttakuljetukseen olisi aina myönnettävä, jos tarvittavat asiakirjat esitetään. Siten ei ole pidetty välttämättömänä, että asia näissä tilanteissa tulisi käsitellä tuomioistuimessa. Tarvittavien asiakirjojen osalta riittävää olisi, että kauttakuljetuksesta päättävälle syyttäjälle toimitetaan tiedot Suomen kautta kuljetettavan henkilöllisyydestä sekä tutkintamääräyksestä. Tietojen tuli jäljempänä selostetun mukaisesti olla käännettyinä suomen, ruotsin tai englannin kielelle. Jos tiedoissa olisi puutteita, tulisi syyttäjän pyytää lisätietoja kauttakuljetusta pyytävältä viranomaiselta.

11 §. *Henkilön kuljettaminen ja todisteiden siirtäminen määräyksen antaneeseen valtioon*

Artiklassa olisi säännös, jonka mukaan vapautensa menettäneenä olevan henkilön kuljettamisesta vastaisi keskusrikospoliisi. Tämä tehtävä kuuluisi luontevasti keskusrikospoliisille, joka myös huolehtii luovuttamispäätöksen täytäntöönpanosta EU-luovuttamislain 44 §:n ja pohjoismaisen luovuttamislain 41 §:n mukaan. Keskusrikospoliisi vastaisi tarvittaessa myös tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena hankittujen todisteiden toimittamiseen liittyvistä käytännön järjestelyistä. Useimmiten yhteydenpito todisteiden toimittamisessa tapahtuisi suoraan täytäntöönpanoviranomaisen ja määräyksen antaneen viranomaisen välillä. Jos kuitenkin todisteiden siirtäminen vaatisi erityisjärjestelyjä, keskusrikospoliisi voisi niistä huolehtia.

12 §. *Kuuleminen videoneuvottelua käyttäen tai puhelimen välityksellä*

Pykälän 1 momentin mukaan videoyhteyden välityksellä tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla direktiivin 24 artiklan mukaisesti olisi mahdollista kuulla todistajia, asiantuntijoita ja asianomistajia. Jäljempänä selostetun mukaan 13 §:ssä olisi erillinen säännös rikoksesta epäillyn ja vastaajan kuulemisesta videon välityksellä. Henkilöiden mainitseminen olisi tarpeen selvyuden vuoksi, koska 24 artiklassa ei mainita asianomistajaa. Asianomistajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä on

kuitenkin katsottu mahdolliseksi myös voimassaolevia oikeusapuinstrumentteja sovellettaessa nimenomaisten määräysten puuttumisesta huolimatta. Myös oikeusapulain 11a §:ssä on nimenomainen säännös mahdollisuudesta kuulla asianomistajaa todistajan ja asiantuntijan lisäksi videoyhteyden välityksellä.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös todistajan kuulemisesta ilman, että hänen henkilöllisyytensä paljastuu (anonyymi todistelu). Momentissa säädettäisiin ensinnäkin tilanteesta, jossa todistajalle on myönnetty anonyymiteetti määräyksen antaneessa valtiossa. Tällaisen kuulemisen edellytyksenä olisi, että anonyymiteetti olisi voitu myöntää myös ROL:n 5 luvun 11 a §:n 1 momentin mukaan. Kyseeseen tulisivat siis aineelliset edellytykset anonyymiteetin myöntämiselle. On perusteltua, että kynnys anonyymien todistelun sallittavuudelle asetetaan laissa yhtä korkealle kuin kansallisissa tapauksissa, jotta käytännössä ei jouduttaisi rajanveto-ongelmiin sen suhteen, voidaanko pyyntöä todistajan kuulemisesta anonyymisti pitää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta ongelmattomana. Sitä vastoin muut anonyymia todistelua koskevat ROL:n 5 luvun säännökset eivät soveltuisi tilanteeseen, jossa anonyymiteetti on myönnetty määräyksen antaneessa valtiossa, vaan sääntely tältä osin määräytyisi anonyymiteetin myöntäneen valtion lainsäädännön mukaan.

Toiseksi momentissa olisi säännös sellaisia tilanteita varten, joissa tarve anonyymiteetin myöntämiselle ilmenisi vasta sen jälkeen, kun tutkintamääräys on Suomeen toimitettu ja todistajaa on tarkoitus kuulla. Tällöin käräjäoikeus voisi myöntää anonyymiteetin ROL:n 5 luvun 11 a §:n mukaisin edellytyksin ja määräyksen antanutta viranomaista kuultuaan. Kuulemisen tarkoituksena olisi erityisesti selvittää anonyymien todistelun sallittavuus määräyksen antaneen valtion lain mukaan. Näihin tilanteisiin sovellettaisiin myös ROL:n 5 luvun 11 b – e §:n säännöksiä. Sitä vastoin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:n menettelylliset edellytykset todistajan kuulemiselle anonyymisti pääkäsitelyssä eivät soveltuisi kuultaessa todistajaa anonyymisti, koska kyseinen säännös on tarkoitettu sovellettavaksi Suomessa pidettävään pääkäsitelyyn, jollaisesta ei olisi kysymys tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteessa. Edellä selostetun 7 §:n menettelysäännöksen mukaan itse kuulemismenettelyyn sitä vastoin voitaisiin soveltaa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 53 §:ää, jossa muun muassa säädetään, että henkilöä voidaan kuulla näkösuojan takaa, vastaajan läsnä olematta taikka todistajan ääni muunnettuna, jos se on anonyymien todistajan henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä. Kuulemiseen muutoin soveltaisivat direktiivin 24 artiklan säännökset, kuten 3 kohdan edellytys käytännön järjestelyistä sopimisesta määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen kesken sekä 5 kohdassa täytäntöönpanovaltiolle asetettu velvollisuus valvoa, että täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteita noudatetaan.

Pykälän 3 momentissa olisi selventävä säännös siitä, että direktiivin 25 artiklan mukaisessa puhelinkokouksessa voidaan todistajan ja asiantuntijan lisäksi kuulla rikoksen asianomistajaa. Perusteeksi viitataan edellä lausuttuun.

Video- ja puhelinkuulemiseen muutoin sovellettaisiin direktiivin 24 artiklan mukaisia menettelysäännöksiä, joihin myös 25 artiklassa viitataan. Vastaavanlaiset menettelysäännökset sisältyvät myös oikeusapulain 11a §:ään.

13 §. Rikoksesta epäillyn tai vastaajan kuuleminen videoneuvottelua käyttäen

Pykälässä säädettäisiin rikoksesta epäillyn tai vastaajan kuulemisesta videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen. Myös näihin tilanteisiin sovellettaisiin suoraan 24 artiklaa ja sen rinnalla 13 §:n täydentäviä säännöksiä. Kun kyse on esitutkintavaiheessa tapahtuvasta kuulemisesta, pykälässä käytettäisiin termiä 'epäilty', vaikka jäsenvaltion järjestelmästä riippuen esitutkintavaiheessa kuuluttava epäilty voi olla myös syytetyn asemassa. Suomen oikeusjärjestelmässä kyse on kuitenkin tällöin epäilystä. Käyttämällä termiä 'epäilty' ei myöskään syntyisi sekaannusta tuomioistuinvaiheessa tapahtuvaan syytetyn kuulemiseen vastaajana, josta pykälässä olisi omat säännöksensä.

Rikosasian vastaajan kuuleminen tarkoittaisi tilannetta, jossa rikosasia on vireillä tuomioistuimessa määräyksen antaneessa valtiossa ja syytettyä kuullaan vastaajana. Kuuleminen olisi 2 momentin mukaan mahdollista, jos vastaaja on tällaiseen menettelyyn suostunut. Edellytyksenä olisi lisäksi, ettei kuuleminen asian laatu ja muut olosuhteet huomioon ottaen vaaranna vastaajan oikeusturvaa. Asian laadulla tarkoitettaisiin lähinnä rikoksen vakavuutta. Tutkintamääräyksellä ei tulisi kiertää pidätysmääräystä koskevia menettelyjä, vaan mahdollisuus käyttää videoyhteyttä koskisi lievempiä rikoksia kuin mihin pidätysmääräystä on tarkoitettu käytettäväksi. Videoyhteyden käytön sallimista harkittaessa tulisi ennen muuta kiinnittää huomiota oikeusturvanäkökohtiin. Videokuulemisella voitaisiin vähentää kuluja ja ajanhukkaa, joita vastaajalle aiheutuisi matkustamisesta määräyksen antaneeseen valtioon tai siitä, että asiassa jouduttaisiin turvautumaan pidätysmääräysmenettelyyn. Selvää on, että videoyhteyden tulee olla teknisesti korkeatasoinen, jotta vastaaja voi tosiasiallisesti osallistua oikeudenkäyntiin siten, että näköyhteys vastaajan ja muiden oikeudenkäyntiin osallistuvien välillä toimii. Lisäksi kuuleminen tulisi suorittaa tavalla, joka ei loukkaa Suomen lainsäädännön peruseriaatteita, kuten direktiivin 24 artiklassakin edellytetään. Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on tämän todennut lausunnossaan PeVL 9/2003 liittyen toisessa jäsenvaltiossa olevan todistajan tai asiantuntijan kuulemiseen videoyhteyden välityksellä. Momentissa edellytettäisiin, että vastaajan kuulemisesta päättäisi aina käräjäoikeus. Kyseeseen tulisi 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vastaajan ja epäillyn oikeudesta käyttää avustajaa sekä puolustajan määräämisestä. Säännös vastaisi edellä 9 §:ään ehdotettua säännöstä. Siten henkilölle olisi määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Puolustajan määräämisellä olisi keskeinen merkitys vastaajan oikeusturvan toteutumisen kannalta. Puolustajalle maksettaisiin kohtuullinen korvaus valtion varoista, joka jäisi valtion vahingoksi. Lisäksi puolustajan määräämisestä viran puolesta ja puolustajasta muutoin olisi voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään.

Pykälän 4 momentissa edellytettäisiin, että vastaajalle tai epäilylle olisi ennen suostumuksen pyytämistä selvitettävä sen merkitys. Tällöin tulisi ennen muuta selvittää vaihtoehto videoyhteyden välityksellä tapahtuvalle kuulemiselle. Tapauksesta riippuen vaihtoehtona voisi olla se, että määräyksen antanut valtio antaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen tutkintamääräyksen perusteena olevasta rikosasiasta, jos edellytykset sen antamiseen täyttyvät. Muussa tapauksessa määräyksen antanut valtio voisi kutsua henkilön vastaajaksi oikeudenkäyntiin määräyksen antaneeseen valtioon taikka esittää syyttämispyyntön suomalaiselle syyttäjälle, jos edellytykset rikosasian käsittelemiseen Suomessa täyttyvät. Vastaajalle tai epäilylle olisi ilmoitettava myös hänen oikeudestaan käyttää avustajaa sekä puolustajan määräämisestä.

Momentissa myös edellyttäisiin, että suostumuksen antaminen olisi otettava tallenteeseen. Tallenteella tarkoitettaisiin esitutkintalain 9 luvun 3 §:n mukaista ääni- ja kuvatalletusta sekä kärjäoikeudessa tapahtuvissa kuulemistilanteissa oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n mukaista äänitalletusta. Ehdotetut säännökset vastaavat oikeusapulain 11a §:ään kirjattuja säännöksiä vastaajan tai epäillyn oikeuksista videokuulemistilanteessa.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin vastaajan kutsumisesta videoneuvotteluun. Tällöin noudatettaisiin mitä haasteen tiedoksiannosta rikosasioissa on säädetty. Lisäksi vastaajaa tulisi etukäteen kehottaa ilmoittamaan kirjallisesti tuomioistuimelle, suostuuko hän videoneuvotteluun. Kutsussa olisi myös oltava selostus vastaajan oikeuksista. Sen selvittäminen etukäteen, miten vastaaja videokuulemiseen suhtautuu, olisi perusteltua, jotta kärjäoikeus ei turhaan ryhtyisi järjestämään videokuulemistä. Vastaajalta tulisi kuitenkin myös tuomioistuinkäsittelyssä vielä varmistaa se, että hän suostuu kuulemiseen videoyhteyden välityksellä. Kutsun noudattaminen olisi vapaaehtoista. Tämä seuraisi edellä selostetun 8 §:n 2 momentin koskemattomuussäännöksestä.

Kun kyse on epäillyn tai edellä 13 §:ssä tarkoitettujen henkilöiden kutsumisesta kuuluvaksi videoneuvotteluun, täytäntöönpanolakiin ei olisi välttämätöntä ottaa erityisiä menettelysäännöksiä. Artiklassa 24 edellytetyn mukaisesti kutsuminen ja velvollisuus sen noudattamiseen määräytyisi kansallisen lain mukaan. Myös näihin tilanteisiin soveltuisi edellä mainittu 8 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan henkilöä ei saisi tutkintamääräyksen perusteena olevan teon johdosta pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon. Kuten nykyisinkin oikeusapuyhteistyössä, estettä ei kuitenkaan olisi henkilön noutamiselle kuulusteluun.

14 §. *Peitetoiminta ja valeostot*

Pykälän 1 momentin tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi voitaisiin suorittaa peitetoimintaa ja valeostoja rikoksen selvittämiseksi pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Peitetoimintaan suostuminen Suomen alueella olisi siten aina viranomaisen harkinnassa, vaikka peitetoiminta kansallisesti vastaavassa tilanteessa olisi sallittua. Direktiivin 29 artiklan 2 kohdassa peitetutkintaa koskevien tutkintamääräysten tunnustaminen ja täytäntöönpano on jätetty ratkaistavaksi tapauskohtaisesti kunkin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja menettelyjen mukaisesti. Myös voimassaolevassa lainsäädännössä peitetutkintaa koskeva oikeusapuyhteistyö on harkinnanvaraista. Kyseessä on poikkeuksellinen ja arkaluontoinen tutkintatoimenpide, jonka sallittavuudessa on perusteltua jättää täytäntöönpanoviranomaisille enemmän harkintavaltaa kuin muiden toimenpiteiden kohdalla. Lisäksi rajaus rikoksen selvittämiseksi tapahtuvaan peitetoimintaan sulkisi pois tiedusteluvaiheessa tapahtuvan peitetoiminnan. Vastaava rajaus sisältyy vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ään. Peitetoimintaan soveltuisi myös edellä selostettu 8 §:n säännös pakkokeinoista, jonka mukaan edellytyksenä salaisten pakkokeinojen käyttämiselle on, että toimenpide kansallisesti olisi sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva rikos olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa. Selvää on, että harkintavalta suostua peitetoimintaan ei mahdollistaisi sallimaan peitetoimintaa Suomen alueella laajemmin kuin mikä pakkokeinolain mukaan on sallittua.

Momentissa olisi myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ää vastaava säännös siitä, että suostuttaessa peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon Suomessa määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle voitaisiin antaa oikeus Suomen alueella suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja valeostoja pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Käytännössä peitetutkintaa koskeva tutkintamääräys voisi usein liittyä määräyksen antaneessa valtiossa jo aloitettuun operaatioon, jota olisi tarpeen jatkaa toisen jäsenvaltion alueella. Tällöin operaation onnistumisen voisi vaarantaa se, että peitetoimintaa voisi suorittaa ainoastaan suomalainen virkamies. Myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa pidettiin tärkeänä, että sopimus mahdollistaa tarvittaessa myös sellaisen järjestelyn, jossa toisen jäsenvaltion virkamies suorittaa peitetoimintaa Suomen alueella. Jotta oikeusapuyhteistyö tältä osin olisi mahdollista samassa laajuudessa kuin nykyisin, tämä ehdotetaan sallittavaksi myös direktiivin täytäntöönpanolaissa.

Vastaava oikeus voitaisiin antaa tilanteessa, jossa peitetoiminta perustuu Suomen toimivaltaisen viranomaisen antamaan tutkintamääräykseen. Kuten aikaisemmin on selostettu, artikla 29 edellyttää, että peitetutkinnan kestosta, sen edellytyksistä ja muista yksityiskohdista sovitaan määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion kesken. Peitetutkintaan sovelletaan sen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jonka alueella peitetutkinta suoritetaan.

Pykälän 2 momentissa olisi niin ikään vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 3 §:ää vastaava säännös siitä, että peitetutkintaa Suomen alueella suorittavalle toisen jäsenvaltion virkamiehelle voitaisiin antaa oikeus kantaa asetta, jos se on välttämätöntä suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Asetta olisi oikeus käyttää vain hätävarjelutilanteessa ja päätöksen aseenkanto-oikeudesta tekisi päälylystään kuuluva poliisimies.

15 §. Ehtojen asettaminen telepakkokeinoja koskeviin päätöksiin

Pykälässä olisi säännös ehtojen asettamisesta telepakkokeinoja koskeviin päätöksiin. Pykälässä käytettäisiin termiä 'telepakkokeinot', koska se sisältäisi säännöksiä ehtojen asettamisesta myös muita telepakkokeinoja kuin telekuuntelua koskeviin päätöksiin. Säännös täsmentäisi direktiivin 30 ja 31 artiklaa. Antaessaan luvan Suomessa tapahtuvalle telekuuntelulle tai telekuuntelulle, jonka kohteena olevaa liittymää käytetään Suomen alueella, tuomioistuimen tulisi asettaa ehto, jonka mukaan määräyksen antaneen tai ilmoituksen tehneen valtion tulee noudattaa pakkokeinolain 10 luvun 52 ja 55 §:n säännöksiä sekä 56 §:n säännöksiä ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 5 §:ää vastaavasti pykälässä lisäksi todettaisiin, että tuomioistuimen tulee asettaa muut toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot. Säännös ei velvoittaisi tuomioistuinta asettamaan muita kuin pykälässä nimenomaisesti mainitut ehdot, mutta aikaisemmin todetun mukaisesti säännös oikeusturvan edellyttämien ehtojen asettamisesta olisi tarpeen, jotta ei syntyisi tilannetta, jossa tuomioistuimella ei olisi mahdollisuutta muiden ehtojen asettamiseen, jos henkilön oikeusturvan olisi katsottava niitä edellyttävän.

Vastaavat ehdot tulisi asettaa telekuuntelun lisäksi myös muihin mainituissa säännöksissä telepakkokeinoihin, joita suoritetaan Suomen alueella. Siten pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä tarkoitettut kuuntelu- ja katselukiellot tulisivat telekuuntelun lisäksi

sovellettaviksi tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun. Ylimääräistä tietoa koskevat ehdot tulisi asettaa pakkokeinolain 10 luvun 55 §:ssä mainittuja toimenpiteitä koskeviin päätöksiin eli kun kyse on telekuuntelusta, televalvonnasta, tukiasematietojen hankkimisesta tai teknisestä tarkkailusta.

16 §. Telekuuntelua koskevat ilmoitukset

Pykälässä olisi vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 6 §:ää vastaava säännös siitä, että direktiivin 31 artiklassa tarkoitetut ilmoitukset vastaanottaa ja esittää keskusrikospoliisi. Kun kyse on Suomelle tehdystä ilmoituksesta, keskusrikospoliisin tulisi viipymättä toimittaa asia tuomioistuimelle ratkaistavaksi.

17 §. Muutoksenhaku

Pykälässä olisi säännös muutoksenhausta Suomessa täytäntöönpantavaan tutkintamääräykseen, Muutoksenhausta täytäntöönpantavaan tutkintatoimenpiteeseen olisi voimassa mitä muutoksenhausta kyseiseen toimenpiteeseen Suomen laissa säädetään. Termi 'muutoksenhaku' olisi tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti siten, että se käsittäisi sekä oikeuden valittaa pyydettyä toimenpidettä koskevasta päätöksestä että oikeuden saattaa itse toimenpide tuomioistuimen ratkaistavaksi, kuten esimerkiksi takavarikon tai kotietsinnän osalta pakkokeinolaissa säädetään. Direktiivin 14 artiklan 1 kohdassa edellytetyn mukaisesti sovellettaviksi tulisivat ne oikeussuojakeinot, jotka vastaavassa kansallisessa tilanteessa olisivat käytettävissä. Pykälän 1 momentissa olisi myös säännös mahdollisuudesta hakea muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen. Muutosta saisi hakea samalla kuin haetaan muutosta suoritettavaan toimenpiteeseen. Siten muutoksenhakumahdollisuutta ei olisi vielä siinä vaiheessa, kun päätetään tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Tämä olisi käytännöllinen ratkaisu ja nopeuttaisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa täyttäen samalla direktiivin vaatimukset. Myöskään oikeussuojan ei ole katsottava edellyttävän kahta erillistä muutoksenhakuvaihetta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oikeudesta hakea muutosta 9 §:ssä tarkoitettuun vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä koskevaan käräjäoikeuden päätökseen. Muutoksenhakumenettelynä olisi normaali valitusoikeus hovioikeuteen. Asian luonteen vuoksi valitus olisi käsiteltävä kiireellisenä. Kyse olisi asiasta, jota oikeudenkäymiskaaren 25a luvun säännöksissä ei ole rajattu jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle, jolloin asian käsittelyyn hovioikeudessa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös tilanteesta, jossa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisestä ensi asteessa päättää käräjäoikeus. Tällöin sen päätökseen ei saisi hakea muutosta. Välttämättömänä ei ole pidetty muutoksenhakumahdollisuutta silloin, kun kieltäytyminen jo ensi asteessa perustuu tuomioistuimen päätökseen. Laissa kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla (426/2015) on yleisemminkin päädytty ratkaisuun, jonka mukaan kielteiseen oikeusapupäätökseen ei saa hakea muutosta (lain 11 §:n 2 momentti). Ratkaisua on perusteltu sillä, että kyse on valtioiden välisestä yhteistoiminnasta, eikä luonnollisen tai oikeushenkilön oikeutta koskevasta asiasta. Lisäksi on katsottu, että päätös oikeusavun epäämisestä ei saa oikeusvoimaa, jolloin estettä ei ole sille, että oikeusapupyynnön esitetään uudelleen samassa asiassa. Vastaavat näkökohdat ovat perusteltuja myös direktii-

vissä tarkoitetuissa oikeusaputilanteissa. Ottaen kuitenkin huomioon, että tutkintamääräyksen antaminen tai vahvistaminen määräyksen antaneessa valtiossa perustuu aina oikeusviranomaisen päätökseen, on esityksessä katsottu asianmukaiseksi, että kieltäytymistilanteisiin on mahdollista aina saada tuomioistuimen ratkaisu.

Pykälän 4 momentin mukaan muutoksenhaku ei estäisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa, ellei muutoksenhakutuomioistuin toisin määrää. Vastaavanlainen säännös sisältyy myös useimpiin muihin oikeudellista yhteistyötä koskevien instrumenttien täytäntöönpanolakeihin.

18 §. Kieli ja käännökset

Pykälän mukaan Suomeen toimitettava tutkintamääräys olisi tehtävä suomen, ruotsin tai englannin kielellä taikka siihen olisi liitettävä käännös jollekin näistä kielistä. Täytäntöönpanoviranomainen voisi hyväksyä myös muulla kielellä tehdyn tutkintamääräyksen, jos hyväksymiselle ei muutoin olisi estettä. Säännös vastaa muiden oikeusapua ja vastavuoroista tunnustamista koskevien instrumenttien täytäntöönpanolakien vastaavia säännöksiä.

3 luku. Tutkintamääräyksen antaminen Suomessa

19 §. Määräyksen antamiseen toimivaltaiset viranomaiset

Pykälässä säädettäisiin siitä, mitkä viranomaiset Suomessa olisivat direktiivin 2 artiklan c kohdan ii) alakohdassa tarkoitettuja määräyksen antavia viranomaisia. Pykälän 1 momentin mukaan tutkintamääräyksen antamiseen toimivaltaisia viranomaisia olisivat pidättämiseen oikeutetut virkamiehet poliisissa, rajavartiolaitoksessa ja Tullissa, joilla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet esitutkinnassa. Käytännössä tutkintamääräyksen antaisi yleensä virkamies, joka toimii tutkinnanjohtajana tutkintamääräyksen perusteena olevassa rikosasiassa. Säännös kuitenkin sallisi joustavuutta siten, että tarvittaessa myös muu tutkinnanjohtajan toimivaltuudet omaava virkamies voisi tutkintamääräyksen antaa. Tällainen tilanne voisi olla kyseessä kiiretilanteessa tai muutoinkin, jos rikosasian varsinainen tutkinnanjohtaja on esimerkiksi virkamatkan tai loman vuoksi on poissa työpaikaltaan. Se, ettei säännöstä rajattaisi käsillä olevan rikosasian tutkinnanjohtajaan, mahdollistaisi tutkintamääräyksen antamisen myös, jos kyse on rikesakmenettelyssä käsiteltävästä asiasta.

Direktiivissä edellytetyn mukaisesti momentissa tarkoitetuissa tilanteissa edellytettäisiin, että tutkintamääräyksen vahvistaa syyttäjä. Perusteluja vahvistamismenettelylle on selostettu tarkemmin edellä artiklaa 2 koskevissa perusteluissa. Pääsääntöisesti syyttäjienkin kohdalla kyseeseen tulisi tutkintamääräyksen perusteena olevaan rikosasiaan nimetty syyttäjä. Tutkintamääräyksen antaminen ja vahvistaminen tulisi järjestää mahdollisimman yksinkertaisella ja käytännön tilanteeseen parhaiten soveltuvalla tavalla. Osana esitutkintayhteistyötä tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulisi neuvotella ja sopia tutkinnassa tarvittavien todisteiden tarpeellisuudesta sekä niiden hankkimisesta. Jos mahdollista, syyttäjä voisi näiden neuvottelujen aikana samalla vahvistaa tutkintamääräyksen, minkä jälkeen sille hankittaisiin tuomioistuimen lupa, mikäli kyse olisi tuomioistuimen lupaa edellyttävästä toimenpiteestä.

Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, tarvittava oikeusaputoimenpide saattaisi olla luonteeltaan niin kiireellinen, ettei rikosasiaan nimettyä syyttäjää olisi

mahdollista tavoittaa. Säännös sallisikin joustavuutta niin, että myös muu kuin kyseiseen rikosasiaan nimetty syyttäjä voisi tarvittaessa tutkintamääräyksen vahvistaa. Kuten tutkinnanjohtajan kohdalla, tähän voisi kiiretilanteiden lisäksi olla tarvetta, jos jutun syyttäjä muusta syystä olisi estynyt vahvistamasta tutkintamääräyksen. Tarvittaessa päivystysjärjestelyin tulisi huolehtia siitä, että syyttäjän vahvistus tutkintamääräykseen olisi aina saatavissa. Esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten tulisi käytännössä sopia toimintatavoista, joilla parhaiten varmistetaan menettelyn sujuminen joutuisasti ja tehokkaasti. Tärkeää olisi varmistua siitä, että vahvistamismenettely ei hidasta oikeusapuyhteistyötä nykyisestä.

Pykälän 2 momentin mukaan tutkintamääräyksen antamiseen toimivaltaisia viranomaisia olisivat myös syyttäjät, käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus. Syyttäjä voisi antaa tutkintamääräyksen lähinnä silloin, kun tutkittavana on esitutkintalain (805/2011) 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettu rikos, jolloin syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana. Tällöin kyse on esitutkinnasta, jossa epäiltynä on poliisimies. Syyttäjä voisi antaa tutkintamääräyksen myös esitutkintalain 5 luvussa tarkoitettujen toimivaltuuksiensa puitteissa, jos syyttäjä poikkeuksellisesti olisi sitä mieltä, että tutkintamääräys tulee antaa, vaikka tutkinnanjohtaja ei sitä olisi pitänyt tarpeellisena. Vielä säännös mahdollistaisi tutkintamääräyksen antamisen rangaistusmääräysmenettelyssä.

Momentissa tarkoitetut tuomioistuimet voisivat antaa tutkintamääräyksen lähinnä silloin, kun rikosasia on vireillä asianomaisessa tuomioistuimessa. Nämä tilanteet kuitenkin oletettavasti olisivat harvinaisia, koska direktiivissä tarkoitettuja tutkintatoimenpiteitä useimmiten pyydetäisiin rikoksen esitutkintavaiheessa. Tuomioistuimessa käsiteltävässä rikosasiassa mahdollista olisi myös se, että tuomioistuin pyytää syyttäjää tai tutkinnanjohtajaa antamaan tutkintamääräyksen.

20 §. Tutkintamääräyksen antaminen

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin direktiivin soveltamisalaan kuuluvista menettelyistä Suomessa. Artiklakohtaisissa perusteluissa selostetun mukaisesti direktiivi soveltuisi rikosoikeudelliseen menettelyyn. Tutkintamääräys voitaisiin antaa vireillä olevassa rikosasiassa, jonka käsittely kuuluu 18 §:ssä tarkoitettun viranomaisen toimivaltaan. Rikoksen esitutkinta-, syyteharkinta- ja oikeudenkäyntimenettelyn lisäksi tutkintamääräys voitaisiin antaa rikesakko- ja rangaistusmääräysmenettelyssä sekä sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/10) mukaisessa menettelyssä mainitun lain tultua voimaan.

Pykälän 2 momentissa olisi voimassaolevaan oikeusapulakiin sisältyvää säännöstä vastaava säännös siitä, että jos tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin määräyksen antavan tai sen vahvistavan viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava määräyksen perusteeksi. Säännös useimmiten tarkoittaisi tilannetta, jossa pyydetty toimenpide Suomessa edellyttäisi tuomioistuimen lupaa. Tällöin lupa tulisi hankkia myös tilanteessa, jossa toimenpidettä pyydetään suoritettavaksi toisessa jäsenvaltiossa. Esimerkkinä tilanteesta, jossa pyydetty toimenpide edellyttäisi muun kuin tuomioistuimen päätöstä, on vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 213/2013) mainittu tilanne, jossa pyynnön perusteeksi olisi pakkokeinolain 10 luvun 35 §:n mukaisesti hankittava keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikön päätös.

Pykälän 3 momentin mukaan tutkintamääräyksen antamisesta Suomessa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaiseksi siirtämiseksi täytäntöönpanovaltion

päätäisi täytäntöönpanolain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus. Menettelyyn muutoin sovellettaisiin, mitä asian käsittelemisestä käräjäoikeudessa sekä väliaikaisesta siirtämisestä direktiivissä ja täytäntöönpanolaissa säädetään. Kyseisiä direktiivin ja täytäntöönpanolain säännöksiä on selostettu edellä.

21 §. Kieli ja käännökset

Pykälän 1 momentissa olisi muihin rikosoikeudellisen yhteistyön instrumenttien täytäntöönpanosäädöksiin sisältyviä säännöksiä vastaava säännös kielistä ja käännöksistä. Tutkintamääräys olisi käännettävä täytäntöönpanovaltion viralliselle kielelle tai jollekin niistä. Jos kyseinen jäsenvaltio on ilmoittanut hyväksyvänsä käännöksen myös muulle kielelle, tutkintamääräys voitaisiin kääntää myös mainitulle muulle jäsenvaltion hyväksymälle kielelle.

Pykälän 2 momentin mukaan tutkintamääräyksen kääntämisestä huolehtisi määräyksen antava viranomaisena. Tästä pääsäännöstä poiketen mahdollista olisi sopia, että kääntämisestä huolehtisi joku muu, kuten esimerkiksi tutkintamääräyksen vahvistava syyttäjä. Myös täytäntöönpanovaltion viranomaisen kanssa olisi mahdollista yksittäistapauksissa sopia muunlaisista järjestelyistä tutkintamääräyksen kääntämisen suhteen. Kuten Suomeen saapuvien tutkintamääräysten osalta, oikeusministeriön roolia käännösten laatimisessa ei enää ole pidetty tarpeellisena myöskään Suomesta tutkintamääräyksiä lähetettäessä.

4 luku. Erinäiset säännökset

22 §. Asetuksenantovaltuus

Pykälässä olisi mahdollisuus valtioneuvoston asetuksella antaa tarvittaessa tarkempia säännöksiä direktiivin ja täytäntöönpanolain täytäntöönpanosta. Perustuslakivaliokunnan antamien lausuntojen mukaisesti (esimerkiksi PeVL 40/2002 vp). lain täytäntöönpanoa koskevaa asetuksenantovaltuutta on tulkittava ja sovellettava suppeasti. Valtuus ei merkitse, että asetuksella voitaisiin antaa yleisesti säännöksiä kaikista ehdotetulla lailla säännellyistä asioista, vaan sen nojalla voitaisiin antaa vain lain asianmukaisen täytäntöönpanon kannalta välttämättömiä säännöksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi välttämättömät viranomaistoimintaa ohjaavat säännökset. Esitystä annettaessa ei ole vielä arvioitavissa, minkälaisia säännöksiä mahdollisesti tarvitaan.

23 §. Voimaantulo

Tarkoituksena on, että laki tulee voimaan 22 päivänä toukokuuta 2017, johon mennessä jäsenvaltioiden on pantava direktiivi kansallisesti täytäntöön. Ennen lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyyntöihin sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös sellaisten tilanteiden varalle, joissa toinen jäsenvaltio ei ole pannut direktiiviä täytäntöön yllä mainitussa määräajassa. Tällöin sovellettaisiin ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön. Vastaavansisältöinen siirtymäsäännös sisältyy esimerkiksi todisteiden luovuttamista koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain kumoamisesta. Aikaisemmin selostetun mukaan puitepäätös on kumottu asetuksella (EU) 2016/95. Ottaen huomioon, että puitepäätöksen kumonnut asetus on tullut voimaan jo 22 päivänä helmikuuta 2016, puitepäätöksen täytäntöönpanolaki ei tulisi sovellettavaksi myöskään 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja voimaantulo- ja siirtymäsäännöksiä sovellettaessa.

7.2 Laki eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain kumoamisesta

1 §. Pykälä sisältäisi säännöksen todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain kumoamisesta. Aikaisemmin selostetun mukaan puitepäätös on kumottu helmikuun 22 päivänä voimaan tulleella asetuksella. Siten puitepäätöksen täytäntöönpanolaki ei tulisi sovellettavaksi myöskään yllä mainitun direktiivin siirtymäsäännöksissä tarkoitetuissa tilanteissa.

2 §. Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen. Laki voisi tulla voimaan samanaikaisesti muiden esitykseen sisältyvien lakien kanssa. Voimaantuloajankohdalla ei kuitenkaan olisi merkitystä sikäli, että todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakia ei käytännössä enää sovelleta sen vuoksi, että puitepäätös on kumottu.

7.3 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

1 luku. Yleisiä säännöksiä

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti oikeusapulain suhteesta direktiiviin. Siinä todettaisiin, että suhteessa muihin EU:n jäsenvaltioihin oikeusapulakia sovelletaan ainoastaan sellaiseen oikeusapuun, josta ei säädetä direktiivin täytäntöönpanolaissa. Viittaus direktiivin täytäntöönpanolakiin tarkoittaisi myös suoraan lakina sovellettavaksi tulevia direktiivin säännöksiä. Säännös mahdollistaisi oikeusapulain soveltamisen sellaisissa lain 1 §:n 2 momentissa luetelluissa tilanteissa, joissa oikeusavun tarkoituksena on muu kuin todisteiden hankkiminen rikosasiassa. Myös siinä tapauksessa, että todisteiden hankkimiseen liittyen käsillä olisi poikkeuksellisesti tilanne, jossa oikeusapulaki mahdollistaisi oikeusavun antamisen tai pyytämisen laajemmin kuin direktiivi, säännös mahdollistaisi turvautumisen oikeusapulakiin viimekätisenä säännöstonä.

Momentissa olisi myös selventävä säännös siitä, että suhteessa Irlantiin ja Tanskaan oikeusapulakia sovellettaisiin ilman direktiivistä johtuvia rajoituksia. Kuten aikaisemmin on todettu, Irlanti ja Tanska eivät osallistu direktiivissä säänneltyyn yhteistyöhön.

7.4 Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta

1 luku. Yleiset säännökset

2 §. Määritelmä. Aikaisemmin selostetun mukaisesti direktiivi korvaa jäädyttämispäätöksen siltä osin kuin kyse on todisteita koskevien jäädyttämispäätösten vastaavuorisesta tunnustamisesta. Tämän vuoksi määritelmäsäännöksen 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan sellaista pykälässä tarkoitettua oikeusviranomaisen päätöstä, joka kohdistuu menetettäväksi mahdollisesti tuomittavaan tai tuomittuun omaisuuteen. Irlannin ja Tanskan osalta jäädyttämispäätöksellä kuitenkin tarkoitettaisiin myös todisteeksi käytettävään omaisuuteen kohdistuvaa jäädyttämispäätöstä, mikä todettaisiin myös 1 momentissa. Lisäksi selvyuden vuoksi 2 momenttiin tehtäisiin lisäys, jonka mukaan Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio, momentissa lueteltujen vakuustakavarikon, väliaikaisen vakuustakavarikon ja takavarikon tulisi kohdistua 1 momentissa tarkoitettuun omaisuuteen. Siten lukuun ottamatta Irlantiin tai Tanskaan lähetettäviä jäädyttämispäätöksiä, 2 momentissa tarkoitettujen päätösten tulee kohdistua omaisuuteen, joka voidaan tuomita tai on tuomittu menetetyksi.

2 luku. Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpano Suomessa

5 §. Toimivaltaiset syyttäjät. Yleisperusteluissa esitetyistä syistä pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta vastaavia toimivaltaisia syyttäjiä olisivat Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät ja erityisesti syystä muut syyttäjät. Nykyisin toimivalta on pääsääntöisesti Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksien tuomiopiireissä toimivilla kihlakunnansyyttäjillä. Muutoksella syyttäjien toimivalta jäädyttämisasi-oissa vastaisi direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotettua toimivaltasäännöstä ja myös EU-luovuttamislain sekä pohjoismaisen luovuttamislain nykyisiä toimivaltasäännöksiä.

3 luku. Muutoksenhaku

16 §. Valittaminen jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta. Edellä selostetun 5 §:ään ehdotetun muutoksen johdosta myös tuomioistuinten toimivaltasäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että toimivaltainen käräjäoikeus pykälän 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa olisi Helsingin käräjäoikeus. Kuten yleisperusteluissa on todettu, keskeisenä perusteena päätöksenteon keskittämiseksi Helsingin käräjäoikeuteen luovuttamisasioissa on ollut se, että on haluttu turvata luovuttamisasioiden käsittelyssä tarvittava erityisasiantuntemus. Helsingin käräjäoikeudella on kokemusta paitsi luovuttamisasioista, myös muista EU:n jäsenvaltioiden välistä oikeudellista yhteistyötä koskevien instrumenttien soveltamisesta. On siten perusteltua, että sille keskitetään myös muutoksenhakutoimivalta jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoa koskeviin syyttäjien päätöksiin. Toimivalta kattaisi myös valittamisen

16 §:n 2 momentissa tarkoitetuista ulosottomiehen täytäntöönpanotoimista. Välttämättömänä ei ole pidetty sitä, että muilla tuomioistuimilla kuin Helsingin käräjäoikeudella olisi toimivaltaa niissä tilanteissa, joissa jäädyttämisestä ensi asteessa päättää muu kuin Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä.

7.5 Laki pakkokeinolain muuttamisesta

7 luku **Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen**

21 §. *Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta.* Pykälän 5 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että kun kyse on jäädyttämispäätöksen tai tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta, 1–4 momentin sijasta noudatettaisiin, mitä EU-jäädyttämislaissa ja direktiivin täytäntöönpanoa koskevassa laissa säädetään. Voimassa olevassa säännöksessä on 21 §:n 1, 2 ja 4 momentin poissulkeva säännös EU-jäädyttämislaissa tarkoitetuissa täytäntöönpanotilanteissa. Säännöksessä ei kuitenkaan ole suljettu pois 3 momentin soveltamista, joka koskee sitä, että tuomioistuin voi asettaa vieraan valtion pyynnöstä takavarikoidulle esineelle palauttamisehdon, kun esinettä ei enää tarvita todisteena asiassa.

Kuten edellä on todettu, välttämätöntä ei ole pidetty sitä, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteissa tulisi kansallisesta menettelystä poiketen edellyttää, että takavarikkopäätös tulisi saattaa käräjäoikeuden vahvistettavaksi. Välttämätöntä ei olisi myöskään se, että kun kyse on takavarikoidun esineen palauttamisesta, sitä koskeva ehto tulisi aina edellyttää asetettavaksi tuomioistuimessa. Tarvetta tähän ei olisi myöskään EU-jäädyttämislaissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Pykälän 6 momentti ehdotetaan poistettavaksi, koska momentissa säädetään todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaissa säännellyistä tilanteista. Mainittu laki ehdotetaan kumottavaksi, koska todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäätös on aikaisemmin selostetun mukaan asetuksella (EU) 2016/95 kumottu.

7.6 Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

2 §. *Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti, jonka mukaan vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välillä säädetään erikseen. Kuten edellä on todettu, säännökset väliaikaisesta siirtämisestä sisältyvät direktiivin 22 ja 23 artiklaan sekä direktiivin täytäntöönpanolain 9–11 §:ään. Suhteessa Irlantiin ja Tanskaan väliaikaiseen siirtämiseen kuitenkin edelleen sovellettaisiin väliaikaista siirtämistä koskevaa lakia.

8 Direktiivin nojalla tehtävät ilmoitukset

Suomi tulisi direktiivin 33 artiklassa edellytetyn mukaisesti antamaan ilmoituksen 2 artiklan c ja d alakohdassa tarkoitetuista tutkintamääräyksen antamiseen ja sen täytäntöönpanoon toimivaltaisista viranomaisista. Suomi antaisi ilmoituksen myös tutkintamääräyksen vahvistavasta viranomaisesta Suomen järjestelmässä. Ilmoitus olisi tehtävä myös 5 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuista kielistä, jotka Suomi täytäntöönpanovaltiona hyväksyy. Lisäksi oikeusministeriö ilmoitettaisiin toimivaltaisia viranomaisia yhteydenpidossa avustavaksi viranomaiseksi 7 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Vielä ilmoitus olisi tehtävä tiedoista, joita Suomi edellyttää kauttakuljetustilanteissa 22 artiklan 4 kohdan nojalla. Suomen tulisi ilmoittaa myös keskusrikospoliisi direktiivin 31 artiklassa tarkoitettuja ilmoituksia lähettäväksi ja vastaanottavaksi viranomaiseksi.

Siinä tapauksessa, että Suomi aikoo soveltaa 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja kahden- tai monenvälisiä sopimuksia tai järjestelyjä, niistä tulisi ilmoittaa komissiolle direktiivin 34 artiklan 4 kohdassa edellytetyn mukaisesti. Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välillä on tehty kahdenvälisiä rikostorjuntasopimuksia sekä tulliviranomaisten välistä yhteistyötä koskevia sopimuksia. Tässä vaiheessa ei vielä voida varmuudella sanoa, tuleeko Suomi tekemään ilmoituksen muiden sopimusten soveltamisesta siltä osin kuin ne koskevat myös direktiivissä säänneltyä yhteistyötä. Tarkoituksena on ennen direktiivin täytäntöönpanolle varatun päättymistä selvittää yhdessä muiden kahdenvälisten sopimusten osapuolina olevien jäsenvaltioiden kanssa, tehdäänkö ilmoitus sopimusten soveltamisen jatkamisesta.

9 Voimaantulo

Tarkoituksena on, että ehdotetut lait tulevat voimaan direktiivin täytäntöönpanolle varatun ajan päättyessä 22 päivänä toukokuuta 2017. Direktiivin ja sen täytäntöönpanolainsäädännön soveltaminen voi kuitenkin alkaa vasta kun asianomainen toinen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Direktiivi ehdotetaan pantavaksi täytäntöön valtiosopimusten voimaansaattamisessa käytetyn niin sanotun sekamuotoisen voimaansaattamislain kaltaisella täytäntöönpanolailla. Vastaavalla tavalla on pantu täytäntöön myös eräitä EU:n puitepäätöksiä ja direktiivejä. Täytäntöönpanotapaa on perusteltu edellä yleisperusteluissa. Blankettimuotoisen täytäntöönpanosäännöksen mukaan direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset olisivat Suomessa lakina noudatettavia. Lakiehdotus sisältää lisäksi direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanon ja soveltamisen kannalta tarpeellisia asiasisältöisiä säännöksiä.

Yleisperusteluissa selostetun mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole nähnyt valtiotäytäntöoikeudellista estettä ehdotetunkaltaiselle täytäntöönpanotavalle, kun kyse on ollut puitepäättösten täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanosäätelyn on kuitenkin täytettävä yleiset vaatimukset säätelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä hyvästä lainkirjoittamistavasta (PeVL 50/2006 vp ja PeVL23/2007 vp). Puitepäätökset muistuttavat lainsäädännön harmonisointinormeina direktiivejä (PeVL 10/1998 vp). Molemmat säädökset velvoittavat jäsenvaltioita saavutettavaan lopputulokseen nähden, mutta jättävät kansallisten viranomaisten valittaviksi täytäntöönpanon muodon ja keinot. Säädyntyyppien yhtäläisyyden vuoksi sekamuotoisen täytäntöönpanotavan käytölle direktiivien täytäntöönpanossa ei ole estettä. Sitä on käytetty myös esimerkiksi pantaessa täytäntöön yleisperusteluissa mainittu eurooppalaista suojelumääräystä koskeva direktiivi 2011/99/EU. Myös nyt täytäntöönpanotavan direktiivin voidaan katsoa täyttävän sekamuotoiselle täytäntöönpanotavalle asetetut reunaehdot.

Direktiivin ja ehdotetun täytäntöönpanolain sisällön osalta merkityksellisiä perustuslain kannalta ovat säännökset vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä, jotka koskevat muun muassa Suomen kansalaisen siirtämistä. Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Säännös kuitenkin mahdollistaa sen, että lailla voidaan säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Direktiivissä tarkoitetut siirtämistilanteet olisivat tällaisia tilanteita. Ottaen huomioon väliaikaiselle siirtämiselle asetetut edellytykset ja myös mahdollisuus kieltäytyä siirtämisestä, jos siirrettäväksi pyydetty henkilö ei siirtämiseen suostu, on siirtämisestä katsottava sallituksi säätää tavallisella lailla. Väliaikaista siirtämistä koskevien säännösten suhdetta perustuslain 9 §:ään on käsitelty myös edellä direktiivin 22 artiklaa koskevissa perusteluissa. Myös Suomen kansalaisen kauttakuljetus toiseen jäsenvaltioon voidaan katsoa sellaiseksi siirtämiseksi toiseen maahan, josta perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan on sallittua säätää tavallisella lailla.

Direktiivin ja täytäntöönpanolain säännökset toisen jäsenvaltion viranomaisen oikeudesta suorittaa Suomen alueella peitetutkintaa ovat merkityksellisiä perustuslain 1 §:n täysivaltaisuussäännösten kannalta. Perustuslakivaliokunta ei aikaisemmin ole pitänyt vastaavansisältöisiä säännöksiä ongelmallisina perustuslain täysivaltaisuussäännösten kannalta, kun kyse on ollut jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä (PeVL 21/2003 vp ja PeVL 56/2006 vp). Ehdotetuissa säännöksissä ei ole laajennettu nykyistä säätelyä peitetutkinnan osalta eikä muissakaan direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin ottanut kantaa myös video- ja puhelinkuulustelua koskevaan säätelyyn oikeusaputilanteissa ja todennut sen olevan sopusoinnussa perustuslain täysivaltaisuussäännösten ja myös perusoikeuksien kanssa, koska kuuleminen edellytetään suoritettavaksi tavalla, joka ei loukkaa Suomen lainsäädännön perusperiaatteita (PeVL 9/2003 vp). Oikeusturvan kannalta keskeisiä ovat myös ehdotetut säännökset oikeudesta avustajaan ja puolustajan määräämisestä väliaikaisen siirtämisen tilanteissa sekä kuulusteltaessa epäiltyä ja vastaajaa videoyhteyden välityksellä sekä muutoksenhakuoikeuden turvaavat säännökset. Edellä esitetyn perusteella lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki

rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Direktiivin täytäntöönpano

Euroopan parlamentin ja neuvoston rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin 2014/41/EU, jäljempänä *direktiivi*, lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei tästä laista muuta johdu.

2 §

Soveltamisala

Tämän lain ja direktiivin mukaisesti:

- 1) tunnustetaan ja pannaan täytäntöön toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antama ja Suomeen lähettämä eurooppalainen tutkintamääräys, jäljempänä *tutkintamääräys*; sekä
- 2) lähetetään toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tunnustettavaksi ja pantavaksi täytäntöön Suomen toimivaltaisen viranomaisen rikosasiassa antama tutkintamääräys.

3 §

Tutkintamääräyksen sisältö ja muoto

Tutkintamääräys annetaan direktiivin 5 artiklassa edellytetyn mukaisesti direktiivin liitteenä olevan mallin mukaiselle lomakkeelle (EUVL, L 130, 1.5.2014).

4 §

Keskusviranomainen

Oikeusministeriö toimii direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna keskusviranomaisena. Oikeusministeriön tehtävänä on avustaa toimivaltaisia viranomaisia tutkintamääräyksen toimittamiseen liittyvässä yhteydenpidossa.

2 luku

Tutkintamääräyksen täytäntöönpano Suomessa

5 §

Täytäntöönpanoviranomaiset

Suomessa täytäntöönpanoviranomaisia ovat poliisi-, rajavartio- ja tulliviranomaiset. Tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta päättää se viranomainen, jonka toimivaltaan tutkintamääräyksen perusteena olevan rikoksen esitutkinta kuuluisi, jos rikos olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa.

Täytäntöönpanoviranomaisia ovat myös Helsingin käräjäoikeus sekä Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Erityisestä syystä myös muu käräjäoikeus tai syyttäjä voi toimia täytäntöönpanoviranomaisena.

6 §

Kieltäytymisestä päättäminen ja käräjäoikeuden päätösvaltaisuus

Jos tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, muun kuin käräjäoikeuden tekemä päätös on viikon kuluessa saatettava Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi.

Käräjäoikeus on tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaa asiaa käsiteltäessä päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Syyttäjän tai esitutkintaviranomaisen on oltava läsnä asian käsittelyssä, jos käräjäoikeus katsoo, että se on tarpeen. Asia voidaan ratkaista myös kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos käräjäoikeus harkitsee sen soveliaaksi.

7 §

Tutkintamääräyksen täytäntöönpano

Tutkintamääräys pannaan täytäntöön noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä, jollei tässä laissa tai direktiivissä toisin säädetä. Täytäntöönpanosta huolehtii se viranomaisena, joka vastaavassa kansallisessa tapauksessa suorittaisi tutkintamääräyksessä tarkoitetun toimenpiteen. Toimenpiteen suorittaa kuitenkin käräjäoikeus tai syyttäjä, jos sitä on määräyksen antaneen viranomaisen pyynnön perusteella tai muutoin pidettävä tarkoituksenmukaisena.

8 §

Pakkokeinojen käyttäminen

Jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää pakkokeinolaissa (806/2011) tarkoitettujen pakkokeinojen käyttöä, pakkokeinon käytön edellytyksenä on, että se olisi Suomen lain mukaan sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Pakkokeinolain 7–9 luvussa tarkoitettujen pakkokeinojen käyttö ei kuitenkaan edellytä, että tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi rangaistava Suomen lain mukaan, jos kyse on direktiivin liitteessä D luetellusta rikoksesta, josta määräyksen antaneen valtion laissa säädetty ankaran rangaistus on vähintään kolmen vuoden vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide. Lisäksi lupa valvottuun läpilaskuun voidaan myöntää, jos rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 2 §:n 1 momentissa ja 3 §:ssä säädetty edellytykset täytyvät tutkintamääräyksen perusteena olevan teon osalta.

Jos tutkintamääräys koskee rikoksesta epäillyn tai vieraassa valtiossa vireillä olevan rikosoikeudenkäynnin vastaajan kuulemista esitutkinnassa tai tuomioistuimessa, ei kuultavaa saa tutkintamääräyksen perusteena olevan teon johdosta pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon.

9 §

Vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikainen siirtäminen Suomesta toiseen jäsenvaltioon

Vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomesta toiseen jäsenvaltioon direktiivin 22 ja 23 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa päättää käräjäoikeus. Siirrettävälle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Samalla on tiedusteltava, suostuuko hän siirtoon. Suostumus on annettava kirjallisesti. Asiassa on siirrettävän henkilön pyynnöstä järjestettävä suullinen käsittely noudattaen soveltuvin osin, mitä pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään vangitsemisasian käsittelystä.

Siirrettävällä henkilöllä on oikeus käyttää avustajaa. Hänelle on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Käräjäoikeus määrää puolustajalle maksettavaksi kohtuullisen

korvauksen, joka jää valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvussa säädetään.

Aika, jonka henkilö on väliaikaisen siirtämisen johdosta vapautensa menettäneenä, on Suomessa luettava henkilön hyväksi niin kuin rikoslain (39/1889) 6 luvun 13 §:ssä säädetään.

10 §

Vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtäminen toisesta jäsenvaltiosta Suomeen ja kauttakuljetus

Direktiivin 23 artiklassa tarkoitetun tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä vapautensa menettäneenä olevan henkilön kuljetuksesta Suomen alueen kautta päättää syyttäjä. Kauttakuljetuksesta päättävälle syyttäjälle tulee toimittaa tiedot Suomen kautta kuljetettavan henkilön henkilöllisyydestä ja tutkintamääräyksestä.

11 §

Henkilön kuljettaminen ja todisteiden siirtäminen määräyksen antaneeseen valtioon

Edellä 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa henkilön kuljettamisesta vastaa keskusrikospoliisi. Keskusrikospoliisi vastaa myös muutoin tarvittaessa tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena hankittujen todisteiden toimittamiseen liittyvistä järjestelyistä.

12 §

Kuuleminen videoneuvottelua käyttäen tai puhelimen välityksellä

Direktiivin 24 artiklan mukaisesti videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen voidaan kuulla todistajaa, asiantuntijaa tai asianomistajaa.

Jos tutkintamääräyksessä pyydetään kuulemaan todistajaa anonymisti paljastamatta hänen henkilöllisyyttään ja yhteystietojaan, tällaisen kuulemisen edellytyksenä on, että todistajalle on myönnetty anonymiteetti määräyksen antaneessa valtiossa ja anonymiteetti olisi voitu myöntää myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 11 a §:n 1 momentin mukaan. Kuulemisesta päättää käräjäoikeus. Anonymiteetin voi myöntää myös käräjäoikeus noudattaen, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 11 a–e §:ssä säädetään ja määräyksen antanutta viranomaista kuultuaan.

Direktiivin 25 artiklan mukaisesti puhelinkokouksen avulla voidaan kuulla todistajaa, asiantuntijaa tai asianomistajaa.

13 §

Rikoksesta epäillyn tai vastaajan kuuleminen videoneuvottelua käyttäen

Direktiivin 24 artiklan mukaisesti videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen voidaan kuulla myös rikoksen esitutkinnassa epäiltyä tai rikosasian vastaajaa.

Rikosasian vastaajan kuulemisen edellytyksenä on, että vastaaja siihen suostuu eikä kuuleminen asian laatu sekä muut olosuhteet huomioon ottaen vaaranna vastaajan oikeusturvaa. Kuulemisesta päättää käräjäoikeus.

Vastaajalla tai epäillyllä, jota halutaan kuulla videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen, on oikeus käyttää avustajaa. Hänelle on määrätävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Käräjäoikeus määrää puolustajalle maksettavaksi kohtuullisen korvauksen, joka jää valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään.

Vastaajalle tai epäillylle on ennen videokuulemista koskevan suostumuksen pyytämistä selvitettävä suostumuksen merkitys ja hänen oikeutensa käyttää avustajaa sekä se, että hänelle voidaan määrätä puolustaja. Suostumuksen antaminen on otettava tallenteeseen.

Vastaaja kutsutaan kuultavaksi käräjäoikeuteen noudattaen, mitä haasteen tiedoksiantosta rikosasioissa on säädetty. Kutsussa vastaajalle on ilmoitettava hänen oikeuksistaan sekä kehoitettava ilmoittamaan tuomioistuimen määräämässä ajassa kirjallisesti käräjäoikeudelle, suostuuko hän kuulemiseen videoyhteyden välityksellä.

14 §

Peitetoiminta ja valeostot

Tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi voidaan suorittaa peitetoimintaa ja valeostoja pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Päätettäessä peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta, määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle voidaan antaa oikeus Suomen alueella suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja valeostoja pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Vastaava oikeus voidaan antaa Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehelle Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella.

Suomen alueella 1 momentin mukaisesti toimivalle Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehelle voidaan antaa oikeus kantaa asetta, jos se on välttämätöntä suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Asetta on oikeus käyttää vain rikoslain 4 luvun 4 §:n mukaisessa hätävarjelutilanteessa. Päätöksen oikeudesta kantaa asetta tekee päällystöön kuuluva poliisimies.

15 §

Ehtojen asettaminen telepakkokeinoja koskeviin päätöksiin

Kun tuomioistuin direktiivin 30 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun tutkintamääräyksen tai 31 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen johdosta antaa pakkokeinolain 10 luvun 5 §:n mukaisesti luvan telekuunteluun, sen on asetettava ehto, jonka mukaan määräyksen antaneen tai ilmoituksen tehneen jäsenvaltion viranomaisen tulee noudattaa pakkokeinolain 10 luvun 52 ja 55 §:n säännöksiä sekä 56 §:n säännöksiä siitä, missä tapauksissa ylimääräistä tietoa saa käyttää. Vastaavat ehdot on asetettava, kun annetaan lupa muihin mainituissa säännöksissä tarkoitettuihin pakkokeinoihin Suomen alueella. Lisäksi tuomioistuimen on asetettava muut toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot.

16 §

Telekuuntelua koskevat ilmoitukset

Direktiivin 31 artiklassa tarkoitetut ilmoitukset vastaanottaa ja esittää keskusrikospoliisi. Ilmoituksen vastaanotettuaan keskusrikospoliisin tulee toimittaa asia viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

17 §

Muutoksenhaku

Muutosta Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen haetaan noudattaen mitä muutoksenhausta kyseiseen toimenpiteeseen Suomen laissa säädetään. Samalla voidaan hakea muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen.

Siirrettävä henkilö saa hakea muutosta edellä 10 §:ssä tarkoitettuun päätökseen valittamalla siten kuin muutoksenhausta käräjäoikeuden ratkaisuun säädetään. Asia on käsiteltävä kiireellisenä.

Käräjäoikeuden päätökseen, jolla tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, ei saa hakea muutosta.

Muutoksenhaku ei estä toimenpiteen tai päätöksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

18 §

Kieli ja käännökset

Suomeen toimitettava tutkintamääräys tai edellä 10 §:ssä tarkoitettu pyyntö kauttakuljetuksesta on tehtävä suomen, ruotsin tai englannin kielellä taikka siihen on liitettävä käännös jollekin näistä kielistä. Täytäntöönpanoviranomainen voi hyväksyä myös muulla kielellä toimitetun tutkintamääräyksen, jos hyväksymiselle ei muutoin ole estettä.

Täytäntöönpanoviranomainen huolehtii tarvittaessa tutkintamääräyksen kääntämisestä suomen tai ruotsin kielelle.

3 luku

Tutkintamääräyksen antaminen Suomessa

19 §

Määräyksen antamiseen toimivaltaiset viranomaiset

Suomessa tutkintamääräyksen voi antaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, rajavartiolaitoksessa tai Tullissa. Tutkintamääräyksen vahvistaa tällöin syyttäjä.

Tutkintamääräyksen voivat antaa myös syyttäjä, käräjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus.

20 §

Tutkintamääräyksen antaminen

Tutkintamääräys voidaan antaa rikosasiassa, jonka käsittely kuuluu edellä 19 §:ssä tarkoitetun viranomaisen toimivaltaan.

Jos tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin määräyksen antavan tai sen vahvistavan viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava määräyksen perusteeksi.

Tutkintamääräyksen antamisesta Suomessa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaiseksi siirtämiseksi täytäntöönpanovaltioon päättää edellä 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus. Menettelyyn muutoin sovelletaan, mitä asian käsittelemisestä käräjäoikeudessa sekä väliaikaisesta siirtämisestä direktiivissä ja tässä laissa säädetään.

21 §

Kieli ja käännökset

Tutkintamääräys on tehtävä jollakin täytäntöönpanovaltion virallisella kielellä tai muulla sen hyväksymällä kielellä taikka se on käännettävä jollekin mainituista kielistä.

Määräyksen antava viranomainen huolehtii tutkintamääräyksen kääntämisestä 1 momentissa tarkoitetulle kielelle, jollei muuta sovita.

4 luku

Erinäiset säännökset

22 §

Asetuksenantovaltuus

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarvittaessa tarkempia säännöksiä direktiivin ja tämän lain täytäntöönpanosta.

23 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20   . Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen jäsenvaltioon, joka ei ole viimeistään 22 päivänä toukokuuta 2017 pannut direktiiviä täytäntöön, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

2.

Laki

eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään

1 §

Tällä lailla kumotaan eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (729/2010).

2 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

3.

Laki

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 1 luvun 1 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

1 luku.

Yleisiä säännöksiä

1 §. *Lain soveltamisala*

— — —

Suhteessa muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin tätä lakia sovelletaan ainoastaan sellaiseen oikeusapuun, josta ei säädetä rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetussa laissa (/). Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlantiin ja Tanskaan.

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 20 ____ .
_____

4.

Laki

omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain (540/2005) 1 luvun 2 §, 2 luvun 5 § sekä 3 luvun 16 §:n 3 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 2 § osaksi laissa 540/2005 ja osaksi laissa 830/2011 sekä 2 luvun 5 § ja 3 luvun 16 §:n 3 momentti laissa 287/2013 seuraavasti:

1 luku. Yleiset säännökset

2 §. *Määritelmä.* Jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen rikosasiassa tekemää päätöstä, jolla pyritään estämään väliaikaisesti sellaisen omaisuuden tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen, joka voitaisiin tuomita tai on tuomittu menetetyksi. Suhteessa Irlantiin ja Tanskaan jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan lisäksi päätöstä, joka kohdistuu omaisuuteen, jota voitaisiin käyttää todisteena.

Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) 6 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen määräämään vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa taikka 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa.

2 luku. Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpano Suomessa

5 §. *Toimivaltaiset syyttäjät.* Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoon liittyviä syyttäjäntehtäviä ovat toimivaltaisia hoitamaan Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Erityisestä syystä toimivaltainen syyttäjä voi olla myös muu syyttäjä.

3 luku. Muutoksenhaku

16 §. *Valittaminen jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta*

Toimivaltainen käräjäoikeus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on Helsingin käräjäoikeus.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

5.

**Laki
pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 7 luvun 21 §:n 6 momentti ja

muutetaan 7 luvun 21 §:n 5 momentti seuraavasti:

7 luku. Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

21 §. *Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta*

— — —

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispyynnön ja rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetussa laissa tarkoitetun takavarikkopäätöksen osalta noudatetaan 1–4 momentin sijasta, mitä mainituissa laeissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

6.

Laki
vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä
todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain (150/2004) 2 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

2 §. *Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin*

— — —

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä säädetään rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetussa laissa. Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlantiin ja Tanskaan.

_____

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

_____

RINNAKKAISTEKSTIT

3.

Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 1 luvun 1 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

1 luku. **Yleisiä säännöksiä**

Voimassa oleva laki

1 §. *Lain soveltamisala*

Tämän lain säännöksiä sovelletaan kansainväliseen oikeusapuun rikosasiassa, jonka käsittely oikeusapua pyydetessä kuuluu pyynnön esittäneen Suomen viranomaisen tai vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan.

Tässä laissa tarkoitettuun kansainväliseen oikeusapuun kuuluu:

- 1) päätösten, haasteiden, kutsujen ja muiden rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, mukaan luettuna kutsut saapua kuultavaksi pyynnön tehneen valtion viranomaisen eteen;
- 2) todistajien ja asiantuntijoiden sekä asianosaisten kuuleminen, asiantuntijalausuntojen hankkiminen, katselmusten toimittaminen, asiakirjojen ja esinetodisteiden hankkiminen sekä muiden todisteiden ja selvitysten vastaanottaminen ja toimittaminen rikosasian käsittelyä varten;
- 3) pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi;
- 4) syytetoimenpiteisiin ryhtyminen;
- 5) rikosrekisteritietojen luovuttaminen rikosasian käsittelyä varten; sekä
- 6) muu rikosasian käsittelyä varten tarvittava oikeusapu, tietojen antaminen lainsäädännöstä ja yhteistoiminta.

Ehdotus

Tämän lain säännöksiä sovelletaan kansainväliseen oikeusapuun rikosasiassa, jonka käsittely oikeusapua pyydetessä kuuluu pyynnön esittäneen Suomen viranomaisen tai vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan.

Tässä laissa tarkoitettuun kansainväliseen oikeusapuun kuuluu:

- 1) päätösten, haasteiden, kutsujen ja muiden rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, mukaan luettuna kutsut saapua kuultavaksi pyynnön tehneen valtion viranomaisen eteen;
- 2) todistajien ja asiantuntijoiden sekä asianosaisten kuuleminen, asiantuntijalausuntojen hankkiminen, katselmusten toimittaminen, asiakirjojen ja esinetodisteiden hankkiminen sekä muiden todisteiden ja selvitysten vastaanottaminen ja toimittaminen rikosasian käsittelyä varten;
- 3) pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi;
- 4) syytetoimenpiteisiin ryhtyminen;
- 5) rikosrekisteritietojen luovuttaminen rikosasian käsittelyä varten; sekä
- 6) muu rikosasian käsittelyä varten tarvittava oikeusapu, tietojen antaminen lainsäädännöstä ja yhteistoiminta.

Suhteessa muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin tätä lakia sovelletaan ainoastaan sellaiseen oikeusapuun, josta ei säädetä rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetussa laissa (/). Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlantiin ja Tanskaan.

4.

Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain (540/2005) 1 luvun 2 §, 2 luvun 5 § sekä 3 luvun 16 §:n 3 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 2 § osaksi laissa 540/2005 ja osaksi laissa 830/2011 sekä 2 luvun 5 § ja 3 luvun 16 §:n 3 momentti laissa 287/2013 seuraavasti:

1 luku. Yleiset säännökset

Voimassa oleva laki

2 §. Määritelmä

Jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen rikosasiassa tekemää päätöstä, jolla pyritään estämään väliaikaisesti sellaisen omaisuuden tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen, joka voitaisiin tuomita tai on tuomittu menetetyksi *taikka jota voitaisiin käyttää todisteena*.

Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) 6 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen määräämää vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa taikka 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa. (22.7.2011/830).

Ehdotus

2 §. Määritelmä. Jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen rikosasiassa tekemää päätöstä, jolla pyritään estämään väliaikaisesti sellaisen omaisuuden tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen, joka voitaisiin *tuomita tai on tuomittu menetetyksi. Suhteessa Irlantiin ja Tanskaan jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan lisäksi päätöstä, joka kohdistuu omaisuuteen, jota voitaisiin käyttää todisteena*.

Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) 6 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen määräämään vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa taikka 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa *1 momentissa tarkoitetuissa asioissa*.

2 luku. **Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpano Suomessa**

Voimassa oleva laki

5 § (19.4.2013/287). *Toimivaltaiset syyttäjät*

Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoon liittyviä syyttäjän-tehtäviä ovat toimivaltaisia hoitamaan:

- 1) Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 2) Oulun käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Rovaniemen hovioikeuden tuomiopiiriin alueella;
- 3) Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 4) Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

Jos omaisuus tai todisteet sijaitsevat usean 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitetun tuomiopiirin alueella, niiden sijainnista ei ole varmuutta tai muuten on erityinen syy, 1 momentissa mainittu kihlakunnansyyttäjä on toimivaltainen siitä riippumatta, minkä hovioikeuden tuomiopiirin alueella jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee.

Erityisestä syystä toimivaltainen syyttäjä voi olla myös muu kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettu syyttäjä.

Ehdotus

5 §. *Toimivaltaiset syyttäjät.* Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoon liittyviä syyttäjän-tehtäviä ovat toimivaltaisia hoitamaan *Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät.* *Erityisestä syystä toimivaltainen syyttäjä voi olla myös muu syyttäjä.*

3 luku. **Muutoksenhaku**

Voimassa oleva laki

16 § (19.4.2013/287). *Valittaminen jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta*

Se, jota jäädyttämispäätös koskee, voi saattaa syyttäjän 9 §:n 1 momentissa ja 12 §:n 1 momentissa tarkoitetun päätöksen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Käräjäoikeuden on viivytyksettä otettava asia käsiteltäväksi. Asian käsittelyssä noudatetaan muuten soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 7 luvun 15 §:ssä säädetään.

Kun jäädyttämispäätös pannaan täytäntöön vakuustakavarikosta säädettyssä järjestyksessä, ulosottomiehen täytäntöönpanotoimista saa valittaa siinä järjestyksessä kuin ulosottoaassa säädetään.

Toimivaltainen käräjäoikeus 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa on:

- 1) Helsingin käräjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 2) Oulun käräjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Rovaniemen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 3) Pirkanmaan käräjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 4) Pohjois-Savon käräjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

Käräjäoikeuden 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista päätöksistä saa valittaa hovioikeuteen.

Tässä pykälässä tarkoitettu muutoksenhaku ei estä jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

Ehdotus

16 §. Valittaminen jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta

Se, jota jäädyttämispäätös koskee, voi saattaa syyttäjän 9 §:n 1 momentissa ja 12 §:n 1 momentissa tarkoitettua päätöksen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Käräjäoikeuden on viivytyksettä otettava asia käsiteltäväksi. Asian käsittelyssä noudatetaan muuten soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 7 luvun 15 §:ssä säädetään.

Kun jäädyttämispäätös pannaan täytäntöön vakuustakavarikosta säädettyssä järjestyksessä, ulosottomiehen täytäntöönpanotoimista saa valittaa siinä järjestyksessä kuin ulosottoaassa säädetään.

Toimivaltainen käräjäoikeus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on Helsingin käräjäoikeus.

Käräjäoikeuden 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista päätöksistä saa valittaa hovioikeuteen.

Tässä pykälässä tarkoitettu muutoksenhaku ei estä jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

5.

Laki pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 7 luvun 21 §:n 6 momentti ja

muutetaan 7 luvun 21 §:n 5 momentti seuraavasti:

7 luku. Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

Voimassa oleva laki

21 §. Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Esine, omaisuus, asiakirja tai data voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa tai se on rikoksella joltakulta viety. Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä määrätty rikoksen johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan määräämään rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa päätöksestä saatettava takavarikoimista koskeva päätös sen paikkakunnan kärjäoikeuden vahvistettavaksi, missä takavarikoiminen on suoritettu. Vahvistamisesta päättävän tuomioistuimen on samalla määrättävä takavarikon voimassaoloaika. Tuomioistuin saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen takavarikon voimassaoloajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää kyseistä aikaa. Takavarikosta voi päättää myös rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 66 §:n 2 momentissa tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain (1383/2007) 63 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsittelevä tuomioistuin. Syyttäjän on tarvittaessa ilmoitettava takavarikkopäätöksestä takavarikkoasiaa aiemmin käsitelleelle viranomaiselle.

Jos esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu käytettäväksi todisteena vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa, voi tuomioistuin takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että takavarikon kohde saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle velvoituksin, että kohde on palautettava sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvita todisteena asiassa. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että esinettä, omaisuutta tai asiakirjaa ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi selvästi epätarkoituksenmukaista.

Tämän pykälän mukaisesta takavarikosta on muuten soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1–13 §:ssä, 14 §:n 1 momentissa, 15, 17 ja 22 §:ssä, 23 §:n 3 ja 4 momentissa sekä 25 §:ssä ja 3 luvun 1 §:n 2 momentissa sekä 5 ja 6 §:ssä sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa säädetään. Tämän luvun

asiakirjajäljennöksiä koskevia säännöksiä saadaan soveltaa, jos se on oikeusapupyynnön tai oikeusavun antamista koskevien säännösten mukaan mahdollista.

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispyynnön osalta noudatetaan 1, 2 ja 4 momentin sijasta, mitä mainitussa laissa säädetään. *Tällaisessa tapauksessa tuomioistuimelle tehtävän 3 momentissa tarkoitetun pyynnön voi esittää esitutkintaviranomainen tai syyttäjä.*

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen todisteiden luovuttamismääräyksen osalta 2 ja 3 momentissa tarkoitettu pyyntö tehdään eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (729/2010) 10 §:n 2 momentissa tarkoitettulle tuomioistuimelle.

Ehdotus

21 §. Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Esine, omaisuus, asiakirja tai data voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa tai se on rikoksella joltakulta viety. Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä määrätty rikoksen johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan määräämään rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa päätöksestä saatettava takavarikoimista koskeva päätös sen paikkakunnan kärjäoikeuden vahvistettavaksi, missä takavarikoiminen on suoritettu. Vahvistamisesta päättävän tuomioistuimen on samalla määrättävä takavarikon voimassaoloaika. Tuomioistuin saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen takavarikon voimassaoloajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää kyseistä aikaa. Takavarikosta voi päättää myös rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 66 §:n 2 momentissa tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain (1383/2007) 63 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsittelevä tuomioistuin. Syyttäjän on tarvittaessa ilmoitettava takavarikkopäätöksestä takavarikkoasiaa aiemmin käsitelleelle viranomaiselle.

Jos esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu käytettäväksi todisteena vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa, voi tuomioistuin takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että takavarikon kohde saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle velvoituksin, että kohde on palautettava sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvita todisteena asiassa. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että esinettä, omaisuutta tai asiakirjaa ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi selvästi epätarkoituksenmukaista.

Tämän pykälän mukaisesta takavarikosta on muuten soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1–13 §:ssä, 14 §:n 1 momentissa, 15, 17 ja 22 §:ssä, 23 §:n 3 ja 4 momentissa sekä 25 §:ssä ja 3 luvun 1 §:n 2 momentissa sekä 5 ja 6 §:ssä sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa säädetään. Tämän luvun asiakirjajäljennöksiä koskevia säännöksiä saadaan soveltaa, jos se on oikeusapupyynnön tai oikeusavun antamista koskevien säännösten mukaan mahdollista.

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispyynnön ja rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetussa laissa tarkoitetun takavarikkopäätöksen osalta noudatetaan 1–4 momentin sijasta, mitä mainitussa laissa säädetään. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuimelle tehtävän 3 momentissa tarkoitetun pyynnön voi esittää esitutkintaviranomainen tai syyttäjä.

6.

Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain (150/2004) 2 §:ään uusi momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §. Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseen siirtämiseen sovelletaan tämän lain säännösten lisäksi soveltuvin osin, mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/1994) säädetään.

Tämän lain säännösten estämättä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä on lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa määrätään.

Ehdotus

2 §. Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseen siirtämiseen sovelletaan tämän lain säännösten lisäksi soveltuvin osin, mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/1994) säädetään.

Tämän lain säännösten estämättä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä on lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa määrätään.

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä säädetään rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetussa laissa. Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlantiin ja Tanskaan.

LAGFÖRSLAG

1.

Lag

om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i direktivet om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området och om tillämpning av direktivet

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Genomförande av direktivet

De bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området, nedan *direktivet*, ska iakttas som lag, om inte något annat följer av denna lag.

2 §

Tillämpningsområde

I enlighet med denna lag och direktivet

- 3) erkänns och verkställs en europeisk utredningsorder som utfärdats av en behörig myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen och som myndigheten har sänt till Finland, nedan *utredningsorder*, och
- 4) sänds en utredningsorder på det straffrättsliga området som en behörig myndighet i Finland utfärdat till en annan medlemsstat i Europeiska unionen för att erkännas och verkställas.

3 §

Utredningsorderns innehåll och form

Utredningsordern ska utfärdas i enlighet med artikel 5 i direktivet på ett formulär enligt modellen i bilagan till direktivet (EUT L 130, 1.5.2014).

4 §

Centralmyndighet

Justitieministeriet är den centralmyndighet som avses i artikel 7.3 i direktivet. Justitieministeriet ska bistå de behöriga myndigheterna i kommunikationen för att över-
sända utredningsordern.

2 kap.

Verkställighet i Finland av en utredningsorder

5 §

Verkställande myndigheter

I Finland är polis-, gränsbevaknings- och tullmyndigheterna verkställande myndighe-
ter. Beslut om verkställigheten av en utredningsorder fattas av den myndighet som
skulle vara behörig att verkställa förundersökningen av det brott som ligger till grund
för utredningsordern, om brottet hade begåtts i Finland under motsvarande förhållan-
den.

Verkställande myndigheter är också Helsingfors tingsrätt samt häradsåklagarna inom
Helsingfors tingsrätts domkrets. Av särskilda skäl kan också en annan tingsrätt eller
åklagare vara verkställande myndighet.

6 §

Beslut om vägran och tingsrättens domförhet

Om erkännande och verkställighet av en utredningsorder har vägrats, ska andra än av
tingsrätten fattade beslut inom en vecka föras till Helsingfors tingsrätt för avgörande.

När tingsrätten behandlar ett ärende som avser erkännande och verkställighet av en
utredningsorder är den beslutför också med ordföranden ensam. Åklagaren eller för-
undersökningsmyndigheten ska vara närvarande vid behandlingen av ärendet, om
tingsrätten anser att det är behövligt. Ärendet får också avgöras i kansliet utan be-
handling vid sammanträde, om tingsrätten anser att det är lämpligt.

— — — — —

7 §

Verkställighet av en utredningsorder

En utredningsorder verkställs med iakttagande av förfarandet enligt finsk lag, om inte något annat föreskrivs i denna lag eller i direktivet. Den myndighet sörjer för verkställigheten som i ett motsvarande nationellt fall skulle vidta den åtgärd som avses i utredningsordern. Åtgärden vidtas dock av tingsrätten eller åklagaren, om detta ska anses vara ändamålsenligt på grund av en begäran från den myndighet som utfärdat ordern eller annars.

8 §

Användning av tvångsmedel

Om verkställigheten av en utredningsorder förutsätter att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen (806/2011) används, är en förutsättning för användning av ett tvångsmedel att detta skulle vara tillåtet enligt finsk lag, om den gärning som ligger till grund för utredningsordern hade begåtts i Finland under motsvarande förhållanden. Användning av tvångsmedel enligt 7–9 kap. i tvångsmedelslagen förutsätter dock inte att den gärning som ligger till grund för utredningsordern skulle vara straffbar enligt finsk lag, om det är fråga om ett brott enligt bilaga D till direktivet för vilket det strängaste straffet enligt lagen i den stat som utfärdat ordern är ett straff som omfattar frihetsberövande i minst tre år eller en säkerhetsåtgärd. Dessutom kan tillstånd till kontrollerade leveranser beviljas, om förutsättningarna enligt 2 § 1 mom. och 3 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (1286/2003) uppfylls i fråga om den gärning som ligger till grund för utredningsordern.

Om utredningsordern gäller hörande av en brottsmisstänkt eller en svarande i en i en främmande stat inledd rättegång i ett brottmål vid en förundersökning eller i en domstol, får den som ska höras med anledning av det brott som ligger till grund för utredningsordern inte anhållas, häktas eller meddelas reseförbud.

9 §

Tillfälligt överförande av frihetsberövade personer från Finland till en annan medlemsstat

Beslut om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer från Finland till en annan medlemsstat i fall som avses i artiklarna 22 och 23 i direktivet fattas av tingsrätten. Den berörda personen ska ges tillfälle att bli hörd. Samtidigt ska den berörda personen tillfrågas om han eller hon ger sitt samtycke till överförandet. Samtycke ska ges skriftligen. På begäran av den som ska överföras ska muntlig förhandling ordnas i saken med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i tvångsmedelslagen föreskrivs om handläggning av häktningsärenden.

Den som ska överföras har rätt att anlita biträde. En försvarare ska förordnas för honom eller henne, om han eller hon begär det. Till försvararen ska betalas en skälig ersättning som bestäms av tingsrätten och som staten ska svara för. Om förordnande av försvarare på tjänstens vägnar liksom i övrigt om försvarare gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

Den tid som en person varit berövad friheten med anledning av tillfälligt överförande ska i Finland räknas personen till godo så som föreskrivs i 6 kap. 13 § i strafflagen (39/1889).

10 §

Överförande av frihetsberövade personer från en annan medlemsstat till Finland samt transitering

Beslut om erkännande och verkställande av en utredningsorder enligt artikel 23 i direktivet samt om transitering genom finskt territorium av frihetsberövade personer fattas av åklagaren. Uppgifter om identiteten på och utredningsordern för den person som ska transiteras genom Finland ska översändas till den åklagare som beslutar om transiteringen.

11 §

Transport av en person och överlämnande av bevis till den stat som utfärdat utredningsordern

I situationer som avses i 9 och 10 § ansvarar centralkriminalpolisen för transporten av personen. Centralkriminalpolisen ansvarar också annars vid behov för arrangemang i anslutning till översändande av bevis som inhämtats som resultat av verkställigheten av en utredningsorder.

12 §

Hörande genom videokonferens eller per telefon

I enlighet med artikel 24 i direktivet kan vittnen, sakkunniga eller målsägande höras genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring.

Om det i utredningsordern begärs att ett vittne ska höras anonymt utan att hans eller hennes identitet och kontaktuppgifter avslöjas, är en förutsättning för sådant hörande att vittnet har beviljats anonymitet i den stat som utfärdat ordern och att anonymitet också skulle ha kunnat beviljas enligt 5 kap. 11 a § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål. Beslut om hörande fattas av tingsrätten. Anonymitet kan också beviljas av tingsrätten med iakttagande av vad som föreskrivs i 5 kap. 11 a–11 e § i lagen om rättegång i brottmål och efter samråd med den myndighet som utfärdat ordern.

I enlighet med artikel 25 i direktivet kan vittnen, sakkunniga eller målsägande höras genom telefonkonferens.

13 §

Hörande av brottsmisstänkta eller svarande genom videokonferens

I enlighet med artikel 24 i direktivet kan också den misstänkte i en förundersökning av ett brott eller en svarande i ett brottmål höras genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring.

En förutsättning för hörande av en svarande i ett brottmål är att svaranden samtycker till det och att hörandet med beaktande av ärendets natur och andra omständigheter inte äventyrar svarandens rättsskydd. Beslut om hörande fattas av tingsrätten.

En svarande eller misstänkt som ska höras genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring har rätt att anlita biträde. En försvarare ska förordnas för honom eller henne, om han eller hon begär det. Till försvararen ska betalas en skälig ersättning som bestäms av tingsrätten och som staten ska svara för. Om förordnande av försvarare på tjänstens vägnar liksom i övrigt om försvarare gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål.

Innan ett samtycke till en videokonferens begärs ska innebörden av samtycket klargöras för svaranden eller den misstänkte liksom också hans eller hennes rätt att anlita biträde samt att han eller hon kan förordnas en försvarare. Samtycket ska upptas i inspelningen.

Svaranden kallas till tingsrätten för att höras med iakttagande vad som föreskrivs om delgivning av stämning i brottmål. I kallelsen till svaranden ska han eller hon informeras om sina rättigheter samt uppmanas att till domstolen inom utsatt tid skriftligen anmäla om han eller hon samtycker till att bli hörd genom en videoförbindelse.

14 §

Täckoperationer och bevisprovokation genom köp

För att verkställa en utredningsorder kan täckoperationer och bevisprovokation genom köp genomföras i enlighet med bestämmelserna i 10 kap. i tvångsmedelslagen. När beslut fattas om verkställande av en utredningsorder avseende hemliga utredningar kan den behöriga myndigheten i den utfärdande staten beviljas rätt att för utredning av ett brott utföra täckoperationer och bevisprovokation genom köp på finskt territorium i enlighet med bestämmelserna i 10 kap. i tvångsmedelslagen. En motsvarande rättighet kan beviljas en tjänsteman i en annan medlemsstat i Europeiska unionen utifrån en utredningsorder som en finsk behörig myndighet har utfärdat.

En tjänsteman i en annan medlemsstat i Europeiska unionen som är verksam i Finland i enlighet med 1 mom. kan beviljas rätt att bära vapen, om det är nödvändigt på grund av verksamhetens natur. Rätt att använda vapen föreligger endast i nödvärnssituationer enligt 4 kap. 4 § i strafflagen. Beslut om rätt att bära vapen fattas av en polisman som hör till befälet.

15 §

Villkor i beslut om teletvångsmedel

När en domstol ger tillstånd till teleavlyssning i enlighet med 10 kap. 5 § i tvångsmedelslagen med anledning av en utredningsorder enligt artikel 30.2 eller en underrättelse enligt artikel 31.1 i direktivet, ska den uppställa ett villkor enligt vilket myndigheten i den medlemsstat som utfärdat ordern eller lämnat underrättelsen ska iaktta bestämmelserna i 10 kap. 52 och 55 § i tvångsmedelslagen samt bestämmelserna i 56 § i det kapitlet om i vilka fall överskottsinformation får användas. Motsvarande villkor ska uppställas när tillstånd ges för andra i de nämnda bestämmelserna avsedda tvångsmedel på finskt territorium. Domstolen ska också uppställa andra villkor som behövs med tanke på rättsskyddet för den person som är föremål för åtgärden.

16 §

Underrättelser om teleavlyssning

Underrättelser enligt artikel 31 i direktivet tas emot och framställs av centralkriminalpolisen. Efter att ha tagit emot en underrättelse ska centralkriminalpolisen utan dröjsmål översända ärendet till domstolen för avgörande.

17 §

Sökande av ändring

Ändring i en åtgärd som verkställs i Finland söks med iakttagande av vad som föreskrivs i finsk lag om sökande av ändring i åtgärden i fråga. Samtidigt kan ändring sökas i ett beslut om erkännande och verkställande av en utredningsorder.

Den person som ska överföras får överklaga det i 10 § avsedda beslutet genom besvär enligt vad som föreskrivs om sökande av ändring i beslut av tingsrätten. Ärendet ska behandlas skyndsamt.

I beslut av tingsrätten genom vilket erkännande och verkställande av en utredningsorder har vägrats får ändring inte sökas.

Ändringssökande hindrar inte verkställande av åtgärden eller beslutet, om inte den domstol som handlägger saken bestämmer något annat.

18 §

Språk och översättningar

En utredningsorder eller en i 10 § avsedd begäran om transitering som ska översändas till Finland ska upprättas på finska, svenska eller engelska, eller åtföljas av en översättning till något av dessa språk. Den verkställande myndigheten kan också godta en utredningsorder som översänts på något annat språk, om det inte finns något annat hinder för godtagandet.

Den verkställande myndigheten ska vid behov se till att utredningsordern översätts till finska eller svenska.

3 kap.

Utfärdande av en utredningsorder i Finland

19 §

Myndigheter som är behöriga att utfärda en utredningsorder

I Finland kan en utredningsorder utfärdas av en anhållningsberättigad tjänsteman som har befogenheter som undersökningsledare vid polisen, gränsbevakningsväsendet eller Tullen. Utredningsordern fastställs då av en åklagare.

En utredningsorder kan också utfärdas av en åklagare, tingsrätt, hovrätt och högsta domstolen.

20 §

Utfärdande av en utredningsorder

En utredningsorder kan utfärdas i ett straffrättsligt ärende vars behandling ingår i en i 19 § avsedd myndighets behörighet.

Om den i utredningsordern begärda åtgärden i motsvarande förhållanden i Finland förutsätter beslut av någon annan myndighet än den som utfärdar eller fastställer ordern, ska ett sådant beslut inhämtas som grund för ordern.

Beslut om utfärdande av en utredningsorder för tillfälligt överförande till den verkställande staten av en frihetsberövad person i Finland fattas av tingsrätten enligt 5 § 2 mom. På förfarandet tillämpas i övrigt vad som i direktivet och i denna lag föreskrivs om handläggning av saken i tingsrätten samt om tillfälligt överförande.

21 §

Språk och översättningar

En utredningsorder ska upprättas på något av den verkställande statens officiella språk eller på något annat språk som den godkänner, eller översättas till något av dessa språk.

Den myndighet som utfärdar utredningsordern ska sörja för översättning av ordern till ett språk som avses i 1 mom., om inte något annat avtalas.

4 kap.

Särskilda bestämmelser

22 §

Bemyndigande att utfärda förordning

Närmare bestämmelser om genomförandet av direktivet och verkställigheten av denna lag får vid behov utfärdas genom förordning av statsrådet.

23 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 . På begäran om rättshjälp som har översänts före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

I förhållande till en sådan medlemsstat som inte senast den 22 maj 2017 har genomfört direktivet tillämpas de bestämmelser som var i kraft när denna lag trädde i kraft tills medlemsstaten i fråga har genomfört direktivet.

2.

Lag

om upphävande av lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet (729/2010).

2 §

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 1 kap. 1 § i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) ett nytt 3 mom. som följer:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Lagens tillämpningsområde

I förhållande till övriga medlemsstater i Europeiska unionen tillämpas denna lag endast på sådan rättshjälp om vilken det inte föreskrivs i lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i direktiv om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området och om tillämpning av direktivet (/). Denna lag tillämpas dock i förhållande till Irland och Danmark.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005) 1 kap. 2 §, 2 kap. 5 § och 3 kap. 16 § 3 mom., sådana de lyder 1 kap. 2 § delvis ändrad i lag 830/2011 samt 2 kap. 5 § och 3 kap. 16 § 3 mom. i lag 287/2013, som följer:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

2 § *Definition*

Med frysningsbeslut avses ett beslut som utfärdats i ett brottmål av en behörig rättslig myndighet i en medlemsstat i Europeiska unionen i syfte att tillfälligt förhindra förstöring, omvandling, flyttning, överföring eller överlåtelse av sådan egendom som kan omfattas av förverkande eller har förverkats. I förhållande till Irland och Danmark avses med frysningsbeslut dessutom ett beslut som riktar sig mot egendom som kan användas som bevis.

När Finland är den stat som översänder ett frysningsbeslut avses med frysningsbeslut en domstols beslut om kvarstad enligt 6 kap. i tvångsmedelslagen (806/2011), en åklagares beslut om tillfällig kvarstad enligt 6 kap. i den lagen och en domstols eller åklagares beslut om beslag enligt 7 kap. i samma lag i sådana ärenden som avses i 1 mom.

2 kap.

Verkställande av ett beslut om frysning i Finland

5 §

Behöriga åklagare

Häradsåklagarna inom Helsingfors tingsrätts domkrets är behöriga att fullgöra åklagaruppgifter i samband med verkställandet av frysningsbeslut. Av särskilda skäl kan också någon annan åklagare vara behörig åklagare.

3 kap.

Sökande av ändring

16 §

Överklagande av verkställighet av frysningsbeslut

Behörig tingsrätt i de fall som avses i 1 och 2 mom. är Helsingfors tingsrätt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

_____

_____

5.

Lag
om ändring av tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i tvångsmedelslagen (806/2011) 7 kap. 21 § 6 mom. och
ändras 7 kap. 21 § 5 mom. som följer:

7 kap.

Beslag samt kopiering av handlingar

21 §

Beslut om beslag när en främmande stat har begärt rättslig hjälp

— — —

I fråga om begäran om frysning som inkommit från en medlemsstat i Europeiska unionen och som avses i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial och i fråga om beslut om beslag som avses i lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Europaparlamentets och rådets direktiv om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området och om tillämpning av direktivet (/) iaktas bestämmelserna i dessa lagar i stället för 1–4 mom.

_____

Denna lag träder i kraft den 20 .

_____

6.

Lag

**om ändring av lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i
bevissyfte i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 2 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål (150/2004) ett nytt 3 mom. som följer:

2 §

Förhållande till andra lagar och internationella förpliktelser

— — —

Bestämmelser om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer mellan Finland och övriga medlemsstater i Europeiska unionen finns i lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Europaparlamentets och rådets direktiv om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området och om tillämpning av direktivet (/). Denna lag tillämpas dock i förhållande till Irland och Danmark.

_____

Denna lag träder i kraft den 20 .

_____

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-508-9 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi